

T.C.
KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

**KENT SAÇAKLARINDA FAALİYETTE
BULUNAN TARIMSAL İŞLETMELERİN
YAPISAL ÖZELLİKLERİNİN
BELİRLENMESİ: KIRŞEHİR İLİ ÖRNEĞİ**

KAHRAMAN ELDEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR

2025

T.C.
KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

**KENT SAÇAKLARINDA FAALİYETTE
BULUNAN TARIMSAL İŞLETMELERİN
YAPISAL ÖZELLİKLERİNİN
BELİRLENMESİ: KIRŞEHİR İLİ ÖRNEĞİ**

KAHRAMAN ELDEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Hasan Gökhan DOĞAN

KIRŞEHİR

2025

KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI
ETİK BEYANI

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesini okuduğumu ve anladığımı ve Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Tez olarak sunduğum bu çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda bu konuda hakkımda yapılacak tüm yasal işlemleri ve aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

19/06/2025

Kahraman ELDEK

İÇİNDEKİLER.....	I
TEŞEKKÜR	III
ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
TABLolar DİZİNİ	V
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	VIII
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Önemi	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.3. Araştırmanın Kapsamı	6
1.4. Kavramsal Çerçeve.....	6
1.4.1 Kentsel saçaklanma kavramı	6
1.4.2. Kentsel saçaklanmanın sebepleri.....	7
1.4.3. Kentsel saçaklanmanın etkileri.....	9
1.5.Kentsel Saçaklanma ve Tarım Alanları İlişkisi	10
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR.....	13
3. MATERYAL VE METOT.....	23
3.1. Materyal.....	23
3.2. Metot.....	23
4. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	25
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	83
KAYNAKLAR	89
ÖZGEÇMİŞ	99

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisansa başlamamda ve Yüksek Lisans ders sürecinde kendisini tanıdığım günden bu yana gösterdiği sakin ve sabırlı hali ile her zaman bana örnek olmasının yanı sıra bir bilim insanının nasıl çalışması gerektiğini kendisinden öğrendiğim değerli danışmanım Prof. Dr. Hasan Gökhan DOĞAN hocama büyük bir içtenlikle teşekkür ederim. Ayrıca tezin şekillenmesinde ve nihai hale gelmesinde katkıları olan değerli jüri üyelerim Doç. Dr. Başar ALTUNTAŞ ve Doç. Dr. Serhan CANDEMİR'e teşekkürlerimi içtenlikle sunarım.

Hayatımın her alanında her zaman yanımda olan, benim bu günlere ulaşmamda en büyük paya sahip olan ve beni her zaman destekleyen kıymetli aileme, babama, anneme, eşim Ayşegül Eldem'e, kızlarım Beyza ve Zeynep Ervah ile oğlum Ömer Yağız'a teşekkür ediyorum.

Son olarak araştırmanın veri toplama sürecinde gönüllü olarak ankete katılan Kırşehir' deki üreticilere teşekkürlerimi sunuyorum.

Haziran, 2025

Kahraman ELDEK

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KENT SAÇAKLARINDA FAALİYETTE BULUNAN TARIMSAL İŞLETMELERİN YAPISAL ÖZELLİKLERİNİN BELİRLENMESİ: KIRŞEHİR İLİ ÖRNEĞİ

Kahraman ELDEK

**KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI**

Danışman: Prof. Dr. Hasan Gökhan DOĞAN
Yıl: 2025, Sayfa: 99
Jüri: Prof. Dr. Hasan Gökhan DOĞAN
Doç. Dr. Başar ALTUNTAŞ
Doç. Dr. Serhan CANDEMİR

Kırşehir ili kent saçaklarında faaliyet gösteren tarım işletmelerinin yapısal özelliklerinin değerlendirilmesi çerçevesinde il genelinde 68 üretici ile anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışması tamamlandıktan sonra elde edilen bilgiler işletme büyüklük grupları bakımından ayrılarak çapraz tablolar oluşturulmuştur. Buna göre işletme büyüklüğü 0-50 da olan tarımsal işletmeler birinci grup, 51-100 da olan tarımsal işletmeler ikinci grup ve 100-+ da büyüklüğe sahip tarımsal işletmeler ise üçüncü grup olarak ifade edilmiştir. Ankete katılan işletmelerde genel yaş ortalamasının erkeklerde 46,08 kadınlarda 30,46 olduğu, eğitim düzeylerine açısından ilkökul ve ortaokul mezunlarının fazla lisans mezunların az olduğu, işletmeler genelinde emekli olan üreticilerin oranının %89,70 olduğu, 31-40 yıl deneyime sahip oldukları, tarımsal faaliyetle uğraşma nedeni olarak %92,65 ile baba mesleğinin öne çıktığı,%66,80'i iyi tarım ve organik üretime geçmek istediklerini,%58,80'i sözleşmeli üretim yapmak istediklerini, %100'nün tarımsal bir kuruluşa üyeliklerinin bulunduğu, %61,80'i danışmanlık hizmetinden yararlandığını, %91,20'si tarımsal desteklerden yararlandığını, %70'i üretim planlarında değişiklik yapmayı düşündükleri, %72'si işletmelerinde kayıt tutmadığını, %61'nin toprak analizi yaptırmadığı ve %88'i ürettikleri ürünün pazarlamasında herhangi bir sorun yaşamadıklarını, belirtmişlerdir. Üreticilerin %95,60'ının kentsel saçaklanma kavramını duymadıkları,%88'i arazilerinin değerinin artacağı düşüncesi ile imara açılmasını istedikleri, %56'sı tarım arazilerinin arsaya dönüşmesi sonucunda yaşadıkları yeri değiştirmek istediklerini ve tarım arazilerinin tamamı arsaya dönüştüğünde %62'si hiçbir iş yapmak istemediklerini belirtmişlerdir. Üreticiler tarım arazilerinin imara açılmasının gelir, istihdam ve çevre gelişimi gibi sosyo-ekonomik parametrelere olumlu katkı sağlayacağını, kent çeperindeki imar politikaları, arsa ve arazi fiyatları, altyapı yetersizlikleri ve tarımsal gelir düşüklüğü gibi unsurların kentsel saçaklanmayı önemli ölçüde tetiklediğini, tarım arazilerinin değerini etkileyen en önemli sosyal ve ekonomik faktörün getirim ve gelir durumu olduğunu belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel saçaklanma, Tarım işletmeleri, Kırşehir

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

DETERMINATION OF STRUCTURAL CHARACTERISTICS OF ENTERPRISES ENGAGING IN AGRICULTURAL ON THE URBAN SPRAWL: CASE OF KIRŞEHİR PROVINCE

Kahraman ELDEK

**KIRŞEHİR AHİ EVRAN UNIVERSITY
INSTITUTE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES
DEPARTMENT OF AGRICULTURAL ECONOMICS**

Supervisor: Prof. Dr. Hasan Gökhan DOĞAN
Year: 2025, Pages: 99
Juries: Prof. Dr. Hasan Gökhan DOĞAN
Assoc. Prof. Dr. Başar ALTUNTAŞ
Assoc. Prof. Dr. Serhan CANDEMİR

As part of the evaluation of the structural characteristics of farms operating in the urban peripheries of Kırşehir province, a survey study was conducted with 68 producers throughout the province. After the survey study was completed, the information obtained was separated by farm size groups and cross-tabulated. Accordingly, agricultural enterprises with a farm size of 0-50 were presented as the first group, agricultural enterprises with a farm size of 51-100 as the second group and agricultural enterprises with a farm size of 100-plus as the third group. The overall average age of the enterprises participating in the survey was 46.08 years for men and 30.46 years for women, in terms of education level, there were more primary and secondary school graduates and fewer bachelor graduates, the proportion of retired producers in the enterprises was 89.70%, they had 31-40 years of experience, father's occupation was the main reason for taking up farming activities with 92.65%, 66.80 % wanted to switch to good agriculture and organic production, 58.80 % wanted to produce on a contract basis, 100 % were members of an agricultural organization, 61.80 % used advisory services, 91.20 % used agricultural subsidies, 70 % were thinking of changing their production plans, 72 % did not keep accounts on their farms, 61 % did not have soil analyses carried out and 88 % had no problems marketing the products they produced. 95.60% of producers have never heard of the concept of urban sprawl, 88% want their land to be opened up for development because they believe it will increase in value, 56% want to change their place of residence as a result of converting agricultural land into land, and 62% no longer want to work if all agricultural land is converted into land. Producers stated that opening up agricultural land for development will make a positive contribution to socio-economic parameters such as income, employment and environmental development, that factors such as land use policies in the urban periphery, land and property prices, inadequate infrastructure and low farm incomes are significant drivers of urban sprawl, and that the main social and economic factors affecting the value of agricultural land are tenancy and income status.

Keywords: Urban sprawl, Agricultural enterprises, Kırşehir

Tablo 1. İşletme büyüklük gruplarına göre örneğe çekilen işletme sayıları	24
Tablo 2. İşletmelerin büyüklük gruplarına göre yaş dağılımı	25
Tablo 3. İşletme büyüklük gruplarına göre tarım işletmecisinin eğitim durumu.....	26
Tablo 4. İşletme büyüklük gruplarına göre tarım işletmecisinin sosyal güvence durumu	27
Tablo 5. Tarım işletmecisine ait bazı özelliklerin işletme büyüklük gruplarına göre dağılımı.....	28
Tablo 6. İşletme büyüklük gruplarına göre üretim deseni (da).....	30
Tablo 7. İşletmelerin tarımsal faaliyet tecrübe durumlarının işletme büyüklük gruplarına göre dağılımı	32
Tablo 8. İşletmelerin tarımsal faaliyette uğraşma nedenlerinin işletme gruplarına göre dağılımı	33
Tablo 9. İşletmelerin arazi elde edinim şekillerinin işletme gruplarına göre dağılımı ..	34
Tablo 10. İşletmelerin toplam aile gelirlerinin içinde tarımsal üretimin payının işletme gruplarına göre dağılımı	35
Tablo 11. İşletmelerin tarımsal bir kuruluşa üye olma durumlarının işletme gruplarına göre dağılımı	36
Tablo 12. İşletmelerin tarımsal bir kuruluşa üyelik durumlarının işletme gruplarına göre dağılımı	37
Tablo 13. İşletmelerin tarımsal üretimde sigorta yaptıрма durumlarının işletme gruplarına göre dağılımı	38
Tablo 14. İşletmelerin yararlandığı sigorta desteklerinin işletme gruplarına göre dağılımı.....	39
Tablo 15. İşletmelerin tarımsal sigorta yaptırmamalarının işletme gruplarına göre dağılımı.....	40
Tablo 16. İşletmelerin tarımsal desteklerden yararlanma durumunun işletme gruplarına göre dağılımı	41
Tablo 17. İşletmelerin yararlandıkları tarımsal desteklemelerin işletme gruplarına göre dağılımı	42
Tablo 18. İşletmelerin tarımsal eğitimlere katılım durumlarının işletme gruplarına göre dağılımı	43
Tablo 19. İşletmelerin toprak analizi yaptıрма durumlarının işletme gruplarına göre dağılımı.....	44
Tablo 20. İşletmelerin organik tarım veya iyi tarım uygulamalarına geçme durumlarının işletme gruplarına göre dağılımı.....	45
Tablo 21. İşletmelerin sözleşmeli üretim yapma durumlarının işletme gruplarına göre dağılımı	45
Tablo 22. İşletmelerin danışmanlık hizmeti alma durumlarının işletme gruplarına göre dağılımı	46
Tablo 23. İşletmelerin danışmanlık hizmeti aldığı kurumların işletme gruplarına göre dağılımı	47
Tablo 24. İşletmelerin kayıt tutma durumlarının işletme gruplarına göre dağılımı	49
Tablo 25. İşletmelerin üretim planında değişiklik yapma durumlarının işletme gruplarına göre dağılımı	49
Tablo 26. İşletmelerin üretim planında değişiklik yapma nedenlerinin işletme gruplarına göre dağılımı	51
Tablo 27. İşletmelerin ürettikleri ürünleri pazarlama durumlarının işletme gruplarına göre dağılımı	53

Tablo 28. İşletmelerin ürünleri pazarlamada yaşadıkları sorunların işletme gruplarına göre dağılımı	54
Tablo 29. İşletmelerin kentsel saçaklanma kavramı ile ilgili bilgi düzeylerinin işletme gruplarına göre dağılımı	55
Tablo 30. İşletmelerin tarım arazilerinin imara açılması ile ilgili düşüncelerinin işletme gruplarına göre dağılımı	56
Tablo 31. İşletmelerin tarım arazilerinin tamamı arsaya dönüştüğünde yaşadıkları yeri değiştirme durumlarının işletme gruplarına göre dağılımı	57
Tablo 32. Tarım arazilerinin imara açılmasının arazilerin amaç dışı kullanımına etkisinin önem derecelerine göre işletme gruplarına dağılımı.....	58
Tablo 33. Tarım arazilerinin imara açılmasının tarımsal üretimin azalmasına etkisinin önem derecelerine göre işletme gruplarına dağılımı	59
Tablo 34. Tarım arazilerinin imara açılmasının arazilerin değerine etkilerinin önem derecelerine göre işletme gruplarına dağılımı	60
Tablo 35. Tarım arazilerinin imara açılmasının gelir düzeylerine etkilerinin önem derecelerine göre işletme gruplarına dağılımı	61
Tablo 36. Tarım arazilerinin imara açılmasının sosyal donatı alanlarına etkilerinin önem derecelerine göre işletme gruplarına dağılımı	62
Tablo 37. Tarım arazilerinin imara açılmasının istihdam olanaklarının artmasına etkilerinin önem derecelerine göre işletme gruplarına dağılımı	63
Tablo 38. Tarım arazilerinin imara açılmasının çevrenin gelişmesine etkilerinin önem derecelerine göre işletme gruplarına dağılımı	65
Tablo 39. Kentsel saçaklanmayı arttıran kentleşmenin etkisinin önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı	66
Tablo 40. Kentsel saçaklanmayı arttıran nüfus artışının önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı	67
Tablo 41. Kentsel saçaklanmayı arttıran gelir artışının önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı	68
Tablo 42. Kentsel saçaklanmayı arttıran konut talebinin önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı	69
Tablo 43. Kentsel saçaklanmayı arttıran çevre kirliliğinin önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı	70
Tablo 44. Kentsel saçaklanmayı arttıran kent çeperindeki sanayileşmenin önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı	71
Tablo 45. Kentsel saçaklanmayı arttıran arsa fiyatlarının yüksek olmasının önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı	72
Tablo 46. Kentsel saçaklanmayı arttıran imar politikalarının önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı	73
Tablo 47. Kentsel saçaklanmayı arttıran arazi fiyatlarının düşük olmasının önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı	74
Tablo 48. Kentsel saçaklanmayı arttıran tarımsal gelirin düşük olmasının önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı	75
Tablo 49. Kentsel saçaklanmayı arttıran kırsal alandaki altyapı sorunlarının önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı	76
Tablo 50. Kentsel saçaklanmayı arttıran kırsal alandaki eğitim sorunlarının önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı	77
Tablo 51. Kentsel saçaklanmayı arttıran kırsal alandaki sağlık sorunlarının önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı	78
Tablo 52. Kentsel saçaklanmayı arttıran arazi planlamadaki eksikliklerin önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı	79

Tablo 53. Kentsel saçaklanmayı arttıran kırsal alandaki sosya-ekonomik yapının önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı.....	80
Tablo 54. Kentsel saçaklanmayı arttıran tarım arazilerinin amaç dışı kullanımının önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı.....	81

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Simgeler

<i>N</i>	:	Gözlem Sayısı
%	:	Yüzde İşareti

Açıklama

Kısaltmalar

AHP	:	Analitik Hiyerarşi Süreci
DA	:	Dekar
GRA	:	Gri İlişkiler Analizi
İBB	:	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
KG	:	Kilogram
KOBİ	:	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
LT	:	Litre
SSK	:	Sosyal Sigortalar Kurumu
TL	:	Türk Lirası
TOB	:	Tarım ve Orman Bakanlığı

Açıklama

1. GİRİŞ

Dünya nüfusunun %56'sı şehirlerde yaşamaktadır. Bu nedenle kentsel yönetimlerin gittikçe önem kazandığı ve ülkelerin siyasetinde her zaman etkin hale geldiği görülmektedir. Dünya çapında kentleşmeyi ve kırsal alanları etkileyen en önemli değişiklik nüfus artışı ve buna bağlı olarak yapılaşmada görülen artışlardır. Bu durum şehirlerde aşırı nüfus artışına yol açmaktadır. 1900'lü yıllarda dünya nüfusunun sadece yüzde 15'i şehirlerde yaşarken bugün bu oranın yüzde 50'yi aştığı görülmektedir. Dünya nüfusunun son yıllarda hızlı bir artış süreci yaşadığı doğal olarak bununda şehirlerde doğal kaynaklar üzerinde büyük baskı oluşturmaya neden olmuştur (Akseki, 2011).

Ülkemizdeki kentleşme oranı %93,20 ile dünya ortalamasının üstündedir. Özellikle büyük kentlerimiz, birçok sorunun doğduğu yerler olarak, ülkemiz gündeminde önemli yer işgal etmektedir. Belirtmek gerekir ki, 2012 yılında çıkarılan ve 2014 yerel seçimleri sonrasında uygulamaya konulan 6360 sayılı Büyükşehir Yasası Kanunu, bu alandaki en yeni ve güncel düzenlemedir. Bu Kanun kapsamında 30 büyükşehir belediyesi kuruldu. Aynı zamanda 30 il özel idaresi ve 1.584 merkez belediye kapatılarak 16.563 köyün tüzel kişiliği kaldırılarak mahalleye dönüştürülmüştür. Böylece bir günde kırsal kesimde yaşayan yaklaşık 10 milyon insan büyükşehir belediyeleri sınırları içerisine alınarak kentlerde yaşar hale getirilmiştir. Söz konusu değişikliklerle birlikte büyükşehir ilan edilen illerde kent yönetimlerinin sorumluluk kapsamı il sınırlarına kadar genişletilerek kırsal alanları da içine alır hale getirildi. Kanunen 1924'ten beri Köy tarafından idare edilen köylüler, birdenbire belediyelerin ve bağlı mahallelerin sorumluluğuna geçti. Kanuna göre 2010 yılında yüzde %24 olan kırsal nüfus oranı 2015 yılında yüzde 7,9'a düştü. Kanunun bütün şehir mantığına göre çıkarılmasıyla birlikte yerel ve yerinden yönetim anlayışı yerine merkezi yönetim anlayışının uygulandığı söylenebilir. Bu durum idari ve demografik kriterler açısından yeni bir kırsallık tanımına ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır.

İnsanların yerleşik yaşama geçiş sürecinden başlayan tarımsal faaliyetler ve yerleşik yaşam için gerekli faaliyetlerde kent ve kırsalın her zaman birbirine bağlı olması gerekmektedir. Kentleşmenin hızlıca artması ile birlikte arazi ve su kaynakları üzerinde baskılar oluşmuş bu alanlar üzerinde olumsuz etkiler göstermesi ile birlikte politika yapıcılar bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de bunun önemli bir sorunu haline geldiğini görüp bu alanla ilgili düzenlemeler yapmışlardır. Türkiye'de 1950'lerden sonra teknolojik gelişmelerle birlikte hızlı bir kentleşme süreci yaşanmış, bu süreç kırsal kesimlerde yaşayan bireylerin kentsel alanlara göç etmesiyle birlikte önemli bir sorun

halini almıştır. Kentlerde yaşanan bu hızlı nüfus artışı konutlara olan talebi artırmış ve bununla birlikte kentlerde yatay ve dikey büyümelerin meydana geldiği görülmektedir. Kent yönetimleri kentlerde oluşan bu hızlı büyümeyi kontrol edememiş ve bununla birlikte kentsel yayılmalar ve saçaklanma tipleri meydana gelmiştir.

Kentsel yönetimler kentlerin gelecek planlamalarına karar verirken kentlerin gelişim yönlerine ve büyüklüklerine göre belirli miktar kentsel toprağa ihtiyaç duyabilir. Bu durumun kentsel toprağa olan ihtiyacı artırdığı söylenebilir (Keleş, 1990). Kentlerde araziye olan bu ihtiyaç, kentlerde oluşan rant sistemi ile birleşerek ilk olarak kentlerin çevresinde var olan tarımsal alanları hedef aldığı, verimli tarım arazilerinin günümüzde ihtiyaçları karşılama adına amacı dışında yok edilip kullanıma açıldığı bu alanlarda faaliyette bulunan tarımsal işletmelerinde bundan etkilendiği görülmektedir.

Tarımsal sektör dışında tarımsal arazileri için oluşan talep, arazilerinde amacı dışında kullanılmalarına neden olur. Hızlı yaşanan nüfus artışı ve kırsal kesimden kentlere olan göçlerin artması ile birlikte kentlerdeki yerleşim alanlarının oluşan ihtiyaçlara cevap veremediği ve giderek büyüdükleri görülmektedir. Bu büyümenin genellikle kentlere yakın mesafede yer alan, kentlerin merkezindeki arsalara göre daha ucuz olan tarımsal alanlara doğru kaydığı görülmektedir. Kentlerin dışına doğru oluşan bu yayılma şekli saçaklanma olarak ifade edilebilir. Kentsel saçaklanmalar ilk önceleri kent merkezlerine yakın bir konumda görülürken, bu alanlar ile kent merkezleri arasında kalan alanların ise belli bir süre sonra kırsal kimliklerini kaybettikleri ve kentleşme sürecine girdikleri görülmektedir. Kentsel büyüme ile gerçekleşen saçaklanma, tarım ve orman arazilerinin yok olmasına, kentlerdeki hassas bölgelerin azalmasına, doğaya, çevreye ve kentlerdeki açık alanların giderek yok oluşuna neden olur. Bu süreçte yeterli önlem alınmazsa kentlerin çeperlerinde oluşan saçaklanmanın çevresel olarak da ciddi zararları olacağı açıktır (Habitat ve Resilıenc).

1.1. Araştırmanın Önemi

Kentlerin büyümesi, gelişimi ve kentleşme olgusu günümüz dünyasının en önemli konularından biridir. Dünyada artan hızlı nüfus artışı, teknolojinin gelişmesi, ulaşım ve iletişim olanaklarının gelişmesi, ekonomik faaliyetler ve daha fazla yerleşim alanına duyulan ihtiyaç, kırsaldan kente göçleri artırmış, kırsal mekânların kentsel argümanlarla geliştirilip buraların gelişimine ve kentsel mekânlara dönüşmesine yol açmıştır (Karakuyu, 2006)

Kentsel sınırlara ve kırsal alanlara doğru yaşanan bu hızlı büyüme plansız ve kontrolsüz olup, şehirlerde dağınık ve hızlı bir büyüme olgusu olan "kentsel saçaklanma" ile sonuçlanmaktadır. Kentlerin saçaklanması ekolojik yapıyı, su havzalarını, tarımı ve ormanları tehdit etmektedir. Kentsel gelişme kaçınılmazdır, dolayısıyla planlamada kentin ekolojik yapısı, nüfus yapısı, coğrafi yapısı, kültürel yapısı ve sosyo-ekonomik yapısı dikkate alınarak kentsel gelişime yön verilmesi gerekmektedir (Çolak, 2022).

Kırsal kesimde yaşamak ilk başlarda cazip gelirken, kentsel alanlar çeşitli eğitimsel, ekonomik, kültürel ve sosyal nedenlerden dolayı daha çekici hale gelmeye başladı. Kentsel alanların kırsal alanlara göre birçok avantaja sahip olması, kırsal alanların azalmasına, kentsel alanların artmasına neden olmuştur. Yığınlaşma olarak da dile getirilen bu durum, yerleşim alanlarının az olması nedeniyle bu durum şehirlerin kırsal alanlara hâkim olmasının nedeni olarak görülmektedir. Bu karmaşık yapı, kent ve kırsal alanlar arasında eşitsiz konumlanmış kırsal veya kentsel alan özelliği taşımayan, kısmen tarımsal faaliyetler yapılan, kent alanlara yakın kısımlarda genişleme özelliği göstermiş kentsel saçaklanma alanlarının oluşmasına neden olmaktadır. 1945 yılında kentsel alan olarak tanımlanan yerlerde Türkiye nüfusu yaklaşık 5 milyon iken, günümüzde ise yaklaşık 70 milyon kişi kentlerde yaşamaktadır. Türkiye bu dönüşüm süreci içinde, nüfus yapısının %25'i kent alanlarında yaşayan tarım sektörü ağırlıklı bir yapıdan, %90'ı kentlerde yaşayan, kentsel faaliyetlerin ve karar mekanizmalarının etkin olduğu bir ülkeye dönüşmüştür (Aydınlı ve Çiftçi, 2015). Bu dönüşüm biçiminin bu şekilde hızlı gelişmesi kentsel saçaklanmaları öne çıkarırken bu durum bu alanlarda tarımsal faaliyette bulunan işletmeleri sosyo-ekonomik olarak etkileyip yapılarında değişikliklere neden olmuştur.

Kentsel gelişme sürecinde oluşan saçaklanma tarımsal alanların ve doğal kaynakların azalmasına aynı zamanda kentlerdeki açık alanların tahribatına neden olup çevrenin yok olmasına zemin hazırlamaktadır (Sezgin ve Varol, 2012).

Kentsel yaşam bir yandan hava, su ve toprağın kirlenmesine neden olurken, diğer yandan kentsel genişleme sonucunda ormanlar, su kaynakları ve kent çevreleri üzerinde baskı oluşturmaktadır. Bu baskıdan en fazla etkilenen de hiç şüphesiz tarımsal alanlar olup dolayısı ile buda bu alanlarda faaliyette bulunan tarımsal işletmeleri etkilemektedir. Bu nedenle saçaklanmanın tarımsal işletmeler üzerinde bıraktığı etkilerin araştırılması ve ortaya çıkacak olumsuz etkilerin düşük düzeyde kalmasının sağlanması önemlidir. Nitekim bunu sadece tarımsal işletmelerin yok olması olarak da değerlendirmek doğru bir yaklaşım değildir. Bu bölgelerde tarım sektörünün azalması,

bir yandan tarımsal üretimin daralmasına yol açarken, diğer yandan tarımsal faaliyetlerle uğraşan çiftçilerin işsiz kalmasına ve göçe zorlanmasına neden olmuştur. Dolayısıyla bir yanda bölgeyi terk eden tarımsal nüfus, diğer yanda ise bölgeye giren kentsel nüfus bulunmaktadır. Bu durumun sosyal, kültürel, ticari ve ekonomik birçok sonucu olmuştur(Akseki ve Meşhur, 2013).

Araştırmada kentsel saçaklanmanın bu alanlarda faaliyette bulunan tarımsal işletmeleri yapısal olarak nasıl etkilediği, varsa bu etkinin nasıl olduğuna dair bilgiler ortaya çıkarılmaktadır. Diğer taraftan kentsel saçaklanmanın oluşturduğu etkinin zaman içinde nasıl seyrettiği ve farklılaşıp farklılaşmadığının ortaya konulması büyük önem taşımaktadır. Dolayısı ile bu çalışma kentsel saçaklanma alanlarındaki işletmelerin nasıl etkilendiği, yapılarında nasıl değişiklikler yaşandığının tespiti açısından önemlidir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Kentlerde görülen saçaklanma alanları kent ile kırsal arasına sıkışmış kontrol dışı büyüyen gelişen kimliği belli olmayan yerleşim birimleridir. Hızlı kentleşmenin getirdiği dinamiklere rağmen kent saçaklarındaki tarımsal faaliyetlerin varlığı bu alanların en önemli özelliğidir. Kentsel saçaklanmanın oluşumu kırsalda önemli izler bırakmaktadır. Kentsel ve kırsaldan farklı olarak kendine has özellikleri olan bu alanlarda tarımsal faaliyetlerde bulunan tarımsal işletmelerin yapısı kırsal alanlardaki tarımsal işletmelere göre farklılık gösterir. Değişim yaşayan kent saçağında faaliyetlerde bulunan tarımsal işletmelerin de bu değişimlerden etkilendiği yapısal özelliklerinin değiştiği görülmektedir. Kentlerin saçaklanarak hızlı bir gelişimine paralel olarak, kentsel alanlarda kiralar tarımsal faaliyetlerden elde edilen kazançlardan daha yüksek ve risk faktörü daha az olduğundan tarım arazileri başta konut üretimi olmak üzere kentsel ve özel amaç için kullanılmaktadır. Kentsel genişleme sürecinde kırsal alanların arazi kullanım sürecinde değerlendirildiği görülmektedir (Sezgin ve Varol, 2012).

Kentsel saçaklanma kentsel yayılım biçimi olarak bilinmesine rağmen yabancı literatürden dilimize geçen bu terimin tam bir karşılığı olmadığı görülmektedir. Bunun nedeni kentsel saçaklanmanın kentsel yayılma biçiminin bir çeşidi görülen sıçramalı yayılmayı ifade ettiği görülmektedir. Başka bir ifadeyle saçaklanma teorisi yalnızca ana kentlerin büyüyerek dışarıya doğru genişlemesi değil, ayrıca etkilendiği bölgeler ve çevresindeki yeni yerleşmeleri ortaya çıkarması veya var olanları da geliştirerek kentlerin fizyonomisine bürünmesi ayrıca ana kentlere eklememesine etki eder. Örneğin İngiltere’de görülen bahçe kentler, banliyö tipi veya uydu kentler bilinen örneklerdir

(Kaygalak, 2006). Kent merkezlerinden dışarıya doğru büyüyüp, gelişen saçaklanmaların ilk önce kentlerin yakınlarındaki kırsal yerleşmeleri ve tarımsal alanları tehdit ettiği buraların niteliklerini değiştirdiği, bu alanları yarı kırsal veya yarı kentsel çevreler haline getirdiği görülmektedir. Saçaklanmayla ortaya çıkan bu alanlara göç hareketliliği başlar. Göçlerle birlikte büyüyen bu alanlar yeni küçük kentler haline gelirler. Kentsel Saçaklanma ile gelişen bu alanlarda ekolojik, ekonomik ve sosyal sorunlar bir araya gelir ve bunlarında birbirlerini etkilemesiyle var olan sorunlar artar ve bu durumda yeni sorunların oluşmasına zemin teşkil eder.

Kentsel saçaklanma olgusu önceleri sadece kentleşmeden kaynaklı problem olarak görülürken, günümüzde ise doğal kaynakları ve tarımsal üretimi doğrudan etkileyen karmaşık bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Genişleyen kentler, saçaklardaki tarımsal alanların parçalanmasına neden olmaktadır. Diğer yandan kentsel yayılma ve saçaklanma, arazi fiyatlarını artışına ve kentsel alanda vergilerin da yükselmesine, dolayısıyla tarımsal işletmeleri etkileyerek tarımsal üretimin sürdürülemez hale gelmesine neden olmuştur.

Kentsel saçaklanmanın oluşturduğu problem yapısal bir dönüşüme uğrarken, günümüzde bu konu ile ilgili yapılan akademik çalışmalarda kentsel saçaklanmaların sadece yönüne ve şiddetine yoğunlaştığı, bu yüzden kentsel saçaklanmaların kent saçaklarında faaliyette bulunan tarımsal işletmelerini nasıl etkilediği, işletmelerin yapısında ne gibi değişikliklere neden olduğu göz ardı edilmektedir. Kentsel saçaklanma alanlarının oluşumu ile birlikte bu sorun giderek daha belirgin hale gelmekte ve ortaya çıkan sorunlara çözüm bulmak içinde çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bu problemin sadece tek bir yerde olmayıp, dünyanın birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkesinde de var veya var olacak olması, pek çok araştırmacıyı bilimsel çalışmalar yapmaya yöneltmiştir.

Kentsel saçaklanmanın bu alanlarda faaliyette bulunan tarımsal işletmeler üzerindeki etkilerinin yeterince ortaya konulmamış olması, bu araştırmanın ortaya çıkışının temel gerekçesini oluşturmuştur

Kırşehir ili, İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan karasal iklime sahip ve tarım alanı sınırlı bir bölge olmasına rağmen, bölgedeki tarımsal faaliyetleri destekleyecek altyapı ve potansiyeliyle tarımsal açıdan önemli bir noktadadır. Karasal iklim koşullarında yapılan stratejik tarımsal yönetim Kırşehir'in tarımsal sektöre verdiği önemin, ekonomik ve yerel kalkınma açısından ne kadar kritik olduğunu gözler önüne sermektedir.

Çalışma alanı olan Kırşehir’de kentsel yayılma ve saçaklanmanın tarımsal faaliyette bulunan işletmelerin yapısını ne düzeyde etkilediği üzerinde durulacaktır. Ayrıca Kırşehir ili kent saçaklarında üretim yapan işletmelerin yapısal özelliklerinin analizleri yapılarak, işletmelerin genel durumu, karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri ortaya konularak araştırmanın bu bölgede daha sonra yapılacak olan çalışmalara da öncülük etmesi beklenmektedir.

1.3. Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırmanın kapsamı Kırşehir ili ve merkeze bağlı mahallelerini kapsamaktadır. Araştırmanın ana materyalini Kırşehir kent merkezi sınırları içerisinde yer alan ve kent saçakları olarak değerlendirilen alanlarda tarımsal faaliyette bulunan tarım işletmeleriyle yapılmış olan anketler oluşturmuştur. Anket yapılacak işletmelerin belirlenmesi ana kütle içerisinde tesadüfi olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada anket yöntemiyle derlenen veriler 2023 üretim dönemini kapsamaktadır. Araştırma yedi bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın İlk bölümünde araştırmanın önemi, araştırmanın amacı ve araştırmanın kapsamına değinilmiştir. İkinci bölümde kentsel saçaklanma olgusuna ve saçaklanma ile tarım alanları ilişkisine değinilmiştir. Üçüncü bölümde önceki çalışmalara yer verilmiştir. Dördüncü bölümde çalışma yapılırken kullanılan materyal ve yöntemlere değinilmiş, beşinci bölümde araştırma bulguları ortaya konulmuştur. Altıncı bölümde elde edilen sonuçlara ve önerilere yer verilmiş olup çalışmanın son bölümünde ise yararlanılan kaynaklar belirtilmiştir.

1.4. Kavramsal Çerçeve

1.4.1. Kentsel saçaklanma kavramı

Sanayi Devrimi'nden itibaren gelişmiş ülkelerde, İkinci Dünya Savaşı sonrası ise gelişmekte olan ülkelerde görülen ekonomik kalkınma hamleleri ve sanayi politikalarının etkisiyle kırsaldan kentlere nüfus hareketliliği hızlanmış kentlere doğru hızlı göçler yaşanmış bu etki neticesinde kentleşmeler hızlanmıştır.

Hızlı kentleşmenin baskısı altında, kentleri çevreleyen kırsal alanların zamanla kentsel alanlara dönüşmesiyle bu alanlarda yeni oluşumlar kentsel saçaklanma diye tabir edilen alanlar oluşmuştur. Kentsel saçaklanma, genel olarak kentsel alanların fiziksel uzantısını ifade eder; kentsel ve kırsal alanlar arasında sıkışmış bir alandır ve ne kentsel ne de kırsal özelliklere sahiptir. Bu alanlarda ortaya çıkan kontrol dışı ve hızlı bir

dönüşüm Buraların hızlı ve kontrolsüz dönüşümlere maruz kalması ile, plansız, düzensiz yerleşimler ortaya çıkmıştır.

Kentlerin yerleşik alanı ile kırsal alanı arasında kalan alan kentlerin saçaklanma alanlarıdır. Saçaklanma alanları kentlerin yayılım ve dağılma alanlarının sonucudur ve kırsal alanlar ile kentsel alanları ayıran bir sınır olarak görülebilir. Kentlerin merkezi ve çevre yerleşim yerlerinden nüfus çeken ve gelişmiş ülkelerde gelişimin ve büyüme unsurunun en fazla yaşandığı şehirselle alan olarak tanımlanabilir (Özçevik, 1999). Kentsel saçaklanma ve kentsel yayılma kavramları birbiriyle anlam olarak yakın görülüp bazen de aynı anlamlarda kullanılsalar bile literatürde birbirlerinden farklı özelliktedir. Kentlerin çevresine doğru genişlemesi olarak tabir edilen kentsel yayılma özellikle gelişmekte olan ülkelerde görülür ve bu büyüme şekli ise sıçramalı gelişme yerine arada boşluk olmadan aynı yoğunlukta ki gelişmeyi ifade eden büyüme şeklindedir (Wei ve Ewing, 2018). Saçak ifadesi, kentlerin çevresindeki, kırsal bölge ile kentsel alan arasındaki sınırdaki alanları ifade eder. (Mukherjee, 2018).

Saçaklanma teorisi, kentsel gelişim politikalarının bir parçası olmasının yanında kentin dışında bir yerleşim alanı içermesinden dolayı kentsel büyüme sürecinde buraların yoğunluğunun ve sürekliliğinin zamanla artacak olmasından dolayı kümelenme unsuru ve yakınlık boyutu da zamanla artar (Glaeser ve Kahn, 2003).

Kentsel saçaklanmanın bazı temel özellikleri barındırdığı, basit olarak saçaklanma kentlerin kırsal alana kendiliğinden veya politik sebeplerle göç etmesi olarak tanımlanabilir (Morris, 2005). Tarihi koruma alanlarını koruma için kurulan (National Trust for Historic Preservation) kentsel saçaklanmayı dağılmak diye ifade etmektedir. Bir başka tanıma göre ise arazi kullanımından ve otomobillerin hâkimiyetinden kaynaklanan gelişmedir (Karagülle, 2011). Başka bir kentsel saçaklanma tanımı ise kent merkezin yağ lekesine benzer biçimde yayılarak bununla birlikte kent merkezinin kent dışında oluşan alanlara doğru yayılıp, büyümesi olarak ifade edilmektedir. (Barnett, 1995).

Staley ise kentsel saçaklanma olgusunu kırsal alanlar ile kentsel alanların arasında kalan değişim periyodu içindeki alanlar olarak nitelendirmektedir (Staley, 1999).

1.4.2. Kentsel saçaklanmanın sebepleri

Kentsel saçaklanmanın, özellikle metropol kentlerin hızla gelişmesi sonucunda ortaya çıkışı ile birlikte buna zemin hazırlayan etmenler çeşitlidir. Saçaklanma, geçmişten ve günümüze yaşanan süreçte farklı örnekler gösterir. İlk yayılma, 19. yüzyılın başlarında gelişmiş Avrupa ülkelerinde ortaya çıkmış ve madencilik ve ağır sanayi işgücüne dayalı

mesleki ve sosyal grupların yaşadığı banliyölerde oluşmuştur. 20. yüzyılda yayılma, daha çok sanayi merkezlerinin yer değiştirmesiyle ortaya çıkmıştır. Günümüze bakıldığında ise nerede üretim yapılacağı seçiminde sanayi sektörü hâlâ etkili olsa da, yaşanan hızlı nüfus artışları ve toplumsal yapılarıdaki sınıfsal değişimler sonucunda nerede yaşanacağı tercihleri de etkili olduğu görülmektedir.

İkinci Dünya Savaşının sona ermesi ile birlikte yaşanan ekonomik iyileşmeler orta sınıfın güçlenmesini sağlamış bununla birlikte bu sınıfın kent merkezlerinden kaçma ihtiyacı ile birlikte kentlerin çevresinde arazi rant piyasalarının oluşmasına bununda kentlerin çeperlerinde görülen saçaklanma alanlarının oluşumuna zemin hazırladığı görülmektedir. Ayrıca ikinci bir konut alma isteği de bu süreçlerde etkilidir (Kaygalak, 2006).

Kentlerde görülen saçaklanmaların en önemli nedenleri kentlerdeki araziler için alınan kullanım kararları, ulaşım ağının gelişmesi, kentlerin sosyal ve ekonomik olarak gelişip, büyümesi olarak söylenebilir.

Kentlerin merkezinden çeperlere doğru görülen saçaklanmaları aynı zamanda kentlerde yoğun nüfus ve sanayi ile birlikte artan hava kirliliği, suç oranlarının artması, artan gürültü seviyesindeki artışlar ve kent merkezlerindeki açık alanların yetersizliği, şehir merkezindeki arazilerin sınırlı olması ve bu alanlarda fahiş fiyatlar oluşması, konutta ortaya çıkan yeni teknolojiler ve toplu konut sektöründe yaşanan gelişmeler, hızlı nüfus artışlarının yaşanması yüksek gelirli grupların konut alanlarını kentlerin çeperlerine taşıması ve daha büyük konutlara sahip olma düşüncesi kentlerdeki saçaklanmaları artırmıştır.

Avrupa Çevre Ajansı'nın 2006 yılında hazırladığı bir raporda kentsel genişlemenin nedenleri, ekonomik ve demografik sebepler, ulaşım ve iletişim teknolojilerinde yaşanan değişimle birlikte kentlerde karşılaşılan kentlerdeki saçaklanmanın nedenleri arasındadır (Sezgin, 2010).Kentsel saçaklanmanın nedenleri bölgeden bölgeye farklılık göstermekle birlikte küreselleşmenin, teknolojik gelişmenin, nüfus artışının ve sanayileşmenin kentler üzerindeki etkisi temel nedenlerdir. (Hayrulloğlu ve ark., 2021).

Kentsel saçaklanmaların pek çok nedeni olup, bunlar arasında insanların yaşam biçimlerinin değişimi ile birlikte yoğunluğun az ve müstakil alanlara yönelik talep artışı, kent çeperindeki arsa fiyatlarının düşük olması, gelişmiş ulaşım sistemleri, kent merkezlerindeki yüksek maliyetler, gelişmiş iletişim sistemleri, artan gelir düzeyiyle

birlikte artan refah düzeyi ve hükümetlerin kentsel büyümenin yönünü belirlemeye yönelik planlama çalışmaları öne çıkanlardır(Wu, 2006).

1.4.3. Kentsel saçaklanmanın etkileri

Kentlerdeki nüfusun hızla artması kentsel alanlara olan talebi de beraberinde getirmiştir. Kentsel alanlara olan talep arttıkça şehirler mekânsal olarak hızla büyümekte ve saçaklanmaktadır. 1960'lı yıllardan bu yana kentsel büyüme ve kentsel yayılma, dünyadaki birçok kentin karşılaştığı sorunlardan biri olmuştur. Artan nüfus artışı, yasal ve yönetsel değişiklikler, planlama süreçleri gibi birçok etkenin ve bu etkenlere bağlı olan değişkenlerin oluşturduğu etki ile birlikte kentleşmenin kontrolünün kaybedildiği görülmektedir.

Kentsel saçaklanma, kentleri çevreleyen alanlarda hızlı değişimlere yol açmış ancak aynı zamanda bazı sorunlar da yaratmıştır. Günümüzde pek çok kent kontrol edilemeyecek kadar hızlı büyüdükleri için konut sektöründe, ulaşım ağında, altyapı sistemleri ve çevresel faktörler gibi birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Kentsel nüfus artış hızının yüksek olmasından da anlaşılacağı üzere bu durum önümüzdeki yıllarda daha da ciddi bir sorun teşkil edecektir. Gelişmekte olan ülkelerin uyguladığı politikalar sonucunda şehirler sürekli, kontrolsüz bir büyüme yaşamış bununla birlikte, yaşam ortamları ve ekonomik yapılar verimsiz hale gelmiştir.

Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunun 1987 yılında derlediği "Ortak Geleceğimiz" raporunda da dile getirilen kentleşme adı altında yer alan, hızlı nüfus artışının yol açtığı sorunlar ele alınarak bunun yaşam kalitesindeki düşümlere zemin hazırlaması, çevresel kaynakların aşırı tüketimine neden olması ve kentlerin kontrolsüz genişlemesi ile yaşanan sorunların öne çıktığı görülmektedir. (Yazar, 2006). Kırsal alanlarda artış gösteren yapılaşmanın su kaynaklarını tükettiği, suların kalitesini bozduğu bununla birlikte karalarında ısınmasına neden olduğu görülmektedir. ve toprakları ısıtıyor. Kentsel genişlemenin doğal eşikler üzerinde de önemli bir etkisi vardır. Kentlerin Plansız ve gelişigüzel büyümesi, ormanlık alanları, vadileri, su havzalarını tehdit ederek, aşırı doğal kaynak tüketimine neden olur (Türkten, 2015).

Bu konu ile ilgili çalışma yapan bilim insanları kentlerin saçaklanarak büyümesinin olumsuz sonuçlar doğuracağını vurgulayarak, bunun toplumsal maliyetinin de yüksek olacağından bahsetmişler. Araştırmalarında bu olumsuz etkilerin getireceği maliyetlerin parasal karşılıklarını ayrıntılı bir şekilde hesaplamışlardır. Fakat bu büyüme şekli eleştirilirken diğer yandan bu süreçlerin doğal kabul edilmesi gerektiği,

önlenmesinin zor olduğu ve olumsuzlukların da aşırı abartıldığını öne sürmüşlerdir (Özdemir, 1993).

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunun yayınladığı Bruntland Raporunda ve Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Ajansının 1992 yılında yaptığı konferansta kentsel saçakla kavramı bir sorun olarak görülüp, bunun yaratacağı olumsuz etkilere karşı fikir birliğine varılarak önlem alınmanın gerekliliğinden bahsedilerek, saçaklanmanın olumsuz etkilerini ortadan kaldıracak stratejiler oluşturmaya karar verilmiştir (Yenigül ve Çamur, 2009).

1.5. Kentsel Saçaklanma ve Tarım Alanları İlişkisi

Tarımsal toprakların özellikle kentleşmeden ve sanayileşmeden kaynaklı her geçen azalması günümüzde önemli bir sorun haline almıştır. Gıda toplumların yaşamını devam ettirebilmesi için en temel ihtiyaçtır bu nedenle gıdanın korunması için yeterli önlemlerin alınması gerekir. Bu bağlamda özellikle tarımsal arazilerin korunması önemlidir. Barınma ihtiyacının karşılanmasında arazi türü önemli değilken, gıda ihtiyacının karşılanmasında tarıma elverişli arazi türü önemlidir. Yani her toprak tipine konut vb. yapılabilir ancak her arazide tarımsal faaliyet yapılamaz. Tarımsal faaliyetin yani üretimin azalması, açlıkla mücadele etmek zorunda kalan milyonlarca insanın ve artan nüfusun hayatını tehlikeye atabilir.

Tarih boyunca insanların yaşamak ve çalışmak için daha fazla alana ihtiyaç duyması nedeniyle kentler çevresine doğru genişlemeler göstermiştir. Arazinin bol olduğu bir dönemde çiftçilerin yeni parsellere taşınması ile kentsel genişleme mümkün olmuştur. Ancak günümüzde birçok kentin tarım arazileri üzerine kurulması nedeniyle kentsel genişleme tarım arazilerini tehdit etmektedir (Gardner, 1997). Tarım arazilerin amacı dışında kullanılması ile hızlı bir artış gösteren dünya nüfusun barınma ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması için çaba gösterilirken insanların hayatta kalabilmesi için gerekli olan gıda gibi fizyolojik ihtiyaçların da göz ardı edildiği görülmektedir.

Dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de kalkınma sürecinde kentler ve kırsal alanlar hızlı değişimlere uğramıştır (Sertkaya Doğan ve Gökburun, 2019). 1960'lı yıllarda Türkiye'nin kentleşme ve sanayileşme gereksinimleri nedeniyle yılda en az 25.000 hektar tarım alanını kaybettiği tahmin ediliyor. Mimarlar Odası tarafından yapılan bir araştırmada 1965-1985 yılları arasında kentsel alanlara her yıl yaklaşık 10.000 hektarlık tarım arazisinin eklendiğini belirtilmiştir. Çepel (2003)'e göre, Türkiye 1991

yılı itibarıyla kentleşme ve buna bağlı altyapılarda yaşanacak gelişmeler nedeniyle 326.000 hektar tarım arazisini kaybetmiştir.

Tüm bu verilerden de anlaşılacağı gibi, özellikle sanayi tesislerinin ve yerleşim alanlarının Türkiye'nin büyük şehirlerinin çevresindeki verimli tarım arazileri üzerinde ciddi baskı oluşturduğu görülmektedir (Akseki, 2011). Ayrıca hızlı kentleşme, sanayileşme ve kontrolsüz yapılaşma nedeniyle verimli tarım arazileri tehdit altına girdiğinden 2005 yılında çıkarılan 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu'nun tarım arazilerinin korunması ve amaç dışı kullanılmasının önlenmesi adına önemli bir adım olduğu söylenebilir.

Hızlı bir artış gösteren nüfus ve bu bağlamda ihtiyaç duyulan arazi talebi kentsel rant olgusuyla birleşince, ağırlıklı olarak kentlerin çevresindeki tarım alanlarını hedef alarak verimli tarım arazileri günümüz ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla amacı dışında kullanıldığı görülmektedir (Sezgin, 2010). Ayrıca tarım dışı kullanımlara yönelik yüksek kira ve rant elde etme beklentisi beklentileri, tarımsal alanların kentsel saçaklanmalardan olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır.

Kentsel genişleme ve kentsel saçaklanmaların tarım alanlarının üzerinde oluşturduğu etki farklı açıdan değerlendirilebilir. Saçaklanan kentler, tarım arazilerinin parçalanmasına, arazi fiyatlarının artış göstermesine ve bu alanlardaki vergilerin artmasına neden olarak tarımsal üretimi sürdürülemez hale getirmektedir (Nas, 2016).

Kentlerin etrafında bulunan tarımsal arazilerin amacı dışında kullanılmasının en önemli sebebi kentleşme ve kentsel saçaklanmadır. Bu bağlamda saçaklanan kentler buralardaki tarımsal araziler için tehdit oluşturup bu bölgelerde faaliyette bulunan işletmelerde bundan olumsuz etkilenmektedir.

Etkileri güçlü bir şekilde hissedilen kentsel saçaklanma tarımsal arazileri yok etmekle kalmaz, aynı zamanda zaten kıt olan doğal kaynakların yok olmasına ve bu bölgelerdeki açık alanların kullanılmasını da olumsuz etkilediği görülmektedir (Brueckner, 2001).

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Marin ve Altıntaş (2004) yaptıkları çalışmada kentlerin saçaklanmasıyla insanların gelir düzeylerinin arttığını ve yaşam koşullarının da iyileşmesine yönelik çabaların da etkisi ile lüks, konforlu ve ferah konutlara olan talebi arttığına dikkat çekmişlerdir. Ayrıca bu tür konutların inşasına uygun alan seçimlerinin genellikle şehirlerin kenar mahallelerinde yani saçaklarından seçildiğini, bunun da arsalarla ilgili çıkan spekülasyonlara zemin hazırladığını vurgulamışlardır.

Keleş ve Hamamcı (2005) yaptıkları çalışmada kentlerdeki saçaklanmaların en önemli zararlarının, verimli tarım arazilerini zamanla tehdit etmesi ve yok olmasına sebep olması, sürdürülebilir bir çevre için tehdit unsuru olduğuna dikkat çekmişler. Toprağın insanlar için öneminin ekonomik ve sosyal işlevlerinden kaynaklandığına dikkat çekip, ayrıca araştırmacılar toprağın tarım ve sanayide vazgeçilmez bir üretim faktörü olduğunu vurgulayarak, mekânsal yerleşimlere imkân sağlayarak yerleşimler içinde temel öge oluşturduğu vurgulanmıştır.

Sarıoğlu (2005) mekânsal büyümenin kentsel çeper üzerine olan etkisi: İzmir Seyrek örneği isimli çalışmada, saçaklanarak hızlı bir şekilde büyüyen İzmir ilinin çeperlerinde görülen mekânsal gelişimleri tespit etmek, bu gelişmeleri analiz etmek ve sorunlara yönelik önerilerde bulunmak amacıyla yapılmıştır. Araştırmada 1950'li yıllardan 2005'e kadar Türkiye'nin metropol kentlerindeki kentleşme faaliyetleri ve kentsel arazi politikaları gözden geçirilip, sorunlar tespit edildikten sonra çözüme yönelik öneriler sunulmuştur. Ayrıca kentsel saçaklanma olgusu, kentsel büyüme ve kentsel çeper gibi önemli kavramları da açıklanmaktadır. Çalışma yapılan kentte üç plan dönemi olmak üzere Lörcher (1924-1932) planı, Jansen (1932-1957) planı ve Yücel-Uybadin (1957-1970) planlarında amacı dışında kullanımın az olduğu özellikle 1990 nazım planlarının kentteki verimli tarımsal toprakların amacı dışında kullanımına önemli etkisinin olduğu vurgulanmıştır.

Sezgin (2010) kentsel saçaklanmanın verimli tarım topraklarının amaç dışı kullanımına etkisi adlı çalışmada, kentsel saçaklanmanın topraklar üstündeki etkileri dikkate alınarak toprağın üretilmediği, yenilenemeyen doğal kaynak olduğu belirtilerek, tarımsal toprakların korunmasına yönelik çalışmaların kentsel saçaklanmalara nasıl etki ettiğine değinilerek bu uygulamaların doğrularına ve yanlışlarına değinilmiştir. Gelecekte planlanan düzenlemelere katkı sunması için çalışmanın sonuç bölümünde öneriler sunulmuştur. Ayrıca çalışmada arazi kullanım verileri elde edilerek ve planlı dönemlere de bakılarak Ankara ilinde amacı dışında kullanılan tarımsal topraklar belirlenmiştir.

Yazar (2006) yaptığı çalışmada kentsel saçaklanmayla yaşam alanları, çalışma ve dinlenme alanlarının birbirinden ayrıldığına, kent sakinlerinin saçaklanma etkisiyle ulaşım aracına bağımlı hale geldikleri vurgulanmıştır. Kent içi ulaşımının da özel araçların ağırlıklı ulaşım tipinin desteklenmesi ve toplu taşımanın da göz ardı edilmesi, enerji tüketimini artırarak, çevre kirliliğine yol açıp doğal kaynakların daha fazla tüketilmesine neden olduğu belirtilmiştir.

Çelik (2007) yaptığı çalışmada Türkiye'deki tarımsal arazilerin altyapı, kentleşme, sanayileşme vb. gibi yerlerde kullanılmasının ülkedeki en büyük sorunlardan biri olduğunu vurgulanıp, kentsel arazilere olan talebin artmasının hızlı kentleşme sürecinin kaçınılmaz bir sonucu olduğuna dikkat çekilmiştir. Hızlı kentleşme ve sanayileşme başta olmak üzere turizm, karayolu ve demiryollarında, enerji ve boru hatlarında, barajlarda, havalimanlarında ve spor tesislerinde, madenler vb. bu tip yatırımlarda kullanılmasıyla tarım arazilerinin amacı dışında kullanıldığı belirtilmiştir. Araştırma sonucuna göre; verimli arazilerin tarımsal faaliyetler dışında kullanılmasının önlenmesi için bu alanların korunmasına yönelik bütüncül olarak yapıcı politikaların yapılması gerekliliği, bu hedeflere ulaşmak için kullanılacak araçların tutarlı seçimi, mevcut tarım arazilerinin detaylı etüdü ve haritalanması ile etkin arazi kullanım planlamasının yapılması gerekliliği öne çıkarılmıştır.

Karataş (2007) İzmir ilinde kentsel Saçaklanma Eğilimlerinin Torbalı Ayrancılar 'da Arazi Mülkiyetinin Değişim Sürecine Etkisi (1968–2000) adlı araştırmasında İzmir Torbalı Ayrancılar Belediyesinde saçaklanma ve kentsel genişlemeden kaynaklanan değişime dikkat çekilerek, bu bölge ile ilgili 1968 yılından 2000 yılına kadar olan arazi mülkiyeti ile ilgili tüm bilgilerin kontrol edildiği, arazi kullanımlarının yapıldığı ve bu yapılmış planlar doğrultusunda fiziki olarak ruhsatların elde edildiği arazilerin mülkiyet dokularının fiziki plan aşamasında ve alan gelişimi noktasında önemli bir rol oynadığı saptanmıştır.

Bhatta (2010) çalışmasında kentsel saçaklanmanın kavramsal olarak belirsizliği ve bu konuda ki fikir birliği eksikliğinin kentsel saçaklanmanın ölçülmesini oldukça zorlaştırdığına dikkat çekerek, kentsel saçaklanmayı ölçmek için kullanılan parametrelerin belirsizliğine dikkat çekmiştir. Araştırmasında kentsel saçaklanmanın ölçüm teknikleri için Uzaktan algılama verilerinden yararlanılması gerekliliği öne çıkarılmıştır.

Terzı ve Bölen (2010) yaptıkları çalışmada İstanbul' da kentsel saçaklanmaların ölçümü ile ilgili faktör analizden yararlanılarak bir 'saçaklanma indeksi' geliştirilip 2005

yılında İstanbul ilinin kentsel saçaklanma ve kompaktlık durumu irdelenmiştir. Gelişme boyutunun saçaklanma suretiyle mi yoksa kompakt olarak gelişip gelişmediği belirlenmeye çalışılmıştır. Buna göre saçaklanma indeksi aritmetik ortalaması 1 standart sapma aşağıdaysa saçaklanmış mahalleler kabul edilip, indeksi 1 standart sapmadan yukarı olanlar da kompakt mahalleler olarak tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda İstanbul ilinin kentsel alanlarında mekânsal karakteristiğinin saçaklanma tipi gösterdiği saptanmıştır.

Akseki (2011) yaptığı çalışmada, Konya ilinde kentsel genişlemenin tarımsal toprakları nasıl etkilediğini ortaya çıkarmak, kentsel yayılımın hangi düzeyde olduğunu tespit etmek ve saçaklanma sonucunda Konya ilinde yapılaşmaya açılan tarım arazisi alanları saptanmaya çalışmıştır. Araştırmada kentsel ekoloji, nüfus artışı, kentleşme baskıları ve kentsel saçaklanma gibi kavramlar vurgulanmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, Konya ilinde 1964-2003 tarihleri arasında 1.173 hektar birinci sınıf tarımsal araziler ve 1.557 hektar ikinci sınıf tarımsal arazilerin kentleşme sebebiyle amaçlarında farklı yapılarla dönüştüğünü ortaya çıkarmıştır.

Karagülle (2011) kentsel saçaklanmanın doğal eşiklere mekânsal etkisi adlı yaptığı çalışmada, İstanbul ilinde 1950 ve 2011 tarihleri arasında kentsel saçaklanma olgusunu nüfusun büyümesi, ulaşımın artması ve arazilerin nasıl kullanıldığı üzerinden araştırmak amacıyla GIS teknolojisinde yararlanılarak kentsel saçaklanmanın İstanbul'un kent çeperlerinde nasıl etki yarattığı bunun idari sınırlar ve doğal eşiklerde oluşturduğu etkileri araştırmıştır. Araştırma sonucunda yapılan analize göre, idarecilerin ulaşım ve arazilere yönelik almış oldukları kullanım kararları ile Metropol 'ün gelişim sınırlarının üstüne çıkıldığı ve bu bağlamda birçok unsurun bundan etkilendiği ayrıca kentin baskı altında olduğu ortaya çıkarılmıştır ve kentteki saçaklanmaların ilerleyen süreçte ana yol yapımı, ulaşımın genişletilmesi ve yatırım kararlarından dolayı hızlanacağı vurgulanmaktadır.

Konyalıoğlu (2011) çalışmasında, kentsel yayılmayı, büyümeyi şehrin tamamını fiziksel değişimleri ve diğer faktörleri de kapsayan bir kavram olarak sınıflandırırken, kentsel saçaklanmayı ise ağırlıklı olarak şehrin kenarlarında meydana gelen bir değişim olarak öne çıkarmıştır. Araştırmacı, saçaklanma alanlarının arazi kullanımına göre düzensizlikler içerdiği ve karmaşık özelliklere sahip olduğunu, kentsel veya kırsal karakterde özelliklerinin bulunduğunu, kentsel etki alanına göre merkezden kenara doğru yoğunluklarının azaldığını, dağınık ve seyrek tipte yerleşim desenlerine sahip olduklarını belirtmiştir.

Karakayacı ve Karakayacı (2012) yaptıkları çalışmada kentsel saçaklanma alanlarının kendine has niteliklere sahip olduğu ve bölgesel olarak farklılıklar gösterdiğinden geleneksel metotlarla değerlemeye alınmayan değişken unsurların Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP), Gri İlişkisel Analiz (GRA) metotları kullanılarak kentsel saçaklanmalarda arsa ve arazi değerlerinin tespitine yönelik bir metodun geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca araştırmada tarımsal arazilerin, arsalar ve kentsel saçakların değerini etkileyen değişkenler ayrıca belirtilip kent saçaklarına farklı metotların uygulanması gerekliliğine değinilmiştir.

Sağlık ve ark. (2012) yaptıkları çalışmalarında; Çanakkale şehrinin nüfusunun yıllar içerisinde geçirdiği değişimler ve bu nüfus hareketlerinin kentleşmenin yanı sıra kentsel tarım alanları ve kentsel tarım faaliyetlerini nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur. Çanakkale Boğazının, askeri bölgelerin, Çanakkale havaalanının, Bursa-İzmir karayolunun, organize sanayi bölgesinin ve topoğrafyanın Çanakkale şehrinin gelişimini kısıtlayan faktörler olduğu aktarılmıştır. Çanakkale şehrinin demografik ve diğer sosyal özellikler ile kentsel gelişim açısından önemli değişimler yaşadığı belirtilmiştir. Çalışmada kentte zaten kıt olan tarımsal arazilerin amaç dışı kullanıldığı ortaya çıkarılmıştır.

Akseki ve Meşhur (2013) yaptıkları çalışmada büyük bir tarım havzasında içinde bulunan Konya kentinde, yaşanan fiziksel gelişmelerin tarımsal araziler üzerindeki etkisini araştırmayı hedeflemişler. Çalışmada, AutoCad dijital haritalama programı yardımı ile, son 50 yılda farklı sınıflardaki tarım arazileri bir harita üzerinde ölçeklendirilerek arazilerin yapılaşmaya açılma oranları alan kapatma metoduyla hesaplanıp, incelenmiştir. Araştırma Sonuçlarına göre, Konya'da kentsel saçaklanma nedeniyle toplam 12.607 hektar birinci sınıf tarım arazisi, 2.393 hektar ikinci sınıf tarım arazisi, 55 hektar üçüncü sınıf tarım arazisi ve 2.574 hektar da dördüncü sınıf tarım arazisinin imara açıldığı, toplam 17.629 hektar verimli tarım arazisinin imara açıldığı belirlenmiştir.

Çiftçi ve Tomar (2013) yaptıkları araştırmalarında, büyükşehir kanununun İzmir ilinde kırsal kesimde oluşturduğu etkilerini araştırmışlar. Çalışmalarında kanunun, bütün yetkilerin tek elden yürütülmesinin önünü açan, yerel farklılıkları ve özgünlükleri göz ardı eden düzenlemeler getirdiğine işaret etmişler. Yasayla kırsal kesimin kendine has niteliklerinin, değerlerinin aşmacağını ifade etmişlerdir.

Doğun ve ark. (2013) Kahramanmaraş ilinde yaptıkları araştırmalarında kentsel ve endüstriyel peyzajdaki değişimlere ve bu yapıları tetikleyen faktörlerin analizinde

izlenmesi gereken yöntemlere dikkat çekip, kentsel saçaklanmalarda endüstrileşmenin etkisinin hangi düzeyde olduğunu belirlemek için 2000 ve 2012 dönemleri dikkate alınarak yüksek çözünürlük sağlayan uydu görüntülerinden yararlanılıp 2013 yılına kadar meydana gelen kentsel saçaklanma ve endüstriyel büyüme alanı sayısallaştırılmıştır. Çıkan sonuca göre endüstriyel alanların kentlerdeki saçaklanmayı artırdığı buna göre çevreyi ve peyzaj alanlarını koruyucu öneriler sunulmaktadır.

Dik (2014) yaptığı çalışmada, 6360 Sayılı yasayla yürürlüğe giren ‘‘Köylerin Mahalleye Çevrilmesi Sorunu’’ isimli araştırmasında yasanın uygulanma aşamasında yaşanması muhtemel sorunlardan bahsederek saha çalışmaları yapıp bunun doğru analiz edilmesi gerekliliğini ayrıca, köylerin mahalleye dönüşümü birlikte yaşanabilecek olası değişimleri nitelik ve nicelik bakımından etkilerini ortaya koymaya çalışmıştır.

Gültekin(2014) bu çalışmada, Kahramanmaraş ili örneğinde tarım arazilerinin amaç dışı kullanımındaki artışta hangi etmenlerin rol aldığı belirlenmesi amacıyla arazi sahiplerinin arazilerini kullanırken kararlarını etkileyen faktörler açıklanmış. Bu çalışmayı yaparken de Thünen tarafından önerilen model kullanılarak ampirik bir analiz testi ile tesadüf olarak belirlenen 373 kişi ile görüşülmüştür. Araştırma Sonuçlarına göre, arazi sahiplerinin arazi kullanımına karar verirken birkaç faktörü göz önüne aldığı bunların ise; beklentiler, arazilerin konumu, yerel yönetimce uygulanan faaliyetler ve arazi sahiplerinin sos yo-ekonomik ve demografik özellikleri yer almaktadır.

Yücer (2014) çalışmasında Erzincan ili kentsel alanında zaman içinde meydana gelen mekânsal değişimleri incelemek ve bunu zamansal olarak takip etmek için Landsat uydu görüntülerini kullanarak değişim analizi gerçekleştirilmiştir. Bu alanlarda ki değişimin niteliksel derecesini hesaplamak için mekânsal değişim haritasının oluşturulup, niceliksel değerlendirme yapmak için ise bir değişim matrisi hazırlanmıştır. Analiz sonuçlarını bölgeye ait nüfus verileriyle birlikte değerlendirerek ve kent alanının büyüdüğü ortaya çıkarılmıştır.

Özügül ve İnal-Çekiç (2015) yaptıkları çalışmada, kentsel hizmetlerin yerel düzeyde karşılanamadığı sorununa dikkat çekilerek bu sorunun, İstanbul ilinin hızlı şekilde saçaklanarak büyüyen ilçesi Beykoz’da irdelenmektedir. Araştırmalarında hiyerarşik kümeleme analiz yöntemi kullanılarak İstanbul içerisinde yüksek değerde saçaklanma değerlerine sahip Beykoz ilçesinin kendi içinde hangi alt kümelere sahip olduğu araştırılmıştır. Çalışma sonucunda Beykoz ilçesinin İstanbul ili bütününe göre endeksleme metodu ile yapılan saçaklanma araştırmalarında yüksek değerde kentsel saçaklanan bir yapıda olmasına rağmen, işyeri ve konut ilişkileri ayrıca kamu hizmet

sağlama yönü ile saçaklanma literatüründe belirtilen olumsuzluklara sahip olmadığı görülmüştür.

Sezgin ve Varol (2012) çalışmanın amacı, Ankara'da bulunan verimli tarımsal arazilerin mekânsal gelişimlere yön veren planlama üst yapısını ve planlama üst yapısına bağlı veya ondan bağımsız mevcut gelişimi, yıllar içerisinde arazi kullanımındaki değişimleri inceleyerek tespit etmektir. Zaman içinde arazi kullanımında yaşanan değişiklikler, 1990'lardan beri Batı, Güneybatı ve Güney'deki verimli tarım arazilerinin öncelikle (%78-80) düşük yoğunluklu ve dağınık konut geliştirme adı altında kaybedildiğini göstermektedir. Ayrıca kentsel genişleme ve büyüme sırasında tarım arazilerinin kötüye kullanılmasının önlenmesine yönelik önerilerde bulunmaktadır.

Türkten (2015) yaptığı çalışmada Samsun ili Atakum ilçesinde kent saçaklanmaların tarımsal yapılar üzerinde etkilerinin oluşup oluşmadığı, varsa bu etkilerin nasıl olduğu çıkarmak için yapılarak, çalışmanın verileri tabakalı tesadüfi örnekleme yöntemiyle 68 tarımsal işletmeden anket yolu ile sağlanmıştır. Çalışma sonucunda incelenen alanın %52'si tarımsal arazi iken, mahallelerin imar planına dâhili ve açılmasıyla bu arazilerin %48'i arsa niteliğine geçmiş ve bu imar uygulamaları ile birlikte Çobanözü mahallesinde olan tarımsal işletmelerde 2,63 da alan, Balaç mahallesin bulunan tarımsal işletmelerde ise 13,05 da'lık alanın satışı gerçekleşip bu alanlar tarım dışı olarak kullanılmıştır. Ayrıca çalışmada tarımsal yapılardaki değişimlerin insanların yaşam biçimlerini nasıl değiştirdiği bunun çevresel ve ekonomik yönden ne gibi etkiler oluşturduğu ve aynı zamanda bölgeyi sosyal olarak nasıl etkilediği de incelenmiştir.

Aslı ve ark. (2016) yaptıkları çalışmalarında, tarımsal arazilerin köylerde konut amaçlı kullanımının azaltılması için tarım dışı alanların altyapı sorunlarının giderilmesi ve bu alanlara konutlar yapılması için buraların daha cazip hale getirilmesi öne çıkartılıp, böylece tarımsal araziler üzerindeki yapılaşma baskısının azaltılması gerektiği dile getirilmiştir.

Ayyıldız ve ark. (2016) yaptıkları çalışmalarında Büyükşehir Yasası ile birlikte Türkiye'nin %52'sinde gerçekleşen idari yapıdaki değişikliklerin tarım başta olmak üzere kırsal alanlara etkisinin hangi düzeyde olduğu ve bununla ilgili hangi önlemlerin alınması gerektiğini tartışmışlardır. Bu kanunun kırsala etkisinin tartışılmayacak kadar önemli olduğunu dile getirmişlerdir. Bu çerçevede kırsal kesime hizmetin belediyelerce götürülmesinin buraların daha kaliteli hizmet alabilmelerinin önünü açtığına işaret etmişlerdir. Ancak belediyeler ile kırsal yerleşim yerleri arasındaki mesafenin hizmetlere erişim konusunda endişeleri artırdığını da dikkat çekmişlerdir. Bu nedenle belediyelerce

kırsal alanlarla ilgili birimlerin oluşturulması ve hizmetler için özel bütçe ayrılması gerekliliğini vurgulamışlardır. Hem yapısal dönüşümlerin hem de buralarda faaliyette bulunan tarımsal işletmelerin etkilenmemesine adına bir takım düzenlemelerin önemine değinmişlerdir

Kantürer (2016) bu çalışmada, Ağaçlı-Yeniköy bölgesini örnek alınarak İstanbul'daki kentleşmenin kırsal alanlara etkisi incelenmiştir. Ayrıca İstanbul'da kent-kır ilişkilerinin mevcut durumu ve kentleşme politikalarının kırsal alanlar ve kırsal nüfus üzerindeki etkisi değerlendirilerek, kentleşmenin kırsal ve kentsel alan üzerindeki zararlı etkileriyle nasıl mücadele edilebileceği araştırılmaktadır. Araştırma yapılırken tarihi hava fotoğraflarından, çevre planlarından, bu alanlarla ilgili basılan kitaplardan, İMP ve İBB tarafından hazırlanan verilerden, şehir haritalarından, Corine arazi örtüsü programından da yararlanılmıştır. Ayrıca Ağaçlı-Yeniköy bölgesinin kırsal kesimindeki nüfusla görüşmeler yapıp ve kişisel gözlemlerden de faydalanılmıştır. Çalışma Sonucuna göre, çalışma alanı içerisinde yer alan kentsel ve kırsal alanların kendine özgü özelliklerinin korunması, geliştirilmesi ve her iki alanın sürdürülebilirliği sağlanarak ortak projelere duyulan ihtiyaç ortaya konmuştur.

Nas (2016) yaptığı çalışmada, kentsel yayılım ve saçaklanma unsurlarının tarımsal alanlar üzerindeki etkisi araştırılıp, oluşan kentleşme tipi yasal ve yönetsel olarak incelenmektedir. Çalışmada Arc Map 10.1 programı kullanılıp değişkenler dönemlere ayrılıp (1987, 2001, 2013 yıllarına ait) bunun kentleşme olgusuna etkileri belirlenip ve Arc View 10.1 programı kullanılıp kentsel yayılmanın ve saçaklanmaların tarımsal alanlara etkileri vurgulanmaktadır. Denizli ilinde yapılan çalışmada kentsel saçaklanma ve yayılımlara sebep olan değişken unsurların tarımsal alanları olumsuz etkilediği ve yapılaşmaların 1987-2013 tarihleri arasında %6 oranda tarımsal alanların yok olmasına sebep olduğu vurgulanmaktadır.

Olgun ve Gül Çubuk (2016) yaptıkları çalışmalarında, 6360 Sayılı Büyükşehir Yasasının hizmetlerde bütünlük sağlanması ve etkinliğin artırılması; verimlilik ve koordinasyonda iyileştirmeler getirip getirmeyeceği, tarımsal üretimdeki maliyetleri etkileyip etkilemeyeceği ve köylerin bir gecede mahalleye dönüşümü ile birlikte bu alanlarda ki doğal kaynakların tarım dışı gerekçelerle kullanılması için zemin mi oluşturduğunu araştırmışlardır. Bu nedenlerle 6360 sayılı yasanın kırsal kesimler için bir fırsat veya tehdit mi oluşturduğunun gelecek açısından önemli olduğuna işaret etmişlerdir. Bu makalede 6360 Sayılı Kanun'un kırsala, çiftçiye ve tarımın geleceğine etkisi, kırsal kesimin yaşadığı/yaşayabileceği avantaj ve dezavantajları ele alınmıştır.

Ayrıca Büyükşehir Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden bu yana ortaya çıkan bazı sonuçlardan örnekler verilecek ve bunların detaylı analizleri tartışılmıştır.

Uzun ve Demir (2016) çalışmalarında, Samsun ilinde 1987-2014 yıllarını kapsayan dönemde uydu görüntülerinden yararlanılarak yerleşimlerin birincil alanları belirlenerek, kentsel yerleşim alanlarının bu amaçlar doğrultusunda ne düzeyde arttığı ve kentsel yayılma sonucu ne kadar kırsal alan kullanıldığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında 1998-2014 yıllarını kapsayan dönemde LANDSAT 5-TM ve LANDSAT 8-TM uydu görüntüleri kullanılarak kentin sınırları belirlenmiş; uydu görüntüleri ERDAS IMAGINE-10 programında yararlanılarak işlenmiş ve buralarda oluşan alan kayıpları Global Mapper programı kullanılarak hesaplanmıştır. Samsun ilinde 1998-2014 yıllarını kapsayan dönemde yapılan araştırma sonuçlarına göre kentsel saçaklanmanın arttığı, amacı dışında kullanılan alanların %96,32 oranında artarak toplam 3148,90 hektar alana ulaştığı görülmektedir.

Uzun ve Demir (2019) yaptıkları çalışmada Samsun Büyükşehir Belediyesince mücavir alanlar için yaptığı düzenlemelerin bu alanlardaki tarımsal üretim ve tarım alanları üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla mücavir alanlardaki köylerde yüz yüze bir anket çalışması yapılarak düzenlemelerin olumlu veya olumsuz etkileri ortaya çıkarılmıştır. Sonuç olarak düzenlemelerin yürürlüğe girmesiyle birlikte tarım arazilerinin fiyatlarının arttığı ancak hayvancılık işletmelerinin sayısının azaldığı görülmektedir. Bu nedenlerden dolayı tarımsal üretimin korunması için mevzuattaki eksikliklerin giderilmesi gerektiği öne çıkmıştır.

Büyük Aslan (2019) yaptığı çalışmada; Harran Ovası'ndaki tarımsal arazilerin yanlış kullanımında iki amacın etkili olduğunu belirtmiştir. Birincisi, tarımın yanı sıra diğer ekonomik amaçlı binaların (sanayi, gübre ve inşaat sektörü, fırın, market, araba galerisi, restoranlar vb.) inşa edilmesinin etkili olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, tarımsal arazilerin üzerinde yapılaşmaların artmasının bir başka nedeninin de tarım arazilerinin yerleşimlere açılması olarak değerlendirilmiştir. Bu da zaten az olan tarım alanlarında artan nüfusun gıda ihtiyacını karşılamak için gereğinden fazla kimyasal ilaçlar kullanılmasına, bunun da sağlık sorunlarını tetikleyeceği değerlendirilmiştir.

Yiğit (2019) yaptığı çalışmada, Konya'nın Meram ilçesinde kentsel saçaklanmaların yoğunlaştığı alanlarda tarımsal arazilerin değerlerini hedonik fiyat metodundan faydalanılarak bu bölgede oluşan objektif arazi fiyatlarını belirlemeye çalışmıştır. Bu bağlamda kentsel saçaklanmanın sık olduğu 8 tane yerleşim birimi çalışma kapsamına dâhil edilmiştir. Çalışma anket yolu ile 50 üretici ile görüşülerek yapılmıştır.

Elde edilen verilerle saçaklanma alanlarındaki arazinin değeri, gelir yöntemi ve Pazar değer yöntemlerine göre hesaplamıştır. Sonuç olarak Meram ilçesinde saçaklanma alanlarında arazi değerlerinde tarımın dışındaki özelliklerin etkisinin olduğu, tarımsal özelliğın etkisinin olmadığını ortaya çıkarmıştır.

Gültekin ve Tümer (2021) yaptıkları çalışmada, Kahramanmaraş ilinde 6360 sayılı Kanun kapsamında mahalle statüsüne dönüşen köylerin tarımsal yapılarındaki değişiklikler ortaya çıkarılıp, bu bağlamda Kahramanmaraş merkez, On iki şubat ve Dulkadiroğlu ilçeleri de dâhil 128 üretici ile görüşölüp anket çalışması yapılmıştır. Anket verilerine göre, bu kanunla gelen imar değişikliklerinden sonra üretim desenlerinde değişiklikler olduğunu söyleyen üreticilerin oranı %46,7, tarımsal üretimde imarla birlikte azalma yaşandığını belirten üreticilerin oranı %57,8, tarımsal ürünlerin kalitesinde düşüş bildiren üreticilerin oranı ise %68,9 olduğu tespit edilmiştir. Mahalleye dönüşen bu alanlarda üreticilerin %44,4'ünün tarımsal arazilerin imar inşaat, yol yapımı çalışmalarında kullanılmasından dolayı arazi bulmakta zorlandıkları değerlendirilmiştir.

Öncel ve Meşhur (2021) yaptıkları çalışmada Konya ilinin kentsel alanının gelişimi çerçevesinde kentsel saçaklanmayı etkileyen faktörler araştırılarak, Türkiye'de kentsel saçaklanmaya yol açan dinamikler belirtilerek ve Konya ilinde kentsel saçaklanmaya neden olan faktörler ortaya konulmuştur. Bu amaçla uydu fotoğrafları kullanılarak kente yıllar içinde meydana gelen değişimler analiz edilip, imar planları incelenmiş ve bununla ilgili karşılaştırmalardan da yararlanılarak değerlendirmeler yapılmıştır.

Konu ile ilgili yapılan önceki çalışmalar incelendiğinde, yapılan çalışma ile daha önceki çalışmalar arasında benzerlik ve farklılıklar olduğu görölmektedir. Kentsel saçaklanmadan tarım arazilerinin büyük kısmının özellikle büyükşehirlerdeki tarım arazilerinin çok fazla etkilendiği, çalışma alanında ise bu etkinin daha düşük kaldığı söylenebilir. Aynı zamanda büyükşehirlerdeki kentsel saçaklanmaların çok yüksek olduğu bununda tarım arazilerinin değerini çok etkilediği bu etkinin çalışma alanında daha düşük kaldığı belirtilebilir. Ayrıca önceki çalışmalarda çok yüksek görülen tarım arazilerinin imara açılmasının istihdam ve çevre gelişimi gibi sosyo-ekonomik parametrelere olumlu katkı sağladığı yönündeki algının ve kentsel saçaklanmanın verimli tarım topraklarının amaç dışı kullanımın etkisinin de araştırma alanında daha düşük kaldığı söylenebilir.

3. MATERYAL VE METOT

3.1. Materyal

Araştırmanın ana materyalini Kırşehir kent merkezi sınırları içerisinde yer alan ve kent saçakları olarak değerlendirilen alanlarda tarımsal faaliyette bulunan tarım işletmeleriyle yapılacak olan anketler oluşturacaktır.

3.2. Metot

Kent saçaklarında faaliyet gösteren tarım işletmelerinin yapısal özelliklerinin belirlenmesinde araştırmacı tarafından işletme sahipleri ile yüz yüze anket yapılacaktır. Anket yapılacak işletmelerin belirlenmesi ana kütle içerisinde tesadüfi olarak gerçekleştirilecektir. Kırşehir ili 2023 yılı tarımsal işletme varlığı incelendiğinde, 29.802 adet tarım işletmesinde 2 592 036 da ekilen alan yer almaktadır. Söz konusu tarım işletmelerinden 6.120 adet tarım işletmesi 572.868 da ekilen alan ile merkez ve merkeze bağlı köylerde faaliyet göstermektedir. Araştırmanın ana odağı olan Kırşehir merkeze bağlı mahallerinde faaliyet gösteren tarım işletmeleri ise 833 adet olup 57.150 da ekilen alanda tarımsal faaliyet sürdürmektedir. Kırşehir il geneli ekilen işletme büyüklüğü ortalaması 93 da, Kırşehir merkez mahallelerde faaliyet gösteren tarım işletmelerinin ortalama işletme büyüklüğü ise 69 da olarak belirlenmiştir. Merkez mahallelerdeki tarım işletmeleri üç ana tabaka şeklinde incelemeye alınmıştır. Tabakalar 0-50 da, 51-100 da ve 101-+ olarak belirlenmiştir. Mahallelerdeki tarım işletmelerinin %55,10'unun ≤ 50 da işletmeler olup ortalama işletme büyüklüğü 23,49 da, %24,84'ünün $51 \leq 100$ da arası işletme büyüklüğüne sahip olup ortalama işletme büyüklüğü 71,80 da ve %20,04'ünün $101 <$ da dan büyük işletmeler olup ortalama 188, 63 da olarak görülmüştür (TOB, 2023). Araştırmanın örnek hacmini belirlemek için tabakalı örnekleme yöntemi yapılmıştır. Tabakalı örnekleme yöntemi seçilmesinin nedeni ana kütledeki varyasyon katsayısının %75'den büyük olmasıdır. Tabakalı örnekleme yönteminde Neyman yöntemi kullanılmıştır. Neyman yöntemine ilişkin eşitlik şu şekilde ifade edilebilir (Yamane, 1967);

$$n = \frac{\sum(Nh * Sh)^2}{N^2 * D^2 + \sum Nh * Sh^2}$$

Burada,

n=örnek hacmi

Nh=h'inci tabakadaki birim sayısı

Sh=h'inci tabakanın standart sapması

N =toplam birim sayısı (833)

$D=d/z$

d =ortalamadan belirli bir oradan sapma (ortalamadan %10 sapma kabul edilmiştir)

z =tablo değeri (1,96 kabul edilmiştir)

Tablo 1. İşletme büyüklük gruplarına göre örneğe çekilen işletme sayıları

Tabaka sayısı	Tabaka büyüklüğü (da)	Tabakadaki işletme sayısı (Nh)	Standart sapma(Sh)	Nh*Sh	Nh.Sh ²	n
1	≤ 50	459	13,86	6361,74	88173,72	16
2	$50,1 \leq 100$	207	13,21	2734,47	36122,35	7
3	$100,1 <$	167	105,32	17588,44	1852415	45
Toplam		833	-	26684,65	1976711	68

Örnekleme sonucunda 68 işletme örneğe çekilmiştir. Örneğe çekilen işletmeler ana kütle içerisinde tesadüfi olarak yapılacaktır. Buna göre, birinci tabakada 16 işletme, ikinci tabakada 7 işletme ve üçüncü tabakada 45 işletme yer almaktadır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Tablo 2. İşletmelerin büyüklük gruplarına göre yaş dağılımı

İşletme Büyüklüğü	7-14		15-49		50-65		66+		Toplam	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
0-50	8,5	12	29,75	25,81	61,08	58,5	70,33	70	45,44	46,9
51-100	0	0	31,49	3,33	62,40	56,66	70	70	52,63	47
100+	0	12	28,59	26,93	58,61	57,53	70,26	67,75	45,41	44,73
Toplam	8,5	12	28,87	27,09	60,34	58,02	70,25	68,18	46,08	30,46

Araştırmada incelemeye alınan üreticilerin işletme büyüklük gruplarına göre yaş dağılımları incelendiğinde, birinci gruptaki 7-14 yaş aralığındaki erkeklerin yaş ortalaması 8,5 kadınların 12, 15-49 yaş aralığındaki erkeklerin yaş ortalaması 29,75 kadınların 25,81, 50-65 yaş aralığındaki erkeklerin yaş ortalaması 61,08 kadınların 58,50 ve 66+ yaş aralığındaki erkeklerin yaş ortalaması 70,33 kadınların 70 olarak görülmüştür. Toplamda ise birinci gruptaki erkeklerin yaş ortalaması 45,44 kadınların 46,90 yıl olarak söylenebilir. İkinci gruptaki 15-49 yaş aralığındaki erkeklerin yaş ortalaması 31,49 kadınların 33,33, 50-65 yaş aralığındaki erkeklerin yaş ortalaması 62,40 kadınların 56,56 ve 66+ yaş aralığındaki erkeklerin yaş ortalaması 70,00 kadınların 70 olarak görülmüştür. Toplamda ise ikinci gruptaki erkeklerin yaş ortalaması 52,63 kadınların 47 yıl olarak ifade edilebilir. Üçüncü gruptaki 7-14 yaş aralığındaki kadınların 12, 15-49 yaş aralığındaki erkeklerin yaş ortalaması 28,59 kadınların 26,93, 50-65 yaş aralığındaki erkeklerin yaş ortalaması 58,61 kadınların 57,53 ve 66+ yaş aralığındaki erkeklerin yaş ortalaması 70,26 kadınların 67,75 olarak görülmüştür. Toplamda ise birinci gruptaki erkeklerin yaş ortalaması 45,41 kadınların 44,73 yıl olarak belirlenmiştir. İşletmeler genelinde değerlendirildiğinde, 7-14 yaş aralığındaki erkeklerin yaş ortalaması 8,5 kadınların 12, 15-49 yaş aralığındaki erkeklerin yaş ortalaması 28,87 kadınların 27,09, 50-65 yaş aralığındaki erkeklerin yaş ortalaması 60,34 kadınların 58,02 ve 66+ yaş aralığındaki erkeklerin yaş ortalaması 70,25 kadınların 68,18 olarak görülmüştür. Tüm işletmeler ortalamasında ise erkeklerin yaş ortalaması 46,08 kadınların 30,46 yıl olarak gözlemlenmiştir.

Elde edilen verilere göre işletmelerde orta yaşlı ve yaşlı bireylerin ağırlıklı olarak faaliyet gösterdiğini, genç nüfusun sektöre katılımının oldukça sınırlı kaldığını göstermektedir. Özellikle 50 yaş üstü gruplarda erkek işletme sahiplerinin oranı %60'ın üzerinde iken, 66 yaş ve üzeri grupta bu oran %70'in üzerine çıkmaktadır. Kadınlarda da

benzer şekilde yaşlılık oranı oldukça yüksektir. Bu bulgular, Türkiye tarımının yaşlanan bir nüfus tarafından sürdürüldüğünü ve gençlerin sektörden uzaklaştığını göstermektedir.

Bu bulgular, Koç ve ark. (2019)'nın yaptıkları çalışmada tarım sektörünün yaşlanan bir yapıya sahip olduğunu ve kuşaklar arası işletme devrinin giderek azaldığını öne sürdüğü bulguları ile örtüşmektedir. Türkten (2015) Samsun ilinde yapmış olduğu kentsel saçaklanma alanlarında tarımsal yapıdaki değişimleri incelediği araştırmasında üreticilerin yaş ortalamasının 50 yaşında olduğu öne çıkmıştır.

Tablo 3. İşletme büyüklük gruplarına göre tarım işletmecisinin eğitim durumu

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	101-+		
Eğitim Durumu	İlkokul	N	11	6	20	37
		%	29,70	16,20	54,10	100,00
	Ortaokul	N	3	1	10	14
		%	21,40	7,10	71,40	100,00
	Lise	N	1	0	10	11
		%	9,10	0,00	90,90	100,00
	Yüksek okul	N	1	0	3	4
		%	25,00	0,00	75,00	100,00
	Lisans	N	0	0	2	2
		%	0,0	0,00	100,00	100,00
	Toplam	N	16	7	45	68
		%	23,50	10,30	66,20	100,00

Tablo 3’de tarım işletmecisinin eğitim durumu ile işletme büyüklük grubu arasındaki ilişkiye yer verilmiştir. İncelemeye alınan üreticilerin işletme büyüklük gruplarına göre yaş dağılımları incelendiğinde, ilkokul mezunlarının %54,10’unun üçüncü grupta, ortaokul mezunlarının %71,40’ nın üçüncü grupta, lise mezunlarının %90,90’ının üçüncü grupta, yüksek okul mezunlarının %75’ inin üçüncü grupta ve lisans mezunlarının tamamının üçüncü grupta olduğu belirlenmiştir. Verilere göre birinci gruptaki işletmelerin çoğunlukla ilkokul mezunları tarafından yönetildiği, lisans mezunlarının yalnızca üçüncü gruptaki işletmelerde yer aldığı. Lise ve ortaokul mezunlarının da çoğunluğunun büyük işletmeleri yönettiklerini söyleyebiliriz. Buda tarım sektöründe eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte daha büyük ve daha verimli işletmelerin yönetilmesi arasında bir paralellik olduğunu göstermektedir.

Gültekin (2014)'in yaptığı araştırmasında, işletmecilerin eğitim seviyesi, tarımsal faaliyetlere ve özellikle araziye yönelik kuramsal bakış açılarının belirlenmesinde önemli rol oynadığı, araştırmanın kırsal bir bölgede gerçekleştirilmiş olup, üreticiler eğitim düzeyi açısından değerlendirildiğinde benzer bulgulara rastlanılmıştır. Bu sonuçlar, eğitim düzeyinin kırsal bölgelerde hâlâ ciddi bir sorun olarak varlığını sürdürdüğünü göstermektedir.

Gültekin ve İkikat (2021) Kahramanmaraş ili On iki şubat ve Dulkadiroğlu merkez ilçelerinde 6360 Sayılı Kanun ile mahalleye dönüştürülen köylerin tarımsal yapısındaki değişikliklerin ortaya konulması amacıyla yaptıkları çalışmada üreticilerin %24,20'sinin ilkökul, %23,40'ının ortaokul ve %52,30'unun ise lise mezunu olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4. İşletme büyüklük gruplarına göre tarım işletmecisinin sosyal güvence durumu

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	101-+		
Sosyal güvence durumu	Bağkur	N	0	0	2	
		%	0,00	0,00	100,00	100,00
	SSK	N	1	0	4	5
		%	20,00	0,00	80,00	100,00
	Emekli	N	15	7	39	61
		%	24,60	11,50	63,90	100,00
Toplam	N	16	7	45	68	
	%	23,50	10,30	66,20	100,00	

Tablo 4'de araştırmada yer alan üreticilerin işletme büyüklük gruplarına göre sosyal güvence durumlarına yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde, bağkurlu üreticilerinin tamamının üçüncü grupta, SSK'lı üreticilerin %80'inin üçüncü grupta ve emekli üreticilerin %63,90'ının üçüncü grupta yer aldığı belirlenmiştir.

İşletme büyüklük gruplarına göre tarım işletmecilerinin sosyal güvence durumu değerlendirildiğinde, üçüncü gruptaki işletmelerde emekli oranı %63,90 ve SSK %80 olarak görülmekte olup güvenceye sahip olma oranlarının diğer gruplara göre oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Birinci gruptaki ve ikinci gruptaki işletmelerde de emeklilikle güvencelenmiş üreticilerin ağırlıkta olduğu dikkat çekmektedir.

Bu bulgu Karagöz ve Koç (2017)' un çalışmalarında kırsal istihdam üzerine bir araştırmada da, tarımsal üretimde bulunan bireylerin büyük kısmının ya emekli olduğu

ya da herhangi bir sosyal güvenlik sistemine dâhil olmadığı, genç nüfusun ise tarımdan uzaklaştığı belirtilen bulgular ile örtüşmektedir.

Türk'ten (2015) Samsun ilindeki çalışmada işletme sahiplerinin %49'unun bağkur ve %41'inin SSK'lı olduğunu, geriye kalan %10' unun ise herhangi bir sosyal güvencesi bulunmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 5. Tarım işletmecisine ait bazı özelliklerin işletme büyüklük gruplarına göre dağılımı

Tarımsal deneyim (yıl)	İşletme Büyüklüğü	0-50	10,50
		51-100	13,1425
		100-+	10,8925
		Toplam	11,0325
Emekli maaşı (TL)	İşletme Büyüklüğü	0-50	11,875
		51-100	11.357,14
		100-+	10.716,91
		Toplam	11.055,31
İşletmede çalışılan süre (ay)	İşletme Büyüklüğü	0-50	7,88
		51-100	7,43
		100-+	7,44
		Toplam	7,54

İncelemeye alınan üreticilerin tarımsal deneyim durumları değerlendirildiğinde, birinci gruptaki işletmelerin 10,50 yıl, ikinci gruptaki işletmelerin 13,14 yıl ve üçüncü gruptaki işletmelerin 10,89 yıl olarak belirlenmiştir. İşletmeler ortalamasında tarımsal deneyim, 11,03 yıl olarak görülmüştür. İşletmecilerin sahip olduğu emekli maaşı durumları incelendiğinde, birinci gruptaki işletmecilerin 11.875 TL, ikinci gruptaki işletmecilerin 11.357,14 TL, üçüncü gruptaki işletmecilerin 10.716,91 TL ve işletmeler ortalamasında 11.055,31 TL olarak görülmüştür. İşletme büyüklük gruplarına göre bir üretim sezonu içerisinde üreticilerin işletmede çalıştıkları süreler ortalama 7,43-7,88 ay aralığında değişmektedir.

İşletme büyüklüğü ile tarımsal deneyim karşılaştırıldığında, en yüksek ortalama deneyim yılı ikinci gruptaki işletmelerde (13,14 yıl) gözlemlenmiştir. Bu durum, orta ölçekli işletmelerin genellikle uzun yıllardır tarımla uğraşan, deneyime dayalı geleneksel üretim yapan aile işletmeleri olabileceğine işaret etmektedir. Bu bulgular, Kızılay ve Miran (2015) tarafından yapılan çalışmada da, orta ölçekli işletmelerin daha istikrarlı bir

Üretim desenine sahip olduğu, kuşaktan kuşağa aktarılan tarımsal bilgi birikimiyle sürdürülebilirliği sağladığı bulguları ile örtüşmektedir

Emekli maaşlarının işletme büyüklüğü ile ters orantılı bir seyir izlemektedir. En yüksek maaş ortalaması küçük işletme sahiplerinde görülmekte (11.875 TL), bu oran orta (11.357 TL) ve büyük işletmelerde (10.716 TL) azalmaktadır. Bu durum, küçük işletme sahiplerinin önemli bir kısmının tarımdan önce kamu veya özel sektörde çalışıp daha yüksek primle emekli olduğunu ve tarımı emeklilik sonrası bir faaliyet olarak sürdürdüğüne işaret etmektedir. zdemir (2018) yaptığı çalışmasında bu durumu emekli tarımı olarak tanımlamakta ve kırsalda yaşamını sürdüren bireylerin tarımı birincil değil, ikincil bir ekonomik faaliyet olarak yrttklerine işaret edip çıkan bulguları ile örtüştüğü görülmektedir.

İşletmelerde çalışılan süre işletme büyüklük grupları için birbirine oldukça yakındır (ortalama 7,5 ay) ve belirgin bir fark bulunmamaktadır. Bu sonuç, tarım faaliyetlerinin mevsimsel yapısını yansıtmaktadır. Özellikle bitkisel üretime dayalı işletmelerde yılın yalnızca belirli dönemlerinde yoğun emek gerektirmesi, tam zamanlı çalışmanın sadece bu dönemlerle sınırlı olmasına neden olmaktadır. Bu bulgular Yıldırım ve ark. (2020)'nın Türkiye'deki birçok tarım işletmesinde tam yıl istihdamın sağlanamadığını, tarım dışı geçici işlerde de çalışıldığını vurguladıkları bu bağlamda tarımsal üretimden elde edilen gelirin tamamlayıcı nitelikte olduğu anlaşıldığına işaret edip çıkan bulguları ile örtüşmektedir.

Tablo 6. İşletme büyüklük gruplarına göre üretim deseni (da)

İşletme	Büyüklüğü	Arpa	Buğday	Nohut	Ayçiçeği	Yonca	Yulaf	Mısır	Mercimek	Şeker Pancarı	Toplam
Parsel 1	0-50	25,00	24,00	27,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	24,75
	51-100	43,00	43,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	43,00
	100+	166,00	173,00	35,00	0,00	0,00	0,00	100,00	0,00	71,00	152,00
	Toplam	135,00	91,00	31,00	0,00	0,00	0,00	100,00	0,00	71,00	111,00
Parsel 2	0-50	21,00	18,00	25,00	0,00	0,00	0,00	0,00	30,00	0,00	19,68
	51-100	27,00	45,00	40,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	34,00
	100+	143,00	116,00	58,00	0,00	0,00	0,00	53,00	85,00	0,00	111,00
	Toplam	83,00	93,45	52,22	0,00	0,00	0,00	52,50	57,50	0,00	75,00
Parsel 3	0-50	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	51-100	30,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	30,00
	100+	82,00	370,00	70,00	110,00	30,00	140,00	0,00	0,00	0,00	113,00
	Toplam	73,00	370,00	70,00	110,00	30,00	140,00	0,00	0,00	0,00	109,00
Parsel 4	0-50	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	51-100	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	100+	20,00	0,00	100,00	0,00	0,00	130,00	0,00	25,00	73,33	74,37
	Toplam	20,00	0,00	100,00	0,00	0,00	130,00	0,00	25,00	73,33	74,37

İncelemeye alınan işletmelerin üretim deseni işletme büyüklük gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, 1. Parselde birinci gruptaki işletmelerin 27 (da), ikinci gruptaki işletmelerin 43 (da) ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise 166 (da) arpa ettikleri söylenebilir. İşletmeler genelinde ise 135 (da) arpa ekildiği gözlenmektedir. Birinci gruptaki işletmelerin buğdayı 24 (da), ikinci gruptaki işletmelerin 43 (da) ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise 173 (da) ettikleri söylenebilir. İşletmeler genelinde ise 91 (da) buğday ekildiği görülmektedir. Birinci gruptaki işletmelerin nohut bitkisini 27 (da) ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise 35 (da) ettikleri söylenebilir. İşletmeler genelinde ise 31 (da) nohut ekildiği gözlenmektedir. Son olarak üçüncü gruptaki işletmelerin 100 (da) mısır ve 71 (da) şeker pancarı ürünlerini ettikleri görülmektedir.

2. Parselde birinci gruptaki işletmelerin 21 (da), ikinci gruptaki işletmelerin 27 (da) ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise 143 (da) arpa ettikleri söylenebilir. İşletmeler genelinde ise 83 (da) arpa ekildiği görülmektedir. Birinci gruptaki işletmelerin buğdayı 18 (da), ikinci gruptaki işletmelerin 45 (da) ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise 116 (da) ettikleri söylenebilir. İşletmeler genelinde ise 93.45 (da) buğday ekildiği görülmektedir. Birinci gruptaki işletmelerin nohut bitkisini 25 (da) ikinci gruptaki işletmelerin 40 (da) ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise 58 (da) ettikleri söylenebilir. İşletmeler genelinde ise 52 (da) nohut ekildiği saptanmıştır. Mısır bitkisini sadece 53 (da) ile üçüncü gruptaki işletmelerin ettiği görülmektedir ve son olarak mercimeği birinci gruptaki işletmelerin 30 (da) üçüncü gruptaki işletmelerin ise 85 (da) ettikleri söylenebilir. İşletmeler genelinde ise 57,50 (da) mercimek ekildiği görülmektedir

3. Parselde ikinci gruptaki işletmelerin 30 (da) ve üçüncü gruptaki işletmelerin 82 (da) arpa ettikleri saptanmıştır. İşletmeler genelinde ise 73 (da) arpa ekildiği görülmektedir. Ayrıca üçüncü gruptaki işletmelerin 370 (da) buğday, 70 (da) nohut, 110 (da) ayçiçeği, 30 (da) yonca ve 140 (da) da yulaf ettikleri gözlenmektedir.

4. Parselde ise sadece üçüncü gruptaki işletmelerin 20 (da) arpa, 100 (da) nohut, 130 (da) yulaf, 25 (da) mercimek ve 73.33 (da) da şeker pancarı ettikleri söylenebilir.

İşletme büyüklüğü ile üretim deseni arasında belirgin bir ilişki bulunmaktadır. Üçüncü gruptaki işletmelerde arpa, buğday, nohut, mısır, mercimek ve şeker pancarı gibi stratejik ürünlerin çok geniş alanlarda ekildiği, buna karşın 0–50 da arası birinci gruptaki işletmelerin daha sınırlı çeşitlilikte ve daha düşük miktarlarda üretim yaptığı gözlemlenmiştir. Ayrıca, yalnızca büyük işletmelerde parsel 3 ve 4’te üretim yapılması, bu işletmelerin daha fazla parsel üzerinde üretim gerçekleştirdiğini ve üretim alanlarını çeşitlendirme kapasitesine sahip olduğunu göstermektedir.

Bu bulgular, Gül ve ark. (2011)’nin yaptıkları çalışmalarında büyük işletmelerin tarımsal planlamada daha fazla imkânlarla sahip olduğu, üretim desenlerini piyasa koşullarına göre şekillendirebildiği yönündeki bulguları ile örtüşmektedir.

Karakayacı (2020) tarafından Konya kent saçaklarında yapılan çalışmada; ortalama buğday üretim alanının %25,61, silajlık mısır alanı %20,06, toplam ortalama sebze ve meyve üretim alanının ise %4,68 olarak tespit edildiği saptanmıştır.

Tablo 7. İşletmelerin tarımsal faaliyet tecrübe durumlarının işletme büyüklük gruplarına göre dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	101-+		
İşletmelerin tarımsal faaliyetinde bulunma süreleri	11-20	N	0	0	3	3
		%	0,00	0,00	6,70	4,40
	21-30	N	4	0	13	17
		%	25,00	0,00	28,90	25,00
	31-40	N	8	3	20	31
		%	50,00	42,90	44,40	45,6
	41-+	N	4	4	9	17
		%	25,00	57,10	20,00	25,00
	Toplam	N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

İncelemeye alınan üreticilerin, işletme büyüklük gruplarına göre üreticilerin tarımsal deneyimleri incelendiğinde, birinci gruptaki üreticilerin %50'sinin 31,40 yıl, ikinci gruptaki işletmelerin %57,10'unun 41-+ yıl ve üçüncü gruptaki işletmelerin %44,40'mın 31-40 yıl aralığında tarımsal deneyimlerinin olduğu görülmüştür. İşletmeler genelinde ise, üreticilerin %45,60'mın 31-40 yıl aralığı tarımsal deneyime sahip olduğu belirlenmiştir.

Verilere göre özellikle üçüncü gruptaki işletmelerin %57,10'u en yüksek deneyimle 41 yıl ve üzeri aralığında yer almakta olup, bu durum söz konusu gruptaki üreticilerin uzun yıllara dayanan bir tarımsal geçmişe sahip olduğunu göstermektedir. Tarımsal deneyimin yüksek olması, çiftçilerin bilgi birikimi açısından avantaj oluştursa da bu birikimin modern üretim teknikleri ile de geliştirilmesi gerektiği söylenebilir. Bu bulgular, Altuntaş ve Yıldız (2019)'ın çalışmalarında kırsal alanda faaliyet gösteren çiftçilerin önemli bir kısmının 30 yıl ve üzeri deneyime sahip olduğunu belirttikleri bulguları ile örtüşmektedir. Benzer çalışmada Türkten (2015) Samsun ilindeki araştırmasında üreticilerin 29 yıllık tarımsal deneyime sahip olduğu görülmüştür.

Tablo 8. İşletmelerin tarımsal faaliyette uğraşma nedenlerinin işletme gruplarına göre dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	101-+		
Tarımsal faaliyette uğraşma nedenleri	Baba mesleği	N	14	5	44	63
		%	87,50	71,40	97,80	92,65
	Sahip olduğu araziyi değerlendirmek için	N	13	7	31	51
		%	81,30	100,00	68,90	75,00
	Başka iş bilmediğinden	N	6	4	15	25
		%	37,50	57,10	33,30	36,76
	Başka iş bulamadığından	N	5	2	10	17
		%	31,30	28,60	22,20	25,00
	Tarıma olan ilgisinden	N	11	3	15	29
		%	68,80	42,90	33,30	42,60

Tablo 8’de işletmelerin tarımsal faaliyette uğraşma nedenlerinin işletme grubuna göre dağılımı verilmiştir. Birinci gruptaki üreticilerin %87,50’si, ikinci gruptaki üreticilerin %71,40’ı ve üçüncü gruptaki üreticilerinde %97,80’i tarımsal faaliyette uğraşma nedenini baba mesleği olarak gördüğü saptanmıştır. Toplamda üreticilerin %92,65’inin tarımsal faaliyette uğraşma nedenini baba mesleği olarak gördüğü görülmektedir. Sahip olduğu araziyi değerlendirmek için tarımsal faaliyette uğraşan birinci gruptaki üreticiler %81,30, ikinci gruptakiler %100 ve üçüncü gruptakilerin ise %68,90 olduğu görülmektedir. Toplamda ise sahip olduğu araziyi değerlendirmek için tarımsal faaliyette uğraşan üreticilerin %75 olduğu söylenebilir. Başka iş bilmediğinden tarımsal faaliyette uğraştığını ifade eden birinci gruptaki üreticiler %37,50, ikinci gruptaki üreticiler %57,10 ve üçüncü gruptaki üreticilerinde %33,30 olduğu gözlenmektedir. Toplamda ise üreticilerin %36,76’sı tarımsal faaliyette uğraşma nedenini başka iş bilmediğini ifade ettikleri görülmektedir. Başka iş bulamadığından tarımsal faaliyette uğraştığını ifade eden birinci gruptaki üreticiler %31,30, ikinci gruptaki üreticiler %28,60 ve üçüncü gruptaki üreticilerinde %22,20 olduğu görülmektedir. Toplamda ise üreticilerin %25’i tarımsal faaliyette uğraşma nedenini başka iş bulamadığından dolayı belirttikleri görülmektedir. Tarıma olan ilgisinden tarımsal faaliyette uğraştığını ifade eden birinci gruptaki üreticiler %68,80, ikinci gruptaki üreticiler %42,90 ve üçüncü gruptaki üreticilerinde %33,30 olduğu gözlenmektedir. Toplamda ise üreticilerin %42,60’ı tarımsal faaliyette uğraşma nedenini tarıma olan ilgisinden olduğunu belirtmişlerdir.

Elde edilen verilere göre üreticilerin büyük çoğunluğunun %92,65 ile tarımsal faaliyeti baba mesleği olarak tanımladığını göstermektedir. Bu oran, üçüncü gruptaki işletmelerde %97,80 gibi çok yüksek bir düzeye çıkmaktadır. Bu durum, tarımın kuşaklar arası aktarım yoluyla sürdürüldüğünü ve meslek tercihi noktasında geleneksel yapıların etkili olduğunu göstermektedir. Bu bulgular Özçatalbaş ve Gürler'in (2018) yaptıkları çalışmalarında vurgulanan ailesel tarım işletmelerinin kırsal kültürde temel üretim birimi olarak korunması yaklaşımıyla benzerlik taşıdığını öne çıkan bulguları ile örtüşmektedir.

Tablo 9. İşletmelerin arazi elde edinim şekillerinin işletme gruplarına göre dağılımı

			İşletme Büyüklüğü			Toplam
			0-50	51-100	100+	
İşletmelerin Sahip oldukları arazileri edinim şekli	Miras	N	13	6	36	55
		%	81,30	85,70	80,00	80,90
	Satın Alma	N	10	4	35	49
		%	62,50	57,10	77,80	72,10
	Diğer	N	2	1	3	6
		%	12,50	14,30	6,70	8,80

Tablo 9'da işletmelerin arazi elde edinim şekillerinin işletme gruplarına göre dağılımına yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde birinci gruptaki işletmelerin %81,30'u, ikinci gruptaki işletmelerin %85,70'i ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %80'i arazisini miras yoluyla edindiği görülmüştür. Toplamda ise üreticilerin %80,90'ının arazisini miras yoluyla edindiği görülmüştür. Arazilerini satın alma şeklinde edinen birinci gruptaki işletmeler %62,50, ikinci gruptaki işletmeler %57,10 ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %77,80 olduğu görülmüştür. Toplamda ise üreticilerin %72,10'unun arazisini satın alma yoluyla edindiği görülmüştür. Arazilerini diğer seçenekle edinen birinci gruptaki işletmeler %12,50, ikinci gruptaki işletmeler %14,30 ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %6,70 olduğu görülmüştür. Toplamda ise üreticilerin %8,80'inin arazisini diğer seçenekle edindiği görülmüştür.

İşletmelerin %80,90'ı arazilerini miras yoluyla edinmiş olup, bu oran işletme büyüklüğünden bağımsız şekilde tüm gruplarda benzer düzeydedir. Ayrıca, işletmelerin %72,10'u ise arazilerinin bir kısmını veya tamamını satın alma yoluyla elde etmiştir. Bu iki verinin birlikte değerlendirilmesi, arazi yapısının hem kuşaklar arası devir hem de dışsal satın almalar yoluyla çeşitlendiğini ve büyüyen işletmelerin genellikle arazi satın alarak büyüdüğünü göstermektedir.

Bu bulguların Kızılaslan ve Yılmaz (2016)'ın çalışmalarında tarımsal işletmelerin ekonomik olarak sürdürülebilir olması için ölçek ekonomisine ulaşması gerektiğini, bu nedenle arazi satın alma ve işletme büyütmenin kritik önemde olduğunu vurguladıkları bulgular ile örtüşmektedir.

Ayrıca Ataman (2022) işletmelerin arazi edinim şekillerini incelediği Konya ilindeki çalışmasında 10 ilçeden 8'inde arazilerin çoğunluğunun edinim şeklinin miras yolu ile gerçekleştiğini özellikle Cihanbeyli, Çumra, Ereğli, Güneysınır ve Karapınar ilçelerinde miras yolu ile edinilen arazilerin oranı %65'in üzerine çıktığını tespit bulguları ile örtüşmektedir.

Tablo 10. İşletmelerin toplam aile gelirlerinin içinde tarımsal üretimin payının işletme gruplarına göre dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100+		
Toplam aile gelirler içinde tarımsal üretimin payı	%25	N	2	0	4	6
		%	12,50	0,00	8,90	8,80
	%50	N	2	3	8	13
		%	12,50	42,90	17,80	19,10
	%75	N	7	2	26	35
		%	43,80	28,60	57,80	51,50
	%100	N	5	1	7	13
		%	31,30	14,30	15,60	19,10
	Diğer	N	0	1	0	1
		%	0,00	14,30	0,0	1,50
	Toplam	N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

Tablo 10'da işletmelerin toplam aile gelirlerinin içinde tarımsal üretim payı ile işletme büyüklükleri arasındaki ilişkiye yer verilmiştir. Birinci gruptaki işletmelerde %43,80 ile aile gelirlerinde tarımsal üretiminin payı %75, İkinci gruptaki işletmelerde %42,90 ile tarımsal üretim payı %50 ve Üçüncü gruptaki işletmelerde ise %57,80 ile aile gelirleri içinde tarımsal üretim payının %75 olduğu belirlenmiştir. İşletmeler genelinde ise, üreticilerin %51,50'sinin aile gelirlerinin içinde tarımsal üretim payının %75 olduğu görülmektedir. Tarımsal gelirlerin toplam gelir içindeki payının işletme büyüklüğü ile doğru orantılı olarak arttığı gözlemlenmiştir. Özellikle 100+ dekar büyüklüğündeki işletmelerin %57,80'inde tarımsal gelir toplam gelirinin %75'ini oluşturmaktadır.

Toplam aile gelirleri içerisinde tarımsal üretimin payı, işletme büyüklüğüyle doğru orantılı olarak artmaktadır. Özellikle üçüncü gruptaki işletmelerde (%57,80) tarımsal üretim payının %75 olması bu işletmelerin bilinçli tarım yapan işletmeler oldukları söylenebilir. Birinci gruptaki işletmelerin ise daha çok kısmi gelir elde ettiği ve tarımı tamamlayıcı faaliyet olarak sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Bu bulguların, Aksoy ve Demiryürek (2021)'in çalışmalarında kırsal alanlarda küçük ölçekli üreticilerin tarımsal faaliyetlerden elde ettiği gelire geçimlerini tam olarak sağlayamadıklarını işaret ettikleri bulguları ile örtüşmektedir.

Tablo 11. İşletmelerin tarımsal bir kuruluşa üye olma durumlarının işletme gruplarına göre dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
İşletmelerin tarımsal bir kuruluşa üyelik durumu	Evet	N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00
Toplam		N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

Tablo 11’de işletmelerin tarımsal bir kuruluşa üye olma durumları ile işletme büyüklükleri arasındaki ilişki incelendiğinde bütün işletme gruplarında işletmecilerin %100’nün tarımsal bir kuruluşa üye oldukları belirlenmiştir. İşletmeler genelinde ise, üreticilerin %100’nün tarımsal bir kuruluşa üye olmayı tercih ettikleri gözlenmektedir.

Elde edilen verilere göre, araştırma kapsamındaki işletmelerin tamamının %100’ü tarımsal bir kuruluşa üye olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, bölgedeki üreticilerin tarımsal örgütlenmeye yüksek oranda katılım sağladığını ve iş birliğine dayalı bir üretim ve pazarlama anlayışını benimsediklerini göstermektedir.

Bu bulgular, Demiryürek ve ark. (2000)’nin araştırmalarındaki örgütlü üretici yapılarının kırsal kalkınmada önemli bir rol oynadığını ve üreticilerin girdi temininden pazarlamaya kadar birçok alanda bu örgütlerden yararlandığını belirttikleri bulguları ile örtüşmektedir.

Sağlık ve ark. (2012)’nin yaptıkları çalışmada da üreticilerin birçoğunun kuruluşlara üye oldukları %72,31’i Ziraat Odasına, %32,31’i Süt Birliğine, %16,92’ si Tarım Kredi Kooperatifine, %9,23’ü Sulama Kooperatifine, %10,77’si diğer kuruluşlara üye olduklarını belirtmiş olup diğer kuruluşlarda en fazla üyeliğin Kırmızı Et Üreticileri Birliği’ne olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 12. İşletmelerin tarımsal bir kuruluşa üyelik durumlarının işletme gruplarına göre dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
İşletmelerin tarımsal kuruluşlara üyelik durumları	Tarım kredi Kooperatifi	N	15	7	40	62
		%	93,80	100,00	88,90	91,20
	Panko birlik	N	5	2	9	16
		%	31,30	28,60	20,00	23,50
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	N	8	4	7	19
		%	50,00	57,10	15,60	27,90
	Sulama Kooperatifi	N	0	1	2	3
		%	0,00	14,30	4,40	4,40
	Ziraat Odası	N	16	7	38	61
		%	100,00	100,00	84,40	89,70

Tablo 12’de işletmelerin tarımsal bir kuruluşa üyelik durumlarının işletme gruplarına göre dağılımı verilmiştir. Tablo incelendiğinde birinci gruptaki üreticilerin %93,80’i, ikinci gruptaki üreticilerin %100’ü ve üçüncü gruptaki üreticilerin ise %88,90’ı tarım kredi kooperatifine üye olduğu görülmüştür. Toplamda ise üreticilerin %91,20’sinin tarım kredi kooperatifine üye olduğu söylenebilir. Pankobirliğe birinci gruptaki üreticilerin %31,30’ı, ikinci gruptaki üreticilerin %28,60’ı ve üçüncü gruptaki üreticilerinde %20’sinin üye olduğu görülmüştür. Toplamda ise üreticilerin %23,50’sinin panko birliğe üye olduğu görülmektedir. Tarımsal kalkınma kooperatifine birinci gruptaki üreticilerin %50’si, ikinci gruptaki üreticilerin %57,10’u ve üçüncü gruptaki üreticilerinde %15,60’ının üye olduğu görülmüştür. Toplamda ise üreticilerin %27,90’nının tarımsal kalkınma kooperatifine üye olduğu tespit edilmiştir. Sulama kooperatifine birinci gruptaki üreticilerin üye olmadıkları, ikinci gruptaki üreticilerin %14,30’u ve üçüncü gruptaki üreticilerinde %4,40’ının üye olduğu görülmüştür. Toplamda ise üreticilerin %4,40’ının sulama kooperatifine üye olduğu görülmektedir. Ziraat odasına birinci ve ikinci gruptaki üreticilerin %100’ü ve üçüncü gruptaki üreticilerinde %84,40’nın üye olduğu görülmüştür. Toplamda ise üreticilerin %89,70’inin ziraat odasına üye olduğu söylenebilir.

İşletmelerin %100’ünün en az bir tarımsal kuruluşa üye olduğu ve bu üyeliklerin büyük çoğunluğunun Ziraat Odası %89,70 ve Tarım Kredi Kooperatifi %91,20 ile geleneksel kuruluşlara ait olduğu görülmektedir. Bu durum, tarım politikalarına erişim ve dayanışma açısından kurumsal yapılarla iş birliğinin sürdüğünü göstermektedir. Bununla

birlikte Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri'ne olan düşük üyelik oranı %27,90 ile üreticilerin katılımcı ve kalkınmacı yapılarla ilişkilerinin sınırlı kaldığını düşündürmektedir. Bu bulgular Özdemir ve Tokgöz (2016)'ün çalışmalarında üreticilerin bu tür kooperatiflere olan ilgisinin bilgi eksikliği ve yönetim sorunları nedeniyle düşük kaldığını ifade ettikleri bulguları ile örtüşmektedir. Ayrıca Türkten (2015)'in Samsun'da yaptığı araştırmasında da incelenen işletmelerin tarımsal kuruluşa üyeliklerine bakıldığında %47,10'unun tarım kredi kooperatifine, %58,80'inin ziraat odasına üyeliği görülmekte olup bu bulgularla da örtüşmektedir.

Tablo 13. İşletmelerin tarımsal üretimde sigorta yaptırma durumlarının işletme gruplarına göre dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
İşletmelerin tarımsal üretimde sigorta yaptırma durumları	Evet	N	10	6	41	57
		%	62,50	85,70	91,10	83,80
	Hayır	N	6	1	4	11
		%	37,50	14,30	8,90	16,20
Toplam	N	16	7	45	68	
	%	100,00	100,00	100,00	100,00	

Tablo 13'de işletmelerin tarımsal üretimde sigorta yaptırma durumları ile işletme büyüklükleri arasındaki ilişki dağılımına yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde birinci gruptaki işletmelerin %62,50'sinin tarımsal üretimde sigorta yaptırdıkları, İkinci gruptaki işletmelerin %85,70'inin tarımsal üretimde sigorta yaptırdıkları üçüncü gruptaki işletmelerin ise %91,10'unun tarımsal üretimde sigorta yaptırdıkları belirlenmiştir. İşletmeler genelinde ise üreticilerin tarımsal üretimde sigorta yaptırma oranının %83,80 olduğu görülmektedir.

Sigorta kullanımını açısından bakıldığında, işletmelerin %83,80'inin tarımsal üretimlerini sigorta ettirdiği görülmektedir. Bu yüksek oran, üreticiler arasında risk yönetimi bilincinin arttığını göstermektedir. Bu bulgu son yıllarda yaşanan ilkim değişiklikleri ve doğal afetler karşısında üreticilerin daha temkinli hareket ettiğine işaret etmektedir. Öztürk ve Karaman (2020) yaptıkları benzer bulgular çıkan çalışmalarında tarım sigortası kullanım oranlarının özellikle büyük işletmelerde artış gösterdiğini ve bu işletmelerin kamu destekli sigorta poliçelerini daha etkin kullandığını belirtmiştir.

Tablo 14. İşletmelerin yararlandığı sigorta desteklerinin işletme gruplarına göre dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
İşletmelerin hangi sigorta desteklerinden yararlandıkları	Kuraklık	N	11	6	41	58
		%	68,80	85,70	91,10	85,30
	Dolu	N	8	6	39	53
		%	50,00	85,70	86,70	77,90
	Don	N	6	6	27	39
		%	37,50	85,70	60,00	57,40
	Yangın	N	2	3	8	13
		%	12,50	42,90	17,80	19,10

Tablo 14’de işletmelerin yararlandığı sigorta desteklerinin işletme gruplarına göre dağılımı incelendiğinde kuraklık desteğinden birinci gruptaki işletmelerin %68,80’i, ikinci gruptaki işletmelerin %85,70’i ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %91,90’nının yararlandığı görülmektedir. Toplamda ise işletmelerin %85,30’unun kuraklık desteğinden faydalandığı söylenebilir. Dolu desteğinden birinci gruptaki işletmelerin %50’si, ikinci gruptaki işletmelerin %58,70’i ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %86,70’inin yararlandığı görülmektedir. Toplamda ise işletmelerin %77,90’nının kuraklık desteğinden faydalandığı söylenebilir. Don desteğinden birinci gruptaki işletmelerin %37,50’si, ikinci gruptaki işletmelerin %85,70’i ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %60’ının yararlandığı görülmektedir. Toplamda ise işletmelerin %57,40’nının dolu desteğinden faydalandığı saptanmıştır. Yangın desteğinden birinci gruptaki işletmelerin %12,50’si, ikinci gruptaki işletmelerin %42,90’ı ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %17,80’inin yararlandığı görülmektedir. Toplamda ise işletmelerin %19,10’nun yangın desteğinden faydalandığı görülmektedir.

Tarım sektörü doğası gereği çok sayıda çevresel ve iklimsel riskle karşı karşıyadır. Bu nedenle tarımsal sigorta sistemleri, üreticilerin gelir istikrarını sağlamaları açısından stratejik öneme sahiptir. Tablo incelendiğinde, farklı büyüklükteki tarım işletmelerinin sigorta desteklerinden yararlanma düzeylerinin birbirinden anlamlı ölçüde farklılaştığı görülmektedir. Özellikle 100 dekar ve üzeri büyüklüğe sahip işletmelerin, kuraklık (%91,1), dolu (%86,7) ve don (%60) gibi temel risklere karşı daha yüksek oranda sigorta yaptırdığı göze çarpmaktadır. Bu oranlar, küçük ölçekli işletmelerle karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılığı ortaya koymaktadır. Örneğin 0–50 dekar büyüklüğündeki

işletmelerde kuraklık sigortasından yararlanma oranı %68,8 iken don sigortasında bu oran %37,5'e kadar düşmektedir. Bu bulgular, büyük işletmelerin hem finansal kapasitelerinin hem de sigorta sistemine erişim düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Benzer sonuçlar literatürde de desteklenmektedir. Özkan ve ark. (2020) Çalışmalarında küçük işletmelerin sigorta sistemlerine katılım oranlarının düşük olduğunu ve bu durumun sektörel kırılabilirliği vurgulanmaktadır. Ayrıca, Gül ve ark. (2018) Tarafından yapılan bir çalışmada, küçük ölçekli üreticilerin çoğunlukla yalnızca zorunlu sigorta türlerine yöneldiği ve doğal afetlere karşı yeterli teminata sahip olmadığı ortaya konmuştur.

Tablo 15. İşletmelerin tarımsal sigorta yaptırmamalarının işletme gruplarına göre dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
İşletmelerin sigorta yaptırmama nedenleri	Sigorta primleri yüksek	N	6	1	4	11
		%	37,50	14,30	8,90	16,20
	Zararın ödeneceğine inanılmaması	N	2	1	4	7
		%	12,50	14,30	8,88	10,30
	Arazi veya hayvan sayısının yeterli olmaması	N	2	2	5	9
		%	12,50	28,57	11,11	13,20
	İnanç gereği	N	1	3	7	11
		%	6,30	14,30	15,55	16,17

Tablo 15'de işletmelerin tarımsal sigorta yaptırmama durumunun işletme gruplarına göre dağılımına yer verilmiştir. Tablo incelediğinde birinci gruptaki işletmelerin %37,50'si, ikinci gruptaki işletmelerin %14,30'u ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %8,90'ı sigorta primlerinin yüksek olmasından tarımsal sigorta yaptırmadığı görülmektedir. Toplamda ise işletmelerin %16,20'sinin sigorta primleri yüksek olmasından tarımsal sigorta yaptırmadığı söylenebilir. Zararın ödeneceğine inanılmamasını birinci gruptaki işletmelerin %12,50'si, ikinci gruptaki işletmelerin %14,30'u ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %8,88'i zararlarının ödeneceğine inanmadıkları için sigorta yaptırmadıkları saptanmıştır. Toplamda ise işletmelerin %8,80'inin zararlarının ödeneceklerine inanmadıkları için tarımsal sigorta yaptırmadıklarını dile getirmişlerdir. Arazi veya hayvan sayısının yeterli olmamasını ise birinci gruptaki işletmelerin %12,50'si, ikinci gruptaki işletmelerin %28,57'si ve üçüncü

gruptaki işletmelerin ise %11,11'i arazi veya hayvan sayıları yeterli olmadığı için sigorta yaptırmadıkları saptanmıştır. Toplamda ise işletmelerin %13,20'si arazi veya hayvan sayıları yeterli olmadığı için tarımsal sigorta yaptırmadıklarını ifade etmişlerdir. İnanç gereği olarak da birinci gruptaki işletmelerin %6,30'u, ikinci gruptaki işletmelerin %14,30'u ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %15,55'i tarımsal sigorta yaptırmadıklarını belirtmişlerdir. Toplamda ise işletmelerin %16,17'si inanç gereği olarak tarımsal sigorta yaptırmadıklarını ifade etmişlerdir

Elde edilen veriler göre sigorta yaptırmayanların en önemli gerekçeleri arasında primlerin yüksekliği %16,20 ile yer almakta; bu da sigorta sisteminin daha kapsayıcı ve erişilebilir hale getirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu bulgular Güler (2020)'in çalışmasında, küçük işletmelerin sigorta sistemine katılımının düşük olduğunu ve prim desteklerinin bu işletmeler için daha cazip hale getirilmesi gerektiğini vurguladığı bulgular ile örtüşmektedir.

Tablo 16. İşletmelerin tarımsal desteklerden yararlanma durumunun işletme gruplarına göre dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
İşletmelerin tarımsal desteklerden yararlanma durumu	Evet	N	16	7	39	62
		%	100,00	100,00	86,70	91,20
	Hayır	N	0	0	6	6
		%	0,00	0,00	13,30	8,80
Toplam		N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

Tablo 16'da işletmelerin tarımsal desteklerden yararlanma durumu ile işletme büyüklüğü arasındaki ilişki incelendiğinde birinci ve ikinci gruptaki işletmelerin %100'ünün tarımsal desteklemelerden yararlandığı, üçüncü gruptaki işletmelerin ise %86,70'inin desteklerden yararlandığı belirlenmiştir. İşletmeler genelinde ise, üreticilerin tarımsal desteklerden yararlanma oranının %91,20 olduğu söylenebilir.

İşletmelerin büyük çoğunluğu %91,20 ile tarımsal desteklerden yararlandığını belirtmiştir. Birinci ve ikinci gruptaki işletmelerin tümü %100'ü desteklerden faydalanmaktadır. Buna karşın üçüncü gruptaki işletmeler içinde %13,30'luk bir kesim destek kullanmamaktadır. Bu durum, büyük işletmelerin bazı devlet desteklerine ihtiyaç duymadığını ya da destek programlarına erişimde yaşadıkları bürokratik engeller

olduğunu söyleyebiliriz. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklerden tam anlamıyla yararlanması, bu işletmelerin kamu desteklerine olan yüksek bağımlılığını ve destek sistemlerine erişimde gösterdikleri çabayı yansıtabilir. Literatürde de benzer bulgulara rastlanmaktadır. Örneğin, Yılmaz ve ark. (2019) küçük ölçekli işletmelerin destek programlarına daha fazla ilgi gösterdiğini ve bu destekleri üretimlerini sürdürebilmek adına bir araç olarak kullandıklarını belirtmiştir. Benzer şekilde, Özdemir ve Çelik (2018) tarafından yapılan bir araştırmada, küçük ölçekli tarım işletmelerinin tarımsal destekleri daha yakından takip ettiği, büyük ölçekli işletmelerin ise çoğu zaman desteklerden haberdar olmasına rağmen başvuru süreçlerine ilgisiz kaldığı saptanmıştır.

Tablo 17. İşletmelerin yararlandıkları tarımsal desteklemelerin işletme gruplarına göre dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100+		
İşletmelerin yararlandıkları tarımsal destekler	Toprak analiz desteği	N	5	2	11	18
		%	31,30	28,60	24,40	26,50
	Gübre desteği	N	16	7	39	62
		%	100,00	100,00	86,70	91,20
	Mazot desteği	N	16	7	39	62
		%	100,00	100,00	86,7	91,20
	Sertifikalı tohum desteği	N	5	4	21	30
		%	31,30	57,10	46,70	44,10

Tablo 17’de işletmelerin yararlandıkları tarımsal desteklerin işletme gruplarına göre dağılımı incelendiğinde toprak analiz desteğinde birinci gruptaki işletmelerin %’31,30’u, ikinci gruptaki işletmelerin %28,60’ı ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %24,40’ının yararlandığı görülmektedir. Toplamda ise işletmelerin %26,50’sinin toprak analiz desteğinden yararlandığı söylenebilir. Gübre desteğinden birinci ve ikinci gruptaki işletmelerin %100’ü ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %86,70’inin yararlandığı görülmektedir. Toplamda ise işletmelerin %91,20’sinin gübre desteğinden faydalandığı söylenebilir. Mazot desteğinden birinci ve ikinci gruptaki işletmelerin %100’ü ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %86,70’inin yararlandığı gözlenmektedir. Toplamda ise işletmelerin %91,20’sinin mazot desteğinden faydalandığı görülmektedir. Sertifikalı tohum desteğinden ise birinci gruptaki işletmelerin %’31,30’u, ikinci gruptaki işletmelerin %57,10’u ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %46,70’inin yararlandığı

görülmektedir. Toplamda ise işletmelerin %44,10'unun sertifikalı tohum desteğinden yararlandığı görülmektedir.

Veriler analiz edildiğinde, en yaygın olanların gübre ve mazot destekleri olduğu her ikisinin de %91,20 olduğu görülmektedir. Bu iki destek kalemi, üretim maliyetlerinin önemli bir kısmını oluşturduğundan, üreticiler tarafından yakından takip edilmektedir. Buna karşılık, toprak analiz desteğinden yararlanma oranı %26,50 ve sertifikalı tohum desteği ise %44,10 düzeyindedir. Bu oranlar, bilgi ve teknik kapasite gerektiren destek türlerinde üreticilerin daha az talepkâr olduğunu göstermektedir. Bu bulgular Gündüz ve Yıldırım (2018) ın çalışmalarında teknik bilgi gerektiren desteklerin kırsal alanda daha düşük oranda tercih edildiğini vurguladıkları bulgular ile örtüşmektedir.

Türk'ten (2015) yapmış olduğu araştırmasında da üreticilerin desteklemelerin genelinden yararlanılmadığını, yalnızca gübre-mazot desteği aldığı aynı zamanda desteklemelerden en fazla küçük üreticilerin faydalandığını tespit etmiştir.

Tablo 18. İşletmelerin tarımsal eğitime katılım durumlarının işletme gruplarına göre dağılımı

			İşletme Büyüklüğü			Toplam
			0-50	51-100	100-+	
İşletmelerin tarımsal eğitime katılım durumları	Evet	N	7	5	6	18
		%	43,80	71,40	13,30	26,50
	Hayır	N	9	2	39	50
		%	56,30	28,60	86,70	73,50
Toplam		N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

Tablo 18'de işletmelerin tarımsal eğitime katılım durumları ile işletme büyüklüğü arasındaki ilişki dağılımına yer verilmiştir. Tablo analiz edildiğinde birinci gruptaki işletmelerin %56,80'inin eğitime katılmadıkları, ikinci gruptaki işletmelerin %71,40'ının katıldıkları, üçüncü gruptaki işletmelerin ise %86,70'inin tarımsal eğitime katılmadıkları belirlenmiştir. İşletmeler genelinde ise, üreticilerin %73,50'sinin tarımsal eğitime katılmadıkları söylenebilir.

Verilere göre tarımsal eğitime katılım %26,50 ile genel olarak düşüktür. Katılım oranı üçüncü gruptaki işletmelerde yalnızca %13,30'dur. Bu düşük oran, büyük işletmelerin hali hazırda bilgiye sahip oldukları düşüncesiyle eğitim faaliyetlerine ilgisiz kaldıklarını gösterebilir. İkinci grupta ise katılım oranı %71,40 gibi yüksek bir

düzeydedir. Bu bulgu, orta büyüklükteki işletmelerin gelişim ve dönüşüme daha açık olduğuna işaret etmektedir. Diğer yandan, büyük ölçekli işletmelerin eğitime katılım oranının düşüklüğü, bu işletmelerin mevcut bilgi ve deneyimle üretim süreçlerini sürdürdüğü varsayımıyla açıklanabilir. Bu bulguların Karaman ve Özkan (2020)'in yaptıkları çalışmalarında büyük işletmelerin modern tarım tekniklerini benimseme konusunda daha fazla kaynağa sahip olmalarına rağmen, çoğu zaman eğitim programlarını gereksiz gördüklerini belirttikleri bulguları ile örtüşmektedir.

Tablo 19. İşletmelerin toprak analizi yaptırma durumlarının işletme gruplarına göre dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
İşletmelerin toprak analizi yaptırma durumu	Evet	N	7	1	18	26
		%	43,80	14,30	40,00	38,20
	Hayır	N	9	6	27	42
		%	56,30	85,70	60,00	61,80
Toplam	N	16	7	45	68	
	%	100,00	100,00	100,00	100,00	

Tablo 19'da işletmelerin toprak analizi yaptırma durumları ile işletme grupları arasındaki ilişkiye yer verilmiştir. Birinci gruptaki işletmelerin %56,60'ının toprak analizi yaptırmadıkları, ikinci gruptaki işletmelerin %85,70'inin toprak analizi yaptırmadıkları ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %60'ının ise toprak analizi yaptırmadıkları belirlenmiştir. İşletmeler genelinde ise, üreticilerin %61,80'inin toprak analizi yaptırmadıkları söylenebilir.

Elde edilen verilere göre, ikinci gruptaki işletmelerin düşük toprak analizi yaptırma oranı, bu grubun ne küçük işletmeler gibi destek mekanizmalarına yeterince bütünleşmiş ne de büyük işletmeler gibi finansal yeterliliğe sahip olduklarını düşündürmektedir. Bu bulgu Karaturhan ve ark. (2016)'nın çalışmalarıyla da örtüşmektedir; söz konusu çalışmada, çiftçilerin çoğunlukla ekonomik nedenler, bilgi eksikliği ve analiz sonuçlarını değerlendirme konusundaki yetersizlikler nedeniyle toprak analizinden uzak durdukları belirtilmektedir.

Tablo 20. İşletmelerin organik tarım veya iyi tarım uygulamalarına geçme durumlarının işletme gruplarına göre dağılımı

			İşletme Büyüklüğü			Toplam
			0-50	51-100	100-+	
İşletmelerin organik tarım veya iyi tarım uygulamalarına geçme durumları	Evet	N	9	6	30	45
		%	56,30	85,70	66,70	66,20
	Hayır	N	7	1	15	23
		%	43,80	14,30	33,30	33,80
Toplam		N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

Tablo 20’de işletmelerin organik tarım veya iyi tarım uygulamalarına geçme durumları ile işletme gurupları arasındaki ilişki incelendiğinde birinci gruptaki işletmelerin %56,30’unun organik tarım veya iyi tarım uygulamalarına geçmek istedikleri, ikinci gruptaki işletmelerin %85,70’inin organik tarım veya iyi tarım uygulamalarına geçmek istedikleri ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %66,70’inin organik tarım veya iyi tarım uygulamalarına geçmek istedikleri belirlenmiştir. İşletmeler genelinde ise, üreticilerin %66,20’sinin organik tarım veya iyi tarım uygulamalarına geçmek istedikleri söylenebilir.

Verilere göre ikinci ve üçüncü gruptaki işletmelerin sürdürülebilir tarıma geçişte daha istekli veya daha uygun koşullara sahip olduğunu gösterdiğini söyleyebiliriz. Bu bulgular Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) tarım sektöründeki davranışlarını inceleyen Demiryürek ve Ceyhan (2008)’in çalışmalarında küçük işletmelerin bilgiye erişim ve sermaye yetersizliği nedeniyle yeni tarım tekniklerine geçişte daha isteksiz olduklarını belirttikleri bulguları ile örtüşmektedir.

Tablo 21. İşletmelerin sözleşmeli üretim yapma durumlarının işletme gruplarına göre dağılımı

			İşletme Büyüklüğü			Toplam
			0-50	51-100	100-+	
İşletmelerin sözleşmeli üretim yapma durumu	Evet	N	9	4	27	40
		%	56,30	57,10	60,00	58,80
	Hayır	N	7	3	18	28
		%	43,80	42,90	40,00	41,20
Toplam		N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

Tablo 21’de işletmelerin sözleşmeli üretim yapma durumlarının ile işletme grupları arasındaki ilişkiye yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde birinci gruptaki işletmelerin %56,30’unun sözleşmeli üretim yapmak istedikleri, ikinci gruptaki işletmelerin %57,10’unun sözleşmeli üretim yapmak istedikleri ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %60’ının sözleşmeli üretim yapmak istedikleri belirlenmiştir. İşletmeler genelinde ise, üreticilerin %66,20’sinin sözleşmeli üretim yapmak istedikleri söylenebilir.

Verilere göre sözleşmeli üretim yapmayı düşünen işletmelerin oranı genel olarak %58,80 olup, işletme büyüklüğü arttıkça bu oranın hafifçe yükseldiği görülmektedir. Birinci gruptaki işletmelerde %56,30 olan bu oran, üçüncü gruptaki işletmelerde %60’a ulaşmaktadır. Bu durum, büyük işletmelerin pazarlama ve gelir garantisi açısından sözleşmeli üretimi daha cazip bulduklarını göstermektedir. Ancak küçük ve orta ölçekli işletmelerde de sözleşmeli üretime yönelik olumlu yaklaşımın yüksek olması, sektör genelinde bu modele geçişe açık bir yapı olduğunu düşündürmektedir.

Bu bulgular Yavuz (2021)’in çalışmasında büyük işletmelerin pazar garantisi ve girdi temini açısından sözleşmeli üretimi daha cazip bulduklarını belirttiği bulguları ile örtüşmektedir.

Tablo 22. İşletmelerin danışmanlık hizmeti alma durumlarının işletme gruplarına göre dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
İşletmelerin danışmanlık hizmeti alma durumları	Evet	N	8	6	28	42
		%	50,00	85,70	62,20	61,80
	Hayır	N	8	1	17	26
		%	50,00	14,30	37,80	38,20
Toplam		N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

Tablo 22’de işletmelerin danışmanlık hizmeti alma durumları ile işletme grupları arasındaki ilişki incelendiğinde birinci gruptaki işletmelerin %50’sinin danışmanlık hizmeti aldıkları %50’sininde almadıkları, ikinci gruptaki işletmelerin %85,70’inin danışmanlık hizmeti aldıkları ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %62,20’sinin danışmanlık hizmeti aldıkları belirlenmiştir. İşletmeler genelinde ise, üreticilerin %61,80’inin danışmanlık hizmeti aldıkları gözlenmektedir.

Danışmanlık hizmetlerinden yararlanma oranı genel olarak %61,80 olup, bu oranın en yüksek olduğu grup %85,70 ile ikinci gruptaki işletmelerdir. Orta büyüklükteki işletmelerin hem üretim kapasitesi hem de bilgi ihtiyacı açısından danışmanlık hizmetlerine daha fazla yönelme eğiliminde oldukları görülmektedir. Yiğit (2019)'in Konya ilinde yaptığı araştırmada da üreticilerin %64'ünün tarımsal danışmanlık hizmeti aldığı tespit edildiği bulgular ile örtüşmektedir.

Küçük işletmelerde görülen %50'lik oran diğer gruptaki işletmelere göre görülen düşük oran Demirtaş (2022)'in küçük ölçekli işletmelerin danışmanlık hizmetlerine erişimde bilgi eksikliği ve maliyet gibi nedenlerle dezavantajlı olduğunu belirttiği çalışması ile örtüşmektedir.

Tablo 23. İşletmelerin danışmanlık hizmeti aldığı kurumların işletme gruplarına göre dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
İşletmelerin danışmanlık hizmeti almayı tercih ettiği kurumlar	Tarım İlçe Müdürlüğü	N	1	2	6	9
		%	6,30	28,60	13,30	13,20
	Tarım İl Müdürlüğü	N	7	6	24	37
		%	43,80	85,70	53,30	54,40
	Ziraat Odası	N	1	4	12	17
		%	6,30	57,10	26,70	25,00
	Üniversiteler	N	2	0	3	5
		%	12,50	0,00	6,70	7,40
	Serbest arım Danışmanları	N	1	0	5	6
		%	6,30	0,00	11,10	8,80
	Zirai Bayiler	N	11	3	28	42
		%	68,80	42,90	62,20	61,80
	Tüccarlar	N	2	0	8	10
		%	12,50	0,00	17,80	14,70

Tablo 23'de İşletmelerin danışmanlık hizmeti aldığı kurumların işletme gruplarına göre dağılımına yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde birinci gruptaki işletmelerin %6,30'u, ikinci gruptaki işletmelerin %28,60'ı ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %13,30'unun danışmanlık hizmetini tarım ilçe müdürlüğünden aldığı görülmektedir. Toplamda ise üreticilerin 13,20'si danışmanlık hizmetini tarım ilçe müdürlüğünden aldıkları gözlenmektedir. Danışmanlık hizmetini tarım il müdürlüğünden birinci gruptaki işletmelerin %43,80'i, ikinci gruptaki işletmelerin %85,70'i ve üçüncü

gruptaki işletmelerin ise %53,30'unun aldığı görülmektedir. Toplamda ise üreticilerin %54,40'ının danışmanlık hizmetini tarım il müdürlüğünden aldıkları söylenebilir. Danışmanlık hizmetini ziraat odasından birinci gruptaki işletmelerin %6,30'u, ikinci gruptaki işletmelerin %57,10'u ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %26,70'inin aldığı görülmektedir. Toplamda ise üreticilerin %25'inin danışmanlık hizmetini ziraat odasından aldıkları görülmektedir. Danışmanlık hizmetini üniversitelerden birinci gruptaki işletmelerin %12,50'i, ikinci gruptaki işletmelerin almadığı ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %6,70'inin aldığı görülmektedir. Toplamda ise üreticilerin %7,40'ının danışmanlık hizmetini üniversitelerden aldıkları söylenebilir. Danışmanlık hizmetini serbest tarım danışmanlarından birinci gruptaki işletmelerin %6,30'u, ikinci gruptaki işletmelerin almadığı ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %11,10'unun aldığı görülmektedir. Toplamda ise üreticilerin %8,80'inin danışmanlık hizmetini serbest tarım danışmanlarından aldıkları gözlenmektedir. Danışmanlık hizmetini zirai bayilerden birinci gruptaki işletmelerin %68,80'i, ikinci gruptaki işletmelerin %42,90'ı ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %62,20'sinin aldığı görülmektedir. Toplamda ise üreticilerin %61,80'inin danışmanlık hizmetini zirai bayilerden aldığı söylenebilir. Danışmanlık hizmetini tüccarlardan birinci gruptaki işletmelerin %12,50'si, ikinci gruptaki işletmelerin alamadığı ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %17,80'inin aldığı görülmektedir. Toplamda ise üreticilerin %14,70'inin danışmanlık hizmetini tüccarlardan aldığı söylenebilir.

İşletmelerin en çok danışmanlık aldığı kurumlar %61,80 ile zirai bayiler, %54,40 ile Tarım İl Müdürlükleri ve %25 ile Ziraat Odaları olarak sıralanmıştır. Üniversiteler %7,40 ve serbest tarım danışmanları %8,80 ise daha az tercih edilmiştir. Bu durum, çiftçilerin danışmanlık hizmetlerini daha çok ticari temelli kurumlar üzerinden sağladıklarını ve kamu kurumlarına olan güvenin özel sektöre göre ikinci sırada yer aldığını göstermektedir. Özellikle üniversitelerin düşük tercih edilme oranı, bilgiye dayalı akademik danışmanlık hizmetlerinin sahada yeterince etkin olamadığını ortaya koymaktadır. Bu bulgular Aktan (2017)'in araştırmasında tarımsal danışmanlık hizmetlerinin büyük oranda girdi satışına bütünleşmiş şekilde işlediğini ifade ettiği bulguları ile örtüşmektedir.

Tablo 24. İşletmelerin kayıt tutma durumlarının işletme gruplarına göre dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
İşletmelerin kayıt tutma durumları	Evet	N	6	2	11	19
		%	37,50	28,60	24,40	27,90
	Hayır	N	10	5	34	49
		%	62,50	71,40	75,60	72,10
Toplam	N	16	7	45	68	
	%	100,00	100,00	100,00	100,00	

Tablo 24’de işletmelerin kayıt tutma durumları ile işletme grupları arasındaki ilişkiye yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde birinci gruptaki işletmelerin %62,50’sinin işletmelerinde kayıt tutmadıkları, ikinci gruptaki işletmelerin %71,40’ının işletmelerinde kayıt tutmadıkları ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %75,60’ının kayıt tutmadıkları belirlenmiştir. İşletmeler genelinde ise, üreticilerin %72,10’unun işletmelerinde kayıt tutmadıkları görülmektedir.

Araştırma bulgularına göre, tüm işletmelerin yalnızca %27,90’u kayıt tutmaktadır. Kayıt tutma oranının büyük işletmelerde daha düşük olması, kayıtların resmi yollarla tutulmadığını veya kayıt tutmanın yönetsel bir alışkanlık haline gelmediğini göstermektedir. Bu bulgular Yılmaz (2021)’in çalışmasında öne çıkardığı tarım işletmelerinde kayıt tutmanın özellikle destek ve teşvik mekanizmalarına erişimde önemli olduğunu ancak çoğu işletmede bu farkındalığın oluşmadığını belirtmektedir. Kayıt tutma kültürünün yetersizliği, bilgiye dayalı karar alma süreçlerini zayıflatmakta ve işletmelerin sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkilediği görüşünü dile getirdiği bulgular ile örtüşmektedir.

Tablo 25. İşletmelerin üretim planında değişiklik yapma durumlarının işletme gruplarına göre dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
İşletmelerin üretim planında değişiklik yapma düşünceleri	Evet	N	13	6	29	48
		%	81,30	85,70	64,40	70,60
	Hayır	N	3	1	16	20
		%	18,80	14,30	35,60	29,40
Toplam	N	16	7	45	68	
	%	100,00	100,00	100,00	100,00	

Tablo 25’de işletmelerin üretim planında değişiklik yapma durumları ile işletme grupları arasındaki ilişkiye yer verilmiştir. Tablodaki veriler incelendiğinde birinci gruptaki işletmelerin %81,30’unun üretim planında değişiklik yapmak istedikleri, ikinci gruptaki işletmelerin %85,70’inin üretim planında değişiklik yapmak istedikleri ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %64,40’ının üretim planında değişiklik yapmak istedikleri belirlenmiştir. İşletmeler genelinde ise, üreticilerin %70,60’ının üretim planında değişiklik yapmayı tercih ettikleri söylenebilir.

Araştırma bulgularına göre, işletmelerin %70,60’sı üretim planında değişiklik yapmayı düşündüğünü belirtmiştir. Bu oran birinci ve ikinci grup işletmelerde sırasıyla %81,30 ve %85,70 gibi yüksek oranlara ulaşırken, üçüncü grup işletmelerde %64,40 düzeyindedir. Bu bulgu, küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyük işletmelere göre daha esnek üretim kararları aldığını ve dışsal çevresel ve ekonomik faktörlere daha hassas tepki verdiğini göstermektedir.

Bu sonuç, Demiryürek ve Ceyhan (2008)’in çalışmalarında tarım işletmelerinde üretim planlama esnekliği üzerine yaptığı çalışmayla paralellik göstermektedir. Söz konusu çalışmada, küçük işletmelerin üretim kararlarında iklim, maliyet ve pazar faktörlerine bağlı olarak daha hızlı yön değişikliğine gidebildiği, buna karşın büyük işletmelerin daha durağan yapıda olduğunu belirttikleri bulgular ile örtüşmektedir.

Tablo 26. İşletmelerin üretim planında değişiklik yapma nedenlerinin işletme gruplarına göre dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam
		0-50	51-100	100-+	
İklim koşulları	N	14	6	30	50
	%	87,50	85,70	66,70	73,50
Fiyat istikrarsızlığı	N	11	3	24	38
	%	68,80	42,90	53,30	55,90
Maliyetin yüksek olması	N	1	1	6	8
	%	6,30	14,30	13,30	11,80
İşletmelerin üretim planında değişiklik yapma nedenleri	N	3	2	8	13
	%	18,80	28,60	17,80	19,10
Arazi nevi	N	6	2	12	20
	%	37,50	28,60	26,70	29,40
Arazinin sulanma durumu	N	8	4	23	35
	%	50,00	57,10	51,10	51,50
Verim	N	5	2	11	18
	%	31,30	28,60	24,40	26,50
Pazar olanakları	N	2	1	11	15
	%	12,50	14,30	24,40	20,60

Tablo 26’da işletmelerin üretim planında değişiklik yapma nedenlerinin işletme gruplarına göre dağılımına yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde birinci gruptaki işletmelerin %87,50’si, ikinci gruptaki işletmelerin %85,70’i ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %66,70’inin üretim planında değişiklik yapma nedenlerini iklim koşulları olarak ifade ettikleri görülmektedir. Toplamda ise üreticilerin %73,50’si üretim planında değişiklik yapma nedenlerini iklim koşulları olarak açıkladığı görülmektedir. Üretim planında değişiklik yapma nedenlerini birinci gruptaki işletmelerin %68,80’i, ikinci gruptaki işletmelerin %42,90’ı ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %53,30’unun fiyat istikrarsızlığı olarak gördüğü görülmektedir. Toplamda ise üreticilerin %55,90’ı üretim planında değişiklik yapma nedenlerini fiyat istikrarsızlığı olarak açıkladığı gözlenmektedir. Maliyetlerin yüksek olmasını birinci gruptaki işletmelerin %6,30’u, ikinci gruptaki işletmelerin %14,30’u ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %13,30’unun üretim planında değişiklik yapma nedeni olarak gördükleri görülmektedir. Toplamda ise üreticilerin %11,80’i üretim planında değişiklik yapma nedenlerini maliyetlerin yüksekliği olarak belirttikleri görülmektedir. Alet makine varlığını birinci gruptaki işletmelerin %18,80’i, ikinci gruptaki işletmelerin %28,60’ı ve üçüncü gruptaki

işletmelerin ise %17,80'i üretim planında değişiklik yapma nedeni olarak gördükleri görülmektedir. Toplamda ise üreticilerin %19,10'u üretim planında değişiklik yapma nedenlerini alet makine varlığı olarak belirttikleri görülmektedir. Arazi nevini birinci gruptaki işletmelerin %37,50'si, ikinci gruptaki işletmelerin %28,60'ı ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %26,70'i üretim planında değişiklik yapma nedeni olarak gördükleri görülmektedir. Toplamda ise üreticilerin %19,10'u üretim planında değişiklik yapma nedenlerini arazinin nevi olarak gördüğü görülmektedir. Arazinin sulanma durumunu birinci gruptaki işletmelerin %50'si, ikinci gruptaki işletmelerin %57,10'u ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %51,10'u üretim planında değişiklik yapma nedeni olarak gördükleri görülmektedir. Toplamda ise üreticilerin %51,10'u üretim planında değişiklik yapma nedenlerini arazinin sulanma durumu olarak ifade ettikleri görülmektedir. Üretim planlarından değişiklik yapmak istemelerini birinci gruptaki işletmelerin %31,30'u, ikinci gruptaki işletmelerin %28,60'ı ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %24,40'ı verim olarak gördükleri görülmektedir. Toplamda ise üreticilerin %26,50'si üretim planında değişiklik yapma nedenlerini arazilerin verimi olarak ifade ettikleri görülmektedir. Son olarak üretim planlarından değişiklik yapmak istemelerini birinci gruptaki işletmelerin %12,50'si, ikinci gruptaki işletmelerin %14,30'u ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %24,40'ı pazar olanakları olarak gördükleri saptanmıştır. Toplamda ise üreticilerin %20,60'ı üretim planında değişiklik yapma nedenlerini pazarlama imkânları olarak ifade ettikleri görülmektedir.

Verilere göre üretim planında değişiklik yapacağını belirten işletmelerin %73,50'si bu kararın nedeni olarak iklim koşullarını göstermektedir. Bu oran birinci gruptaki işletmelerde %87,50'ye kadar çıkmaktadır. Bu durum, özellikle küçük işletmelerin iklim değişkenliğine karşı daha savunmasız olduğunu göstermektedir.

Bu bulgular Kılıç ve Yılmaz (2015)'in çalışmalarında küçük ölçekli üreticilerin meteorolojik riskler karşısında üretim desenlerini değiştirmeye daha yatkın oldukları, sulama ve adaptasyon kapasitesinin sınırlılığı nedeniyle bu değişikliklerin zorunlu hale geldiğini ifade ettikleri bulguları ile örtüşmektedir.

Tablo 27. İşletmelerin ürettikleri ürünleri pazarlama durumlarının işletme gruplarına göre dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
İşletmelerde üretilen ürünün pazarlamasında sorun yaşanma durumu	Evet	N	3	1	4	8
		%	18,80	14,30	8,90	11,80
	Hayır	N	13	6	41	60
		%	81,30	85,70	91,10	88,20
Toplam		N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

Tablo 27’de işletmelerin ürettikleri ürünleri pazarlama durumları ile işletme grupları arasındaki ilişkiye verilmiştir. Tablo analiz edildiğinde birinci gruptaki işletmelerin %81,50’sinin ürünleri pazarlamada sorun yaşamadıkları, ikinci gruptaki işletmelerin %85,70’inin ürünleri pazarlamada sorun yaşamadıkları ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %91,10’unun ürünleri pazarlamada sorun yaşamadıkları belirlenmiştir. İşletmeler genelinde ise, üreticilerin %88,20’sinin ürettikleri ürünleri pazarlamada sorun yaşamadıkları söylenebilir.

Araştırmada işletmelerin %88,20’si ürünlerini pazarlarken sorun yaşamadıklarını ifade etmiş İncelenen alanın mevcut konumu üreticilerin ürettikleri ürünün pazarlama olanaklarına erişebilirliğini artırmaktadır.

Bu bulgu Yiğit (2019)’in Konya ilindeki yaptığı çalışmasında üreticilerin %88’i ürettikleri ürünün pazarlamasında herhangi bir sorun yaşamadıkları belirttikleri bulgular ile örtüşmektedir.

Çalışmada pazarlama sorunlarının en fazla görüldüğü grup ise %18,80 ile birinci gruptaki işletmeler olduğu görülmektedir. Bu bulgularda, Karkacier ve Güzel (2005)’in çalışmalarında ortaya çıkan küçük işletmelerin örgütsüz yapısı, düşük üretim hacmi ve sınırlı pazarlama ağı nedeniyle daha fazla pazarlama sorunu yaşadıkları bulguları ile örtüşmektedir.

Tablo 28. İşletmelerin ürünleri pazarlamada yaşadıkları sorunların işletme gruplarına göre dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
İşletmelerin pazarlamada karşılaştığı sorunlar	Ürün kalitesinin düşük olması	N	3	1	4	8
		%	18,80	14,30	8,90	11,80
	Talebin düşük olması	N	0	1	0	1
		%	0,00	14,30	0,00	1,50
	Ürün fiyatlarının düşük Olması	N	3	1	15	8
		%	18,80	14,30	33,30	22,13
	Alacağını zamanında tahsis edememe	N	1	1	1	3
		%	6,30	14,30	2,20	4,40
	Pazara uzaklık	N	2	1	1	4
		%	12,50	14,30	2,20	5,90

Tablo 28’de işletmelerin ürünleri pazarlamada yaşadıkları sorunların işletme gruplarına göre dağılımına yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde birinci gruptaki işletmelerin %18,80’i, ikinci gruptaki işletmelerin %14,30’u ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %8,90’ının ürün kalitesinin düşük olmasını pazarlamada karşılaşılan sorun olarak gördükleri gözlenmektedir. Toplamda ise üreticilerin %11,80’i ürün kalitesinin düşük olmasını pazarlamada karşılaşılan sorun olarak gördükleri söylenebilir. Talebin düşük olmasını karşılan sorun olarak birinci gruptaki işletmelerin görmediği, ikinci gruptaki işletmelerin %14,30’u ve üçüncü gruptaki işletmelerinde talep düşüklüğünü sorun olarak görmediği sadece ikinci gruptaki işletmelerin talebin düşük olmasını pazarlamada karşılaşılan sorun olarak gördükleri gözlenmektedir. Toplamda ise üreticilerin %1,50’si talebin düşük olmasını pazarlamada karşılaşılan sorun olarak gördükleri söylenebilir. Birinci gruptaki işletmelerin %18,80’i, ikinci gruptaki işletmelerin %14,30’u ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %33,30’u ürün fiyatlarının düşük olmasını pazarlamada karşılaşılan sorun olarak gördükleri gözlenmektedir. Toplamda ise üreticilerin %22,13’ü ürün fiyatlarının düşük olmasını pazarlamada karşılaşılan sorun olarak gördükleri söylenebilir. Birinci gruptaki işletmelerin %6,30’ı, ikinci gruptaki işletmelerin %14,30’u ve üçüncü gruptaki işletmelerin ise %2,20’si alacağını zamanında tahsis edememeyi pazarlamada karşılaşılan sorun olarak gördükleri gözlenmektedir. Toplamda ise üreticilerin %4,40’ı alacağını zamanında tahsis edememeyi pazarlamada karşılaşılan sorun olarak gördükleri söylenebilir. Birinci gruptaki işletmelerin %12,50’si, ikinci gruptaki işletmelerin %14,30’u ve üçüncü

gruptaki işletmelerin ise %2,20'si pazara uzaklığı pazarlamada karşılaşılan sorun olarak gördükleri gözlenmektedir. Toplamda ise üreticilerin %5,90'ı pazara uzaklığı pazarlamada karşılaşılan sorun olarak gördükleri söylenebilir.

Elde edilen verilere göre, pazarlama sorunları işletme ölçeğine göre değişiklik göstermektedir. Üçüncü gruptaki işletmelerde %33,30 ile ürün fiyatlarının düşük olması en belirgin sorun olarak öne çıkarken, birinci gruptaki işletmelerde ürün kalitesinin düşük olması %18,80 ile dikkat çekmektedir. Bu durum, büyük işletmelerin fiyat rekabetine daha fazla maruz kaldığını, küçük işletmelerin ise teknik yetersizlikler ve altyapı eksiklikleri nedeniyle kalite sorunu yaşadığını göstermektedir.

Bu bulgular, Yılmaz ve ark. (2021)'nin çalışmalarında öne çıkardıkları küçük işletmelerde kalite kontrol ve ürün standardizasyonu eksikliğine, büyük işletmelerde ise fiyat istikrarsızlığına dikkat çekip çözüm önerileri sundukları bulguları ile örtüşmektedir.

Ataman (2022) benzer sonuçların çıktığı Konya'daki çalışmasında işletmelerin %70'i pazarlama sorunu yaşamazken %30'u pazarlama sorunu yaşamaktadır. Pazarlama sorunu yaşayan işletmelerin sorunları; ürün fiyatlarının düşük olması ve ürün talebinin düşük olması olarak tespit ettiği dile getirmiştir.

Tablo 29. İşletmelerin kentsel saçaklanma kavramı ile ilgili bilgi düzeylerinin işletme gruplarına göre dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
İşletmelerin kentsel saçaklanma kavramı ile ilgili bilgi düzeyleri	Evet	N	0	0	3	
		%	0,00	0,00	6,70	4,40
	Hayır	N	16	7	42	65
		%	100,00	100,00	93,30	95,60
Toplam	N	16	7	45	68	
	%	100,00	100,00	100,00	100,00	

Tablo 29'da işletmelerin kentsel saçaklanma kavramı ile ilgili bilgi düzeyleri ile işletme grupları arasındaki dağılıma yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde birinci ve ikinci gruptaki işletmelerin %100'ünün kentsel saçaklanma kavramını duymadıkları, üçüncü gruptaki işletmelerinde %93,30'unun kentsel saçaklanma kavramını duymadıkları belirlenmiştir. İşletmeler genelinde ise, üreticilerin %95,60'ının kentsel saçaklanma kavramını duymadıkları saptanmıştır.

Elde edilen verilere göre, işletmelerin kentsel saçaklanma kavramına yönelik farkındalıklarının son derece düşük olduğunu üreticilerin çoğunun (%95,60) oranında bu kavramı bilmedikleri söylenebilir. Bu durum, özellikle birinci ve ikinci gruptaki işletmelerin %0 çıkan oranla bu sürecin etkilerini tanımakta yetersiz kaldığını göstermektedir. Oysaki kentsel saçaklanma, tarım arazilerinin parçalanması, kırsal nüfusun azalması ve sürdürülebilir üretimin tehdit altına girmesi gibi çok boyutlu sonuçlar doğurmaktadır (Keleş, 2016).

Bu bulgular, Atik ve Sönmez (2019)'in çalışmalarında dile getirdiği kırsaldaki üreticilerin büyük bir kısmının kentsel saçaklanmanın anlamını bilmediği ve bu bilgi eksikliği, üreticilerin yaşadıkları dönüşüm süreçlerine karşı savunmasız kalmalarını belirttiği bulgular ile örtüşmektedir.

Tablo 30. İşletmelerin tarım arazilerinin imara açılması ile ilgili düşüncelerinin işletme gruplarına göre dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
İşletmelerin tarım arazilerinin imara açılması ile ilgili düşünceleri	Evet	N	14	6	40	60
		%	87,50	85,71	88,88	88,24
	Hayır	N	2	1	5	8
		%	12,50	14,28	11,11	11,76
Toplam		N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

Tablo 30'da işletmelerin tarım arazilerinin imara açılması ile ilgili düşünceleri ile işletme grupları arasındaki ilişki dağılımına yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde birinci gruptaki işletmelerin %87,50'sinin tarım arazilerinin imara açılmasını istedikleri, ikinci gruptaki işletmelerin %85,71'inin tarım arazilerinin imara açılmasını istedikleri ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %88,88'inin tarım arazilerinin imara açılmasını istedikleri belirlenmiştir. İşletmeler genelinde ise, üreticilerin %88,24'ünün tarım arazilerinin imara açılmasını istedikleri gözlenmektedir.

Elde edilen verilere göre tarım arazilerinin imara açılmasına yönelik tutumlar incelendiğinde, tüm işletme gruplarında %88,24 ile bu duruma olumlu yaklaşımın yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu, kırsal üreticilerin tarım dışı gelir beklentilerini artırdığını ve arazilerin değer artışı potansiyeline odaklandıklarını göstermektedir. Bu

durum, ekonomik rasyonaliteyle açıklanabilir; üreticiler kısa vadede elde edilecek yüksek kazancı, uzun vadeli tarımsal sürdürülebilirliğe tercih etmektedirler.

Karakaş ve Yıldız (2020)'da çalışmalarında benzer bir bulguyu dile getirmiş; tarım arazilerinin ranta açılması sürecinde üreticilerin önemli bir kısmının bu değişimi desteklediğini belirtmiştir.

Kantürer (2016) benzer araştırmasında Ağaçalı-Yeniköy bölgesinde görüşleri alınan üreticilerin bir çoğunun büyük projelerle değerlendirilen arazilerinin gelecekleriyle ilgili kaygı taşıdıkları, bir kısmının ise özellikle genç nüfusun arazilerin satışı ile elde edilen gelir ile kendilerine yeni bir hayat kurma umudu taşıdıkları belirtmişlerdir.

Gültekin ve İkikat (2021) benzer araştırmalarında üreticilerin %70,30'unun arazileri imara açılan alanlarda yer almakta olup, bunların %68'inin arazilerin imara açılmasından memnun olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 31. İşletmelerin tarım arazilerinin tamamı arsaya dönüştüğünde yaşadıkları yeri değiştirme durumlarının işletme gruplarına göre dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
İşletmelerin tarım arazilerinin tamamı arsaya dönüştüğünde yaşadıkları yeri değiştirme durumları	Evet	N	8	3	19	30
		%	50,00	42,90	42,20	44,10
	Hayır	N	8	4	26	38
		%	50,00	57,10	57,80	55,90
Toplam		N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

Tablo 31'de işletmelerin tarım arazilerinin tamamı arsaya dönüştüğünde yaşadıkları yeri değiştirme düşünceleri ile işletme grupları arasındaki ilişkiye yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde birinci gruptaki işletmelerin %50'sinin yaşadıkları yeri değiştirmek istediği %50'sininde değiştirmek istemedikleri, ikinci gruptaki işletmelerin %57,10'unun yaşadıkları yeri değiştirmek istemedikleri ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %57,80'inin yaşadıkları yeri değiştirmek istemedikleri belirlenmiştir. İşletmeler genelinde ise, üreticilerin %55,90'ının yaşadıkları yeri değiştirmek istemediklerini tercih ettiği söylenebilir.

Elde edilen verilere göre, incelenen işletmelerin tarım arazilerinin arsaya dönüşmesi durumunda yaşam alanını değiştirme istekliliğinin %55,90 oranında hayır ve %44,10 oranında evet olduğu belirlenmiştir. Tarım arazilerinin arsaya dönüşmesi

sonucunda yaşadığı yeri değiştirmek istemeyenlerin oranının yüksek olduğu görülmektedir.

Ataman (2022) de benzer bulguların çıktığı Konya'daki çalışmada çalışma kapsamında incelenen işletmelerin tarım arazilerinin arsaya dönüşmesi durumunda yaşam alanını değiştirme istekliliğinin %77 oranında hayır ve %23 oranında evet seçenekleri öne çıkmıştır.

Özellikle birinci gruptaki işletmelerde bu oranın %50'ye ulaşıldığı düşünüldüğünde küçük ölçekli tarım işletmelerinin kentsel yayılma karşısında daha savunmasız olduğunu ve yer değiştirme eğilimlerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Bu bulgular, Konya örneğinde yapılan çalışmalarda da benzer şekilde gözlemlenmiştir. Akseki (2011) Konya ilindeki çalışmada kentsel yayılmanın özellikle küçük ölçekli tarım işletmeleri üzerinde olumsuz etkiler yarattığını ve bu işletmelerin yer değiştirme eğilimlerinin arttığını belirtmektedir.

Tablo 32. Tarım arazilerinin imara açılmasının arazilerin amaç dışı kullanımına etkisinin önem derecelerine göre işletme gruplarına dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
Tarım arazilerinin imara açılmasının arazilerin amaç dışı kullanımına etkileri	Çok düşük	N	0	2	0	2
		%	0,00	28,60	0,00	2,90
	Düşük	N	4	1	11	16
		%	25,00	14,30	24,40	23,50
	Orta	N	7	2	15	24
		%	43,80	28,6	33,30	35,30
	Yüksek	N	3	2	11	16
		%	18,80	28,60	24,40	23,50
	Çok yüksek	N	2	0	8	10
		%	12,50	0,00	17,80	14,70
	Toplam	N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

İncelenen işletmelerde tarım arazilerinin imara açılmasının arazilerin amaç dışı kullanımını artmasına etkilerinin işletme gruplarına göre dağılımına bakıldığında, birinci gruptaki işletmelerin %43,80'i tarım arazilerinin amaç dışı kullanımını orta seviyede gördüğü, ikinci gruptaki işletmelerin %28,60 ile çok düşük gördüğü ve üçüncü gruptaki

işletmelerinde %33,30 ile orta seviyede gördükleri söylenebilir. İşletmeler genelinde ise, tarım arazilerinin amaç dışı kullanımının %35,30 ile orta seviye olduğu görülmektedir.

Elde edilen bulgular, katılımcıların büyük bir kısmının (toplamda %35,30) bu etkinin orta düzeyde olduğunu düşündüğünü ortaya koymaktadır. Bu durum, imara açılmanın etkilerinin genel olarak kabul edildiğini, ancak etkilerin yoğunluğu konusunda işletmeler arasında farklılaşmalar olduğunu göstermektedir. Birinci gruptaki işletmelerin önemli bir bölümü %43,80'i durumu orta, %25'i ise düşük etkili olarak değerlendirmiştir. Bu bulgu, küçük üreticilerin ya tarımsal baskıları yeterince değerlendiremediğini ya da mevcut koşullar altında tarımsal üretimin dışında kalan sorunlara odaklanamadığını düşündürmektedir. Benzer şekilde, Altuntaş ve Yılmaz (2022)'ın yaptıkları çalışmada, küçük işletme sahiplerinin arazi kullanımındaki dönüşümleri daha düşük risk olarak algıladığı ve bu nedenle koruma reflekslerinin zayıf olduğu vurguladığı bulgular ile örtüşmektedir.

Tablo 33. Tarım arazilerinin imara açılmasının tarımsal üretimin azalmasına etkisinin önem derecelerine göre işletme gruplarına dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100+		
Tarım arazilerinin imara açılmasının tarımsal üretimin azalmasına etkileri	Düşük	N	18,80	0	9	12
		%	6	0,00	20,00	17,60
	Orta	N	37,5	1	28	35
		%	5	14,30	62,20	51,50
	Yüksek	N	31,30	5	5	15
		%	2	71,40	11,10	22,10
	Çok yüksek	N	12,5	1	3	6
		%	16	14,30	6,70	8,80
	Toplam	N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

İncelenen işletmelerde tarım arazilerinin imara açılmasının tarımsal üretimin azalmasına etkilerine işletme gruplarına göre dağılımına bakıldığında, birinci gruptaki işletmelerin %37,50'si tarımsal üretimi azaltmasını orta seviyede gördüğü, ikinci gruptaki işletmelerin %71,40 ile yüksek gördüğü ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %51,50 ile orta seviyede gördükleri gözlenmektedir. İşletmeler genelinde ise, tarım arazilerinin imara açılmasının tarımsal üretimin azalmasına etkilerinin %51,50 ile orta seviyede görüldüğü söylenebilir. Elde edilen bulgular, işletme büyüklüğü arttıkça bu etkinin orta

düzeyde algılandığını; küçük ölçekli işletmelerde ise bu etkinin daha çok, yüksek ve çok yüksek düzeyde hissedildiğini göstermektedir. Bu durum, üreticilerin sahip oldukları üretim alanlarının büyüklüğü ile tarımsal faaliyete yönelik tehditleri algılama düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Üçüncü gruptaki işletmelerin %62,20'si etkileri orta düzeyde değerlendirildiği düşünüldüğünde büyük ölçekli işletmelerin tarımsal üretim üzerindeki bu tür değişimlere daha esnek yanıt verebilme kapasitesine sahip olduğu, üretimlerini başka alanlara kaydırabilecekleri ya da daha güçlü pazarlık gücüne sahip oldukları düşünülmektedir.

Günay ve Eren (2021)'inde benzer şekilde, büyük işletmelerin tarımsal üretimdeki sürdürülebilirliği koruma konusunda daha avantajlı olduklarını ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular, Özdemir ve Kaya (2019) tarafından yapılan çalışmada vurgulanan; imar planlarının tarımsal üretim üzerindeki etkilerinin kırsal alanlarda yoğunlaştığı ve bu etkilerin özellikle küçük işletmelerde üretimde sürekliliği tehdit ettiği yönündeki bulgularla örtüşmektedir.

Tablo 34. Tarım arazilerinin imara açılmasının arazilerin değerine etkilerinin önem derecelerine göre işletme gruplarına dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
Tarım arazilerinin imara açılmasının arazilerin değerine etkileri	Düşük	N	0	0	0	
		%	0,00	0,00	0,00	0,00
	Orta	N	8	3	6	17
		%	50,00	42,90	13,30	25,00
	Yüksek	N	4	4	26	34
		%	25,00	57,10	57,70	50,00
	Çok yüksek	N	4	0	13	17
		%	25,00	0,00	28,90	25,00
	Toplam	N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

İşletmelerde tarım arazilerinin imara açılmasının arazilerin değerine etkilerinin işletme gruplarına göre dağılımına bakıldığında, birinci gruptaki işletmelerin %50'si arazilerin değerine etkilerini orta seviyede gördüğü, ikinci gruptaki işletmelerin %57,10 ile yüksek gördüğü ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %57,70 ile yüksek seviyede gördükleri söylenebilir. İşletmeler genelinde ise, tarım arazilerinin imara açılmasının arazilerin değerine etkilerini %50 ile yüksek seviyede görüldüğü gözlenmektedir.

Elde edilen bulgulara göre, genel olarak işletme büyüklüğü arttıkça bu durumun çok yüksek düzeyde değer artışı sağladığı yönündeki algısında arttığı gözlemlenmektedir. Nitekim üçüncü gruptaki işletmelerin %57,70'i bu etkiyi yüksek olarak değerlendirmiştir. Bu durum, büyük işletme sahiplerinin daha fazla arsa büyüklüğüne sahip olmaları dolayısıyla imara açılmadan daha fazla ekonomik kazanç sağlayabilecekleri varsayımıyla örtüşmektedir.

Çalışmadaki bu bulgular Koç ve Yıldırım (2019)'ın araştırmalarında öne çıkan büyük arazi sahiplerinin, tarım dışı kullanım baskıları karşısında daha olumlu tutumlar geliştirdiğini ve değer artışı bir fırsat olarak gördüklerini belirttikleri bulgular ile örtüşmektedir. Aynı şekilde Küçük kayalar ve Güneş (2021)'de çalışmalarında özellikle kentsel saçaklanmanın yoğun olduğu bölgelerde büyük işletmelerin tarım dışı kullanıma geçişte daha istekli olduğunu ve arazi rantı beklentisinin bu süreci tetiklediğini vurgulayarak elde edilen bulgularla örtüştüğü görülmektedir.

Tablo 35. Tarım arazilerinin imara açılmasının gelir düzeylerine etkilerinin önem derecelerine göre işletme gruplarına dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
Tarım arazilerinin imara açılmasının gelir düzeylerine etkileri	Düşük	N	3	1	3	7
		%	18,80	14,30	6,70	10,30
	Orta	N	5	2	20	27
		%	31,30	28,60	44,40	39,70
	Yüksek	N	4	4	21	29
		%	25,00	57,10	46,70	42,60
	Çok yüksek	N	4	0	1	5
		%	25,00	0,00	2,20	7,40
	Toplam	N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

İncelenen işletmelerde tarım arazilerinin imara açılmasının gelir düzeylerine etkilerinin işletme gruplarına göre dağılımına bakıldığında, birinci gruptaki işletmelerin %25'i gelir düzeylerine etkilerini yüksek ve çok yüksek gördükleri, ikinci gruptaki işletmelerin %57,10 ile yüksek gördüğü ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %46,70 ile yüksek seviyede gördükleri görülmektedir. İşletmeler genelinde ise, tarım arazilerinin imara açılmasının gelir düzeylerine etkileri %42,60 ile yüksek seviyede görüldüğü söylenebilir.

Elde edilen verilere göre, üçüncü gruptaki büyük işletmelerin %46,70 ve ikinci gruptaki orta ölçekli işletmelerin %57,10 gibi önemli bir kısmı bu etkinin yüksek olduğunu belirtmiştir. Bu oranın birinci gruptaki küçük ölçekli işletmelerde %25 ile daha düşük olduğu görülmektedir. Özellikle üçüncü gruptaki işletmelerde orta ve yüksek düzeyde gelir artışı algısı birlikte değerlendirildiğinde, bu grubun %91,10'u tarım arazilerinin imara açılmasının gelirlerini anlamlı şekilde artırdığını düşündüğü görülmektedir. Bu büyük arazi sahiplerinin imar kararlarından en fazla ekonomik faydayı elde ettiklerini göstermektedir. Bu bulgular, literatürdeki bazı çalışmalarla da örtüşmektedir.

Örneğin Uslu ve Turgut (2021)'un yaptıkları çalışmalarında büyük arazilerin imar uygulamaları sonucunda daha fazla yapılaşma potansiyeline sahip olduklarını ve bu nedenle arazi sahiplerinin daha fazla gelir elde ettiklerini belirtmektedir.

Ayrıca Armağan (2017) çalışmasında küçük işletmelerin imar baskısıyla karşı karşıya kaldıklarında arazilerini satma eğiliminde olduklarını ve bu durumun kısa vadeli bir gelir artışı sağlarken uzun vadede kırsal yaşamın devamlılığını tehdit ettiğini ifade ettiği bulguları ile de örtüşmektedir.

Tablo 36. Tarım arazilerinin imara açılmasının sosyal donatı alanlarına etkilerinin önem derecelerine göre işletme gruplarına dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100+		
Tarım arazilerinin imara açılmasının sosyal donatı alanlarına etkileri	Çok düşük	N	0	1	0	1
		%	0,00	14,30	0,00	1,50
	Düşük	N	1	1	2	4
		%	6,30	14,30	4,40	5,90
	Orta	N	3	2	14	19
		%	18,80	28,60	31,10	27,90
	Yüksek	N	6	3	15	24
		%	37,50	42,90	33,30	35,30
	Çok yüksek	N	6	0	14	20
		%	37,50	0,00	31,10	29,40
Toplam	N	16	7	45	68	
	%	100,00	100,00	100,00	100,00	

İncelenen işletmelerde tarım arazilerinin imara açılmasının sosyal donatı alanlarına etkilerinin işletme gruplarına göre dağılımına bakıldığında, birinci gruptaki

işletmelerin %37,50'si arazilerin değerine etkilerini yüksek ve çok yüksek seviyede gördüğü, ikinci gruptaki işletmelerin %42,90 ile yüksek gördüğü ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %33,30 ile yüksek seviyede gördükleri söylenebilir. İşletmeler genelinde ise, tarım arazilerinin imara açılmasının sosyal donatı alanlarına etkileri %52,90 ile orta seviyede görüldüğü saptanmıştır.

Elde edilen verilere göre, tüm işletme gruplarında yüksek düzeyde etki algısı ön plana çıkmaktadır. Özellikle birinci gruptaki işletmelerin %37,50'si, ikinci gruptaki işletmelerin %42,90'ı ve üçüncü gruptaki işletmelerin %33,30'u imara açılmanın sosyal donatı alanları üzerindeki etkisini yüksek olarak değerlendirmiştir. Bu durum, tarım dışı kullanımlara dönüşen arazilerde, sosyal altyapının da geliştiğine dair yaygın bir kanaatin varlığını göstermektedir.

Özellikle büyük ölçekli işletmelerin %64,40 oranla tarım arazilerinin imara açılmasının sosyal donatı alanlarına etkisini yüksek ya da çok yüksek düzeyde algılaması dikkat çekicidir. Bu gruptaki üreticilerin uzun vadeli yatırımlar ve üretim planlamaları açısından sosyal donatı alanlarının varlığını önemsedikleri görülmektedir. Bu bulgular Karagöz ve Cengiz (2018)'in yaptıkları çalışmalarında büyük ölçekli işletmelerin ulaşım, iş gücü ve sosyal hizmetlere erişim açısından sosyal donatı alanlarının niteliğinden önemli ölçüde etkilendiğini belirttikleri bulgular ile örtüşmektedir.

Tablo 37. Tarım arazilerinin imara açılmasının istihdam olanaklarının artmasına etkilerinin önem derecelerine göre işletme gruplarına dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
Tarım arazilerinin imara açılmasının istihdam olanaklarının artmasına etkileri	Çok düşük	N	0	0	1	1
		%	0,00	0,00	2,20	1,50
	Düşük	N	2	1	3	6
		%	12,50	14,30	6,70	8,80
	Orta	N	6	1	15	22
		%	37,50	14,30	33,30	32,4
	Yüksek	N	6	4	21	31
		%	37,50	57,10	46,70	45,60
	Çok yüksek	N	2	1	5	8
		%	12,50	14,30	11,10	11,80
	Toplam	N	16	7	45	68
		%	100,0	100,0	100,0	100,0

İncelenen işletmelerde tarım arazilerinin imara açılmasının istihdam olanaklarının artmasına etkilerinin işletme gruplarına göre dağılımına bakıldığında, birinci gruptaki işletmelerin %37,50'si istihdam olanaklarına etkilerini orta ve yüksek seviyede gördüğü, ikinci gruptaki işletmelerin %57,10'u yüksek seviyede gördüğü ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %46,70 ile yüksek seviyede gördükleri söylenebilir. İşletmeler genelinde ise, tarım arazilerinin imara açılmasının istihdam olanaklarına etkileri %45,60 ile orta seviyede görüldüğü gözlenmektedir. Toplam katılımcıların %45,60'ı yüksek, %32,40 ise orta düzeyde etki algısında bulunmuştur. Bu sonuçlar, tarım arazilerinin imara açılmasının istihdamı artırdığı yönündeki kanaatin genel olarak yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle üçüncü gruptaki büyük ölçekli işletme sahiplerinin %46,70'i yüksek düzeyde, %33,30'u ise orta düzeyde etki algılamaktadır. Bu durum, büyük arazilere sahip kesimlerin, imar sonrası inşaat, ticaret ve hizmet sektörlerinde ortaya çıkan yeni istihdam olanaklarından daha fazla faydalandığını düşündürmektedir. Öte yandan, düşük ve çok düşük düzeyde etki algısı genel toplamda sadece %10,30'dur. Bu oran oldukça düşüktür ve katılımcıların ezici çoğunluğunun imara açılma sürecini istihdam açısından fırsat olarak değerlendirdiğini ortaya koymaktadır.

Bu bulgular Demirtaş ve Koç (2020)'un çalışmalarında kırsal alanlarda tarım dışı kullanımlara yönelimin, kısa vadeli inşaat sektörü istihdamı ve uzun vadeli hizmet sektöründe istihdamı yarattığını ortaya koymaktadır bulguları ile örtüşmektedir.

Tablo 38. Tarım arazilerinin imara açılmasının çevrenin gelişmesine etkilerinin önem derecelerine göre işletme gruplarına dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
Tarım arazilerinin imara açılmasının çevrenin gelişmesine etkileri	Çok düşük	N	0	0	1	1
		%	0,00	0,00	2,20	1,50
	Düşük	N	0	0	3	3
		%	0,00	0,00	6,70	4,40
	Orta	N	5	4	15	24
		%	31,30	57,10	33,30	35,30
	Yüksek	N	5	2	7	14
		%	31,30	28,60	15,60	20,60
	Çok yüksek	N	6	1	19	26
		%	37,50	14,30	42,20	38,20
	Toplam	N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

İncelenen işletmelerde tarım arazilerinin imara açılmasının çevrenin gelişmesine etkilerinin işletme gruplarına göre dağılımına bakıldığında, birinci gruptaki işletmelerin %37,50'si çevrenin gelişimine etkilerini çok yüksek seviyede gördüğü, ikinci gruptaki işletmelerin %57,10'u orta seviyede gördüğü ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %42,20 ile çok yüksek seviyede gördükleri saptanmıştır. İşletmeler genelinde ise, tarım arazilerinin imara açılmasının çevrenin gelişimine etkileri %38,20 ile çok yüksek seviyede görüldüğü söylenebilir.

Verilere göre, işletmelerin %38,20'si tarım arazilerinin imara açılmasının çevrenin gelişmesine çok yüksek, %20,60'ı ise yüksek düzeyde katkı sağladığını düşünmektedir. Toplamda %58,80'lik bir kesimin olumlu yönde görüş belirtmesi, tarım arazilerinin imara açılmasının yerel çevresel altyapı üzerinde belirli düzeyde pozitif bir etkisi olduğunu göstermektedir. Bu algının özellikle üçüncü gruptaki büyük işletme sahiplerinde daha baskın olduğu görülmektedir. Bu bulgular Aydın ve Şahin (2019)'nin çalışmalarında kırsal alanlarda uygulanan imar faaliyetlerinin özellikle ulaşım ve altyapı düzeyinde olumlu etkiler yarattığını, fakat ekolojik açıdan uzun vadeli sorunlara neden olabileceğini belirttiği bulguları ile örtüşmemektedir.

Tablo 39. Kentsel saçaklanmayı arttıran kentleşmenin etkisinin önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
Kentsel saçaklanmayı arttıran kentleşmenin etkileri	Düşük	N	3	1	7	11
		%	18,75	14,28	15,55	16,20
	Orta	N	1	1	4	6
		%	6,30	14,30	8,90	8,82
	Yüksek	N	2	4	26	39
		%	43,80	42,90	57,70	57,35
	Çok yüksek	N	3	1	8	12
		%	18,80	14,30	19,80	17,60
	Toplam	N	16	7	45	68
		%	100,0	100,00	100,00	100,00

İncelenen işletmelerde kentsel saçaklanmayı arttıran kentleşmenin etkilerinin işletme gruplarına göre dağılımına bakıldığında, birinci gruptaki işletmelerin %43,80'i kentleşmenin etkilerini yüksek seviyede gördüğü, ikinci gruptaki işletmelerin %42,90'ı yüksek seviyede gördüğü ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %57,70 ile yüksek seviyede gördükleri söylenebilir. İşletmeler genelinde ise, kentsel saçaklanmayı arttıran kentleşmenin etkilerinin %57,35 ile yüksek seviyede görüldüğü gözlenmektedir.

Elde edilen veriler doğrultusunda, üçüncü guruptaki işletmelerin %57,70'i kentsel saçaklanmayı arttıran kentleşmenin etkilerini yüksek, %19,80'i ise çok yüksek olarak değerlendirmiştir. Bu oran, daha küçük işletmelere kıyasla dikkat çekici düzeydedir ve bu işletmelerin kentleşme baskısına karşı daha duyarlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu bulgular Kaya ve Yıldız (2020)'ın çalışmalarında, büyük ölçekli işletmelerin kentsel genişlemeyi daha ciddi bir tehdit olarak gördüğünü, bu işletmelerin üretim kaybı ve toprak bütünlüğünün bozulması riskine karşı daha yüksek farkındalık geliştirdiğini belirttiği bulguları ile örtüşmektedir.

Benzer şekilde Akgün ve Özkan (2018)'nin çalışmalarında kentsel saçaklanmanın tarımsal üretim üzerindeki etkilerinin özellikle kent çevresinde faaliyet gösteren büyük işletmeler tarafından daha çok hissedildiğini ve bu işletmelerin koruma politikalarına daha fazla destek verdiğini ifade ettikleri bulguları ile örtüşmektedir.

Tablo 40. Kentsel saçaklanmayı arttıran nüfus artışının önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam		
		0-50	51-100	100-+			
Kentsel saçaklanmayı arttıran nüfus artışının etkileri	Çok düşük	N	2	1	0	3	
		%	12,50	14,30	0,00	4,40	
	Düşük	N	2	1	8	12	
		%	12,50	14,30	17,80	17,65	
	Orta	N	3	1	15	19	
		%	18,80	14,30	33,30	27,94	
	Yüksek	N	5	2	15	22	
		%	31,30	28,60	33,30	32,40	
	Çok yüksek	N	4	2	7	13	
		%	25,00	28,60	15,60	19,10	
	Toplam		N	16	7	45	68
			%	100,00	100,00	100,00	100,00

İncelenen işletmelerde kentsel saçaklanmayı arttıran nüfus artışının etkilerinin işletme gruplarına göre dağılımına bakıldığında, birinci gruptaki işletmelerin %31,30'u nüfus artışının etkilerini yüksek seviyede gördüğü, ikinci gruptaki işletmelerin %28,60'ı yüksek ve çok yüksek seviyede gördüğü ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %33,30 ile yüksek seviyede gördükleri görülmüştür. İşletmeler genelinde ise, kentsel saçaklanmayı arttıran nüfus artışının etkilerinin %32,40 ile yüksek seviyede görüldüğü söylenebilir.

İşletme büyüklükleri açısından detaylı bir inceleme yapıldığında, üçüncü gruptaki büyük işletmelerin %33,30'u bu etkiyi orta ve %33,30'u yüksek olarak belirtmiştir. Bu durum, büyük işletmelerin kentsel baskının yaratacağı arazi kayıplarına karşı daha duyarlı olduğunu göstermektedir. Zira bu işletmeler, üretim kapasitesi ve sermaye yatırımları bakımından kentsel genişlemenin olası etkilerinden daha doğrudan etkilenebilecek durumdadırlar.

Bu bulgular Yıldız ve Demirtaş (2019)'ın çalışmalarında büyük ölçekli işletmelerin arazi kayıplarına karşı daha duyarlı olduğunu, çünkü bu işletmelerin tarım dışı kullanımlardan doğrudan ekonomik zarar gördüğünü belirttiği bulguları ile ve aynı zamanda Aydın ve Koç (2021)'un çalışmalarında küçük işletmelerin kısa vadeli kazançlar nedeniyle kentsel dönüşüm projelerine daha sıcak bakabildiklerini, bu nedenle farkındalık düzeylerinin değişkenlik gösterdiğini vurguladığı bulguları ile örtüşmektedir.

Tablo 41. Kentsel saçaklanmayı arttıran gelir artışının önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
Kentsel saçaklanmayı arttıran gelir artışının etkileri	Çok düşük	N	0	1	2	3
		%	0,00	14,30	4,40	4,40
	Düşük	N	2	2	15	19
		%	12,50	28,60	33,30	27,90
	Orta	N	2	2	10	14
		%	12,50	28,60	22,20	20,60
	Yüksek	N	7	0	10	17
		%	43,80	0,00	22,20	25,00
	Çok yüksek	N	5	2	8	15
		%	31,30	28,60	17,80	22,10
	Toplam	N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

İncelenen işletmelerde kentsel saçaklanmayı arttıran gelir artışının etkilerinin işletme gruplarına göre dağılımına bakıldığında, birinci gruptaki işletmelerin %43,80'i gelir artışının etkilerini yüksek seviyede gördüğü, ikinci gruptaki işletmelerin %22,20'si orta ve yüksek seviyede gördüğü ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %33,30 ile düşük seviyede gördükleri görülmüştür. İşletmeler genelinde ise, kentsel saçaklanmayı arttıran gelir artışının etkilerinin %25 ile yüksek seviyede görüldüğü saptanmıştır.

Tablo verilerine göre birinci gruptaki küçük işletmeler daha yüksek oranda gelir artışının kentsel saçaklanmayı artırdığını düşünmektedir. Bu grupta yer alan işletmelerin %43,80'i etkiyi yüksek ve %31,30'u çok yüksek olarak değerlendirmiştir. Bu durum, küçük ölçekli işletmelerin ekonomik baskılar karşısında daha savunmasız olduklarını ve gelir artışı karşısında araziye tarım dışı amaçlara açma eğiliminde olabileceklerini göstermektedir.

Bu bulgular, Günay ve Doğan (2020)'in çalışmalarında belirttikleri gibi, küçük işletmelerin piyasa dışı faktörlerden (örneğin kentleşme, arsa değeri artışı) daha fazla etkilendiği ve bu nedenle tarım dışı kullanım kararlarına daha hızlı yöneldiği bulgularıyla örtüşmektedir. Benzer şekilde, Köktürk ve Gülçubuk (2018) çalışmalarında küçük işletmelerin kentsel baskılar karşısında kısa vadeli ekonomik kazançlara odaklandıklarını ve sürdürülebilir tarım politikaları geliştirilmediği sürece bu eğilimin artarak devam edeceğini vurguladıkları bulguları ile örtüşmektedir.

Tablo 42. Kentsel saçaklanmayı arttıran konut talebinin önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
Kentsel saçaklanmayı arttıran konut talebinin etkileri	Çok düşük	N	0	0	1	1
		%	0,00	0,00	2,20	1,50
	Düşük	N	1	1	5	7
		%	6,30	14,30	11,10	10,30
	Orta	N	5	1	16	22
		%	31,30	14,30	35,60	32,40
	Yüksek	N	3	1	9	13
		%	18,80	14,30	20,00	19,10
	Çok yüksek	N	7	4	14	25
		%	43,80	57,10	31,10	36,80
	Toplam	N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

İncelenen işletmelerde kentsel saçaklanmayı arttıran konut talebinin etkilerinin işletme gruplarına göre dağılımına bakıldığında, birinci gruptaki işletmelerin %43,80'i konut talebinin etkilerini çok yüksek seviyede gördüğü, ikinci gruptaki işletmelerin %57,10'u çok yüksek seviyede gördüğü ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %35,60 ile orta seviyede gördükleri söylenebilir. İşletmeler genelinde ise, kentsel saçaklanmayı arttıran konut talebinin etkilerinin %36,80 ile çok yüksek seviyede görüldüğü gözlenmektedir.

Tablo verileri incelendiğinde, konut talebinin etkisini çok yüksek olarak değerlendirenlerin oranı genel toplamda %36,80 ile en yüksek değeri oluşturmaktadır. Özellikle birinci gruptaki işletmelerin %43,80'i ve ikinci gruptaki işletmelerin %57,10'ı bu görüşte olduğu söylenebilir. Bu durum, küçük ve orta ölçekli işletmelerin konut talebinin tarım alanlarını tehdit eden en önemli unsurlardan biri olduğu yönündeki algısının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir.

Bu bulgular, Keleş ve Karakoç (2020)'un çalışmalarında konut talebinin tarım arazileri üzerindeki etkilerine dair ifade ettikleri bulgularla örtüşmektedir. Söz konusu çalışmada da, özellikle kent çeperindeki küçük işletmelerin konut talepleri nedeniyle arazi elden çıkarmaya daha meyilli oldukları, bunun da kentsel saçaklanmayı hızlandırdığı ifade edilmiştir.

Benzer şekilde Yıldız ve Demir (2019)'inde çalışmalarında kentsel alanlara yakın kırsal bölgelerdeki küçük işletmelerin konut talebini fırsata çevirerek tarımsal üretimden uzaklaştıklarını belirttikleri bulguları ile örtüşmektedir.

Tablo 43. Kentsel saçaklanmayı arttıran çevre kirliliğinin önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
Kentsel saçaklanmayı arttıran çevre kirliliğinin etkileri	Çok düşük	N	1	0	11	12
		%	6,30	0,00	24,40	17,60
	Düşük	N	3	1	4	8
		%	18,80	14,30	8,90	11,80
	Orta	N	6	1	11	18
		%	37,50	14,30	24,40	26,50
	Yüksek	N	3	2	10	15
		%	18,80	28,60	22,20	22,10
	Çok yüksek	N	3	3	9	15
		%	18,80	42,90	20,00	22,10
	Toplam	N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

İncelenen işletmelerde kentsel saçaklanmayı arttıran çevre kirliliğinin etkilerinin işletme gruplarına göre dağılımına bakıldığında, birinci gruptaki işletmelerin %37,50'si çevre kirliliğinin etkilerini orta seviyede gördüğü, ikinci gruptaki işletmelerin %42,90'ı çok yüksek seviyede gördüğü ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %24,40 ile orta seviyede gördükleri söylenebilir. İşletmeler genelinde ise, kentsel saçaklanmayı arttıran çevre kirliliğinin etkilerinin %26,50 ile orta seviyede görüldüğü saptanmıştır.

Tablo verileri, tarım işletmelerinin çevre kirliliğinin kentsel saçaklanmayı arttırmadaki rolüne dair algılarının işletme büyüklüklerine göre farklılaştığını göstermektedir. Çok düşük etki düzeyinde görüş bildirenlerin oranı üçüncü gruptaki büyük işletmelerde %24,40 dikkat çekici düzeydedir. Bu oran birinci gruptaki küçük işletmelerde yalnızca %6,30'dur. Bu fark, büyük işletmelerin çevre kirliliğini kentleşmenin bir nedeni olarak görme eğilimlerinin daha düşük olduğunu ve çevresel bozulmanın doğrudan kentsel yayılmayı tetiklediğine dair algılarının sınırlı olabileceğini göstermektedir. Bu işletmelerin kent merkezlerinden daha uzakta konumlanması ya da çevre kirliliğine karşı daha dayanıklı üretim yapısı geliştirmiş olmaları bu farkın

nedenlerinden biri olabilir. Öte yandan, çevre kirliliğinin etkisini “çok yüksek” olarak değerlendirenlerin oranı, birinci gruptaki işletmelerde %18,80, ikinci gruptaki işletmelerde ise %42,90’dır. Özellikle orta büyüklükteki işletmelerin çevresel bozulmanın kentsel genişlemeyi artırıcı etkisini daha yüksek düzeyde algıladıkları dikkat çekmektedir.

Bu bulgu, Erdoğan ve Demirtaş (2020)’in kırsal işletmelerin çevresel baskılar karşısındaki algı ve dayanıklılık düzeylerini incelediği çalışmasıyla da örtüşmektedir. Bu çalışmada orta büyüklükteki işletmelerin, kentsel yayılmanın çevresel etkilerini hem ekonomik hem de ekolojik anlamda daha doğrudan hissettikleri ortaya konmuştur.

Tablo 44. Kentsel saçaklanmayı arttıran kent çeperindeki sanayileşmenin önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
Kentsel saçaklanmayı arttıran kent çeperindeki sanayileşmenin etkileri	Çok düşük	N	1	2	5	8
		%	6,30	28,60	11,10	11,80
	Düşük	N	6	2	8	16
		%	37,50	28,60	17,80	23,50
	Orta	N	7	2	15	24
		%	43,80	31,60	33,30	35,30
	Yüksek	N	2	1	11	14
		%	12,50	14,30	24,40	20,60
	Çok yüksek	N	0	0	6	6
		%	0,00	0,00	13,30	8,80
	Toplam	N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

İncelenen işletmelerde kentsel saçaklanmayı arttıran kent çeperindeki sanayileşmenin etkilerinin işletme gruplarına göre dağılımına bakıldığında, birinci gruptaki işletmelerin %43,80’i kent çeperindeki sanayileşmenin etkilerini orta seviyede gördüğü, ikinci gruptaki işletmelerin %31,60’ı orta seviyede gördüğü ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %33,70 ile orta seviyede gördükleri görülmüştür. İşletmeler genelinde ise, kentsel saçaklanmayı arttıran kent çeperindeki sanayileşmenin etkilerinin %35,30 ile orta seviyede görüldüğü söylenebilir.

Elde edilen veriler, kent çeperinde artan sanayileşmenin etkisinin genellikle orta düzeyde algılandığını göstermektedir. Toplam üreticilerin %35,30’u bu etkileri orta

düzeyde değerlendirmiştir. Özellikle üçüncü grup işletmelerin %33,30'u bu görüştedir. Birinci gruptaki işletmelerde ise bu oran %43,80 ile daha yüksektir. Bu durum, küçük işletmelerin kent çeperindeki sanayileşme faaliyetlerinden doğrudan etkilendiklerini göstermektedir. Bu bulgular Keleş (2016)'in çalışmasında özellikle küçük işletmelerin üretim faaliyetlerini sürdürmek adına çevresel baskılara daha fazla maruz kaldıkları bilinmektedir bulguları ile örtüşmektedir.

Tablo 45. Kentsel saçaklanmayı arttıran arsa fiyatlarının yüksek olmasının önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100+		
Kentsel saçaklanmayı arttıran arsa fiyatlarının yüksek olmasının etkileri	Çok düşük	N	3	1	4	8
		%	18,80	14,30	8,90	11,80
	Düşük	N	0	1	0	1
		%	0,00	14,30	0,00	1,50
	Orta	N	4	5	11	20
		%	25,00	71,40	24,40	29,40
	Yüksek	N	8	0	21	29
		%	50,00	0,00	46,70	42,60
	Çok yüksek	N	1	0	9	10
		%	6,30	0,00	20,00	14,70
	Toplam	N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

İncelenen işletmelerde kentsel saçaklanmayı arttıran arsa fiyatlarının yüksek olmasının etkilerinin işletme gruplarına göre dağılımına bakıldığında, birinci gruptaki işletmelerin %50'si arsa fiyatlarının yüksek olmasının etkilerini yüksek seviyede gördüğü, ikinci gruptaki işletmelerin %71,40'ı orta seviyede gördüğü ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %46,70 ile yüksek seviyede gördükleri görülmüştür. İşletmeler genelinde ise, kentsel saçaklanmayı arttıran arsa fiyatlarının yüksek olmasının etkilerinin %42,60 ile yüksek seviyede görüldüğü gözlenmektedir.

Elde edilen verilere göre, arsa fiyatlarının yüksekliğinin saçaklanmayı artırdığı yönündeki algının özellikle üçüncü gruptaki işletmeler arasında oldukça yaygın olduğunu göstermektedir. Bu gruptaki üreticilerin %46,70'si bu etkiyi yüksek, %20'si ise çok yüksek düzeyde değerlendirmiştir. Böylece büyük işletmelerin toplamda %66,70'i bu faktörü saçaklanma açısından ciddi bir tehdit olarak görmektedir. Bu bulgu, büyük

işletmelerin, kent çevresindeki değer artışlarının doğrudan tarım arazileri üzerinde baskı yarattığını daha yoğun bir şekilde deneyimlediklerini göstermektedir.

Bu bulgular Yıldız ve Karaman (2019) tarafından yapılan çalışmada da desteklenmektedir. Söz konusu araştırmada, kent çevresindeki arazi fiyat artışlarının büyük tarımsal işletmeleri giderek daha savunmasız hale getirdiği, üreticilerin ise arazilerini elden çıkarmaya eğilimli hale geldiği bulgular çalışma ile örtüşmektedir.

Tablo 46. Kentsel saçaklanmayı arttıran imar politikalarının önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
Kentsel saçaklanmayı arttıran imar politikalarının etkileri	Çok düşük	N	2	1	3	6
		%	12,50	14,30	6,70	8,80
	Düşük	N	3	2	3	8
		%	18,80	28,60	6,70	11,80
	Orta	N	3	3	12	18
		%	18,80	42,90	26,70	26,50
	Yüksek	N	7	1	13	21
		%	43,80	14,30	28,90	30,90
	Çok yüksek	N	1	0	14	15
		%	6,30	0,00	31,10	22,10
	Toplam	N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

İncelenen işletmelerde kentsel saçaklanmayı arttıran imar politikalarının etkilerinin işletme gruplarına göre dağılımına bakıldığında, birinci gruptaki işletmelerin %43,80'i imar politikalarının etkilerini yüksek seviyede gördüğü, ikinci gruptaki işletmelerin %42,90'ı orta seviyede gördüğü ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %31,10 ile çok yüksek seviyede gördükleri görülmüştür. İşletmeler genelinde ise, kentsel saçaklanmayı arttıran imar politikalarının etkilerinin %30,90 ile yüksek seviyede görüldüğü söylenebilir.

Elde edilen verilere göre tüm işletme gruplarında yüksek ve çok yüksek etkiden bahsedenlerin oranı %53 dir. Bu bulgu, işletme sahiplerinin imar politikalarını, doğrudan kentsel saçaklanmanın başlıca itici güçlerinden biri olarak gördüklerini kanıtlar niteliktedir. Ayrıca bu durum, Karakuş ve Demirtaş (2021) tarafından yürütülen çalışmayla da örtüşmektedir. Söz konusu çalışmada, imar planlarının genişleme

yönlerinin tarım arazilerini kapsayacak şekilde şekillenmesinin, saçaklanmayı teşvik ettiğine dair bulgular tespit edilmiştir.

Tablo 47. Kentsel saçaklanmayı arttıran arazi fiyatlarının düşük olmasının önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100+		
Kentsel saçaklanmayı arttıran arazi fiyatlarının düşük olmasının etkileri	Çok düşük	N	2	2	5	9
		%	12,50	28,60	11,10	13,20
	Düşük	N	2	1	4	7
		%	12,50	14,30	8,90	10,30
	Orta	N	5	3	10	18
		%	31,30	42,90	22,20	26,50
	Yüksek	N	5	1	15	21
		%	32,30	14,30	33,30	30,90
	Çok yüksek	N	2	0	11	13
		%	12,50	0,00	24,40	19,10
	Toplam	N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

İncelenen işletmelerde kentsel saçaklanmayı arttıran arazi fiyatlarının düşük olmasının etkilerinin işletme gruplarına göre dağılımına bakıldığında, birinci gruptaki işletmelerin %32,30'ı arazi fiyatlarının düşük olmasının etkilerinin yüksek seviyede gördüğü, ikinci gruptaki işletmelerin %42,90'ı orta seviyede gördüğü ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %33,30 ile çok yüksek seviyede gördükleri saptanmıştır. İşletmeler genelinde ise, kentsel saçaklanmayı arttıran arazi fiyatlarının düşük olmasının etkilerinin %30,90 ile yüksek seviyede görüldüğü söylenebilir.

Elde edilen verilere göre tüm işletmelerin %50'si düşük arazi fiyatlarının saçaklanmayı yüksek ve çok yüksek düzeyde etkilediğini belirtmiştir. Bu bulgu, Aydın ve Şahin (2020)'in yaptıkları araştırmayla da örtüşmektedir. Söz konusu çalışmada, arazi değerlerinin düşük olduğu bölgelerde yapılaşma eğiliminin yüksek olduğu ve bu eğilimin tarım alanlarını tehdit ettiğine dair bulgular tespit edilmiştir.

Tablo 48. Kentsel saçaklanmayı arttıran tarımsal gelirin düşük olmasının önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
Kentsel saçaklanmayı arttıran tarımsal gelirin düşük olmasının etkileri	Düşük	N	0	2	6	14
		%	0,00	28,60	13,30	20,60
	Orta	N	2	3	10	15
		%	12,50	42,90	22,20	22,00
	Yüksek	N	5	0	19	24
		%	31,00	0,00	42,20	35,30
	Çok yüksek	N	9	2	10	21
		%	56,00	28,60	22,20	31,80
	Toplam	N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

İncelenen işletmelerde kentsel saçaklanmayı arttıran tarımsal gelirin düşük olmasının etkilerinin işletme gruplarına göre dağılımına bakıldığında, birinci gruptaki işletmelerin %56'sı tarımsal gelirin düşük olmasının etkilerini çok yüksek seviyede gördüğü, ikinci gruptaki işletmelerin %42,90'ı orta seviyede gördüğü ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %42,20 ile yüksek seviyede gördükleri görülmüştür. İşletmeler genelinde ise, kentsel saçaklanmayı arttıran tarımsal gelirin düşük olmasının etkilerinin %35,30 ile orta seviyede görüldüğü gözlenmektedir.

Tablo incelendiğinde, birinci gruptaki işletmelerin %87'sinin tarımsal gelirin düşüklüğünün kentsel saçaklanmayı yüksek ve çok yüksek düzeyde etkilediğini düşünüldüğünde küçük işletmelerin bu konuda daha duyarlı olmalarının temel nedeni, düşük gelirle tarımsal üretimin sürdürülemez hale gelmesi ve alternatif olarak arazi satışına yönelme ihtimallerinin artmasıdır.

Bu bulgular Sönmez ve Yıldız (2017)'ın çalışmalarında da benzer şekilde dile getirdikleri, düşük tarımsal gelirlerin kırsal alanları yapılaşmaya açık hale getirdiği ve bu sürecin kırsal göçlerle de birleşerek saçaklanmayı hızlandırdığı bulguları ile örtüşmektedir.

Tablo 49. Kentsel saçaklanmayı arttıran kırsal alandaki altyapı sorunlarının önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
Kentsel saçaklanmayı arttıran kırsal alandaki altyapı sorunlarının etkileri	Çok düşük	N	0	0	1	1
		%	0,00	0,00	2,20	1,50
	Düşük	N	2	4	11	17
		%	12,50	0	24,40	25,00
	Orta	N	2	0,00	10	12
		%	12,5	28,60	22,20	17,60
	Yüksek	N	3	4	18	25
		%	18,80	57,10	40,00	36,80
	Çok yüksek	N	9	1	5	15
		%	56,30	14,30	11,10	22,00
	Toplam	N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

İncelenen işletmelerde kentsel saçaklanmayı arttıran kırsal alandaki altyapı sorunlarının etkilerinin işletme gruplarına göre dağılımına bakıldığında, birinci gruptaki işletmelerin %56,30'u kırsal alandaki altyapı sorunlarının etkilerini çok yüksek seviyede gördüğü, ikinci gruptaki işletmelerin %57,10'ı yüksek seviyede gördüğü ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %40 ile yüksek seviyede gördükleri saptanmıştır. İşletmeler genelinde ise, kentsel saçaklanmayı arttıran kırsal alandaki altyapı sorunlarının etkilerinin %36,80 ile yüksek seviyede görüldüğü söylenebilir.

Elde edilen verilere göre bakıldığında işletmelerin %56,80'i kırsal altyapı eksikliklerini yüksek ve çok yüksek düzeyde etkili görmektedir. Bu durum, kırsal alanlarda altyapı eksikliklerinin kentsel saçaklanmayı tetikleyen önemli bir faktör olduğunu göstermektedir.

Bu bulgular Kara ve Yücel (2018)'in çalışmalarında kırsal kesimde altyapı eksikliklerinin göçü ve arazi el değiştirmeyi hızlandığını, bu durumun da kent çeperlerinde düzensiz yapılaşmayı tetiklediğini belirttiği bulgular ile örtüşmektedir. Bu bulgular, mevcut çalışmanın sonuçlarını desteklemekte ve altyapı hizmetlerinin artırılmasının yalnızca üretim değil, aynı zamanda planlama açısından da stratejik bir önem taşıdığını göstermektedir.

Tablo 50. Kentsel saçaklanmayı arttıran kırsal alandaki eğitim sorunlarının önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam		
		0-50	51-100	100-+			
Kentsel saçaklanmayı arttıran kırsal alandaki eğitim sorunlarının etkileri	Çok düşük	N	1	0	1	2	
		%	6,30	0,00	2,20	2,90	
	Düşük	N	0	0	10	10	
		%	0,00	0,00	22,20	14,70	
	Orta	N	4	1	1	6	
		%	25,00	14,30	2,20	8,80	
	Yüksek	N	5	4	13	20	
		%	25,50	44,90	28,90	29,40	
	Çok yüksek	N	7	3	20	30	
		%	43,80	42,90	44,40	44,10	
	Toplam		N	16	7	45	68
			%	100,00	100,00	100,00	100,00

İncelenen işletmelerde kentsel saçaklanmayı arttıran kırsal alandaki eğitim sorunlarının etkilerinin işletme gruplarına göre dağılımına bakıldığında, birinci gruptaki işletmelerin %37,50'si kırsal alandaki eğitim sorunlarının etkilerini çok yüksek seviyede gördüğü, ikinci gruptaki işletmelerin %44,90'ı yüksek seviyede gördüğü ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %44,40 ile çok yüksek seviyede gördükleri görülmüştür. İşletmeler genelinde ise, kentsel saçaklanmayı arttıran kırsal alandaki eğitim sorunlarının etkilerinin %44,12 ile çok yüksek seviyede görüldüğü söylenebilir.

Genel olarak tüm işletme gruplarını kapsayan analizde, eğitim sorunlarının %73,50 oranında yüksek ve çok yüksek seviyede algılandığı görülmektedir. Bu oranlar, kırsal eğitim olanaklarının yetersizliğinin ciddi biçimde algılandığını ve kentsel saçaklanmayı besleyen önemli nedenlerden biri olduğunu göstermektedir.

Bu bulgular Çelik ve Aydoğan (2021)'nin çalışmalarında kırsal bölgelerde eğitime erişimin sınırlı olmasının uzun vadeli demografik dönüşümleri tetiklediğini ve özellikle genç nüfusun kent merkezlerine göçünü hızlandırdığını belirttikleri bulguları ile örtüşmektedir.

Tablo 51. Kentsel saçaklanmayı arttıran kırsal alandaki sağlık sorunlarının önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100++		
Kentsel saçaklanmayı arttıran kırsal alandaki sağlık sorunlarının etkileri	Düşük	N	4	1	3	8
		%	25,00	14,30	6,70	11,80
	Orta	N	2	2	16	20
		%	12,50	28,60	35,60	29,40
	Yüksek	N	7	2	20	29
		%	43,80	28,60	44,40	42,60
	Çok yüksek	N	3	2	6	11
		%	18,80	28,60	13,30	16,20
	Toplam	N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

İncelenen işletmelerde kentsel saçaklanmayı arttıran kırsal alandaki sağlık sorunlarının etkilerinin işletme gruplarına göre dağılımına bakıldığında, birinci gruptaki işletmelerin %43,80'i kırsal alandaki sağlık sorunlarının etkilerini yüksek seviyede gördüğü, ikinci gruptaki işletmelerin %28,60'ı orta, yüksek ve çok yüksek seviyede gördüğü ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %44,40 ile yüksek seviyede gördükleri gözlenmektedir. İşletmeler genelinde ise, kentsel saçaklanmayı arttıran kırsal alandaki sağlık sorunlarının etkilerinin %42,60 ile yüksek seviyede görüldüğü görülmektedir.

Toplam veriler incelendiğinde, işletmelerin %42,60'ı sağlık sorunlarının yüksek, seviyede etkili olduğunu belirtmiştir. Bu bulgu kırsal alandaki sağlık altyapısının yetersizliğinin, doğrudan göçü ve dolaylı olarak kent çevresindeki mekânsal genişlemeyi besleyen önemli bir etken olduğunu ortaya koymaktadır. Güngör ve Bilgili (2020)'nin çalışmalarında sağlık hizmetlerindeki eşitsizliğin kırsal alanda yaşam kalitesini düşürdüğünü ve kırdan kente yönelimi hızlandırdığını ortaya koyduğu bulguları ile örtüşmektedir.

Tablo 52. Kentsel saçaklanmayı arttıran arazi planlamadaki eksikliklerin önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
Kentsel saçaklanmayı arttıran arazi planlamadaki eksikliklerin etkileri	Düşük	N	4	1	4	9
		%	25,00	14,30	8,90	13,20
	Orta	N	4	3	12	19
		%	25,00	42,90	26,70	27,90
	Yüksek	N	8	1	27	36
		%	50,00	14,30	60,00	52,90
	Çok yüksek	N	0	2	2	4
		%	0,00	28,60	4,40	5,90
	Toplam	N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

İncelenen işletmelerde kentsel saçaklanmayı arttıran arazi planlamadaki eksikliklerin etkilerinin işletme gruplarına göre dağılımına bakıldığında, birinci gruptaki işletmelerin %50'si arazi planlamadaki eksikliklerin etkilerini yüksek seviyede gördüğü, ikinci gruptaki işletmelerin %42,90'ı orta seviyede gördüğü ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %60 ile orta seviyede gördükleri söylenebilir. İşletmeler genelinde ise, kentsel saçaklanmayı arttıran arazi planlamadaki eksikliklerin etkilerinin %52,90 ile yüksek seviyede görüldüğü gözlenmektedir.

Verilere göre, işletmelerin %52,90'ı arazi planlamasındaki eksiklikleri yüksek, %27,90'ı ise orta derecede kentsel saçaklanma nedeni olarak görmektedir. Özellikle üçüncü gruptaki büyük işletmelerde %60'lık kesim bu eksiklikleri yüksek etkili bulurken; %26,70'i orta düzeyde değerlendirme yapmıştır. Bu durum, büyük işletmelerin tarım dışı kullanım baskılarına daha fazla maruz kaldığını ve arazi planlama sürecindeki belirsizliklerden doğrudan etkilendiğini göstermektedir. Bu bulgu Demirtaş ve Güneş (2021)'in çalışmalarında, Türkiye'de imar ve arazi kullanım planlarının yetersiz uygulanması nedeniyle özellikle kent çeperlerinde tarımsal alanların kaybının hızlandığını ve bu durumun kentsel saçaklanmayı artırdığı görüşündeki bulgular ile örtüşmektedir.

Tablo 53. Kentsel saçaklanmayı arttıran kırsal alandaki sosya-ekonomik yapının önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
Kentsel saçaklanmayı arttıran kırsal alandaki sosyo-ekonomik yapının etkileri	Çok düşük	N	0	0	1	1
		%	0,00	0,00	2,20	1,50
	Düşük	N	1	0	7	8
		%	6,30	0,00	15,60	11,80
	Orta	N	7	2	14	23
		%	43,80	28,60	31,10	33,80
	Yüksek	N	6	3	16	25
		%	37,50	42,90	35,60	36,80
	Çok yüksek	N	2	2	7	11
		%	12,50	28,60	15,60	16,20
	Toplam	N	16	7	45	68
		%	100,00	100,00	100,00	100,00

İncelenen işletmelerde kentsel saçaklanmayı arttıran kırsal alandaki sosya-ekonomik yapının etkilerinin işletme gruplarına göre dağılımına bakıldığında, birinci gruptaki işletmelerin %43,80'i kırsal alandaki sosya-ekonomik yapının etkilerini orta seviyede gördüğü, ikinci gruptaki işletmelerin %42,90'ı yüksek seviyede gördüğü ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %35,60 ile yüksek seviyede gördükleri söylenebilir. İşletmeler genelinde ise, kentsel saçaklanmayı arttıran kırsal alandaki sosya-ekonomik yapının etkilerinin %36,80 ile yüksek seviyede görüldüğü görülmektedir.

Elde edilen verilere göre, işletmelerin ortalamada en yüksek oran olan %36,80'i kırsal sosyo-ekonomik yapının kentsel saçaklanma üzerindeki etkisini yüksek, %33,80'i ise orta düzeyde değerlendirmiştir. Bu bulgu Keleş (2022)'in çalışmasında sosyo-ekonomik yetersizliklerin, kırsal alanların kentsel cazibe karşısında dirençsiz kalmasına neden olduğunu ve planlı müdahale yapılmadığı sürece kentsel genişlemeyi kontrol etmenin zorlaştığını ifade ettiği bulgusu ile örtüşmektedir.

Tablo 54. Kentsel saçaklanmayı arttıran tarım arazilerinin amaç dışı kullanımının önem derecesine göre işletme gruplarına dağılımı

		İşletme Büyüklüğü			Toplam	
		0-50	51-100	100-+		
Kentsel saçaklanmayı arttıran tarım arazilerinin amaç dışı kullanımının etkileri	Çok düşük	N	0	0	1	1
		%	0,00	0,00	2,20	1,50
	Düşük	N	1	0	7	8
		%	6,30	0,00	15,60	11,80
	Orta	N	1	2	4	7
		%	6,30	28,60	8,90	10,30
	Yüksek	N	10	2	25	37
		%	62,50	28,60	55,60	54,40
	Çok yüksek	N	4	3	8	15
		%	25,00	42,90	17,80	22,10
	Toplam	N	16	7	45	68
		%	100,00	100,0	100,00	100,00

İncelenen işletmelerde kentsel saçaklanmayı arttıran tarım arazilerinin amaç dışı kullanımının etkilerinin işletme gruplarına göre dağılımına bakıldığında, birinci gruptaki işletmelerin %62,50'si tarım arazilerinin amaç dışı kullanımının etkilerini orta seviyede gördüğü, ikinci gruptaki işletmelerin %42,90'ı çok yüksek seviyede gördüğü ve üçüncü gruptaki işletmelerinde %54,40 ile yüksek seviyede gördükleri görülmüştür. İşletmeler genelinde ise, kentsel saçaklanmayı arttıran tarım arazilerinin amaç dışı kullanımının etkilerinin %54,40 ile yüksek seviyede görüldüğü söylenebilir.

Elde edilen veriler incelendiğinde, işletmelerin %54,40'ı tarım arazilerinin amaç dışı kullanımının yüksek düzeyde, %22,10'u ise çok yüksek düzeyde kentsel saçaklanmayı arttıran bir etken olduğunu ifade etmiştir. Bu oranlar, toplamda %76,50 gibi oldukça yüksek bir orana karşılık gelmektedir. Özellikle birinci gruptaki küçük işletmelerin %62,50'sinin bu durumu yüksek düzeyde etkili görmesi dikkat çekicidir. Bu bulgu, küçük ölçekli işletmelerin tarım arazilerinin elden çıkması ya da dönüştürülmesi konusunda daha fazla baskı altında kaldığını göstermektedir.

Bu bulgular, tarım dışı kullanımın sadece çevresel değil aynı zamanda ekonomik ve sosyal etkiler de yarattığını ortaya koymaktadır. Nitekim Aydın ve Uzun (2020)'ün araştırmalarında tarım arazilerinin imara açılmasının bölgesel tarım ekonomisini olumsuz etkilediğini ve yerel üreticilerin üretim alanı kaybı nedeniyle tarımsal faaliyetlerden çekilmek zorunda kaldıklarını ifade ettikleri bulguları ile örtüşmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kent saçaklarında faaliyet gösteren tarım işletmelerinin yapısal özelliklerinin belirlemek amacıyla yapılan bu araştırma Kırşehir ili merkeze bağlı mahallerinde faaliyet gösteren 68 adet tarım işletmesinin 2023 yılına ait anket yoluyla elde edilen verilerinden sağlanmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre incelenen işletmelerde genel yaş ortalamasının erkeklerde 46,08 kadınlarda 30,46 olduğu. Kadınların genel yaş ortalamasının düşük olması yaşlı kadın üretici oranının az olduğunu göstermektedir. Türkiye’de tarım sektöründe erkeklerin daha ileri yaşlarda aktif kalabildiği, kadınların tarımsal sektöre katılımının daha genç yaşlarda yoğunlaştığı yaş ilerledikçe bu oranın düştüğü görülmektedir. Özellikle sektörün geleceği adına genç çiftçilere yönelik destek programları artırılmalı; tarım eğitimi, kırsal kalkınma destekleri ve genç çiftçi hibeleri yaygınlaştırılıp tarımsal sürdürülebilirliği sağlanmalıdır.

Üreticilerin eğitim düzeyine bakıldığında ilkokul ve ortaokul mezunlarının fazla olmasına rağmen üniversite mezununun az olması incelenen alanın kentsel alan niteliklerini yansıtamadığını göstermektedir. Eğitim düzeyi arttıkça, işletilen tarım arazisi büyüklüğünde artma eğiliminde olduğu görülmektedir. Lisans mezunu üreticilerin tamamı üçüncü gruptaki büyük işletmeleri yönetmekte olup, düşük eğitim seviyesine sahip ilk ve ortaokul mezunu üreticiler ise çoğunlukla birinci ve ikinci gruptaki küçük işletmelerde faaliyet gösterdiği görülmektedir Eğitim durumuna bakıldığında ilkokul mezununun fazla olmasına rağmen üniversite mezununun az olması incelenen alanın kentsel alan niteliklerini yansıtamadığını göstermektedir.

İşletmelerdeki sosyal güvenceye genel olarak bakıldığında zaman bütün işletme gruplarında emekli olan üreticilerin oranı %89,70’ dir. Bu orana göre üreticilerin tarımsal faaliyeti ikincil bir ekonomik faaliyet olarak yürüttüğü görülmektedir. Üreticilerin tarımsal deneyim durumlarının ortalama 11,03 yıl olduğu, emekli maaşı alan üreticilerin ortalama maaşlarının 11.055,31 TL olduğu ve bir üretim sezonu içerisinde üreticilerin işletmede çalıştıkları süreler ortalama 7,43-7,88 ay aralığında değiştiği söylenebilir.

Toplam aile gelirleri içerisinde tarımsal üretimin payının, işletme büyüklüğüyle doğru orantılı olarak arttığı görülmektedir. Özellikle üçüncü gruptaki işletmelerde tarımsal üretim payının %75 ve üzeri %57,80 olması bu işletmelerin bilinçli tarım yapan işletmeler oldukları söylenebilir.

Üreticilerin tarımsal faaliyetlerdeki tecrübe durumuna bakıldığında, %45,60 ile 31-40 yıl deneyim sahibi üreticilerin çoğunlukta olduğu bununda işletmelerde tarım

sektöründe tecrübeli ve uzun yıllardır faaliyet gösteren üreticilerin aktif olduğunu gösterdiğini söyleyebiliriz. Bu grubun her üç işletme büyüklüğünde de yaygın olduğu görülmektedir.

İşletmelerdeki üretim desenine bakıldığında, araştırma alanının iklim şartları gereği kuru tarımın ağırlıklı olduğu özellikle buğday, arpa ve nohut ekimi yapıldığı kısmen ise suya elverişli alanlarda şeker pancarı, mısır ve yonca tarımının yapıldığı görülmektedir. Özellikle birinci gruptaki küçük işletmelerin düşük riskli ürünleri tercih ettiği, büyük işletmelerin pazara yönelik, yüksek gelir potansiyeli olan ürünleri tercih ettikleri söylenebilir. Bu anlamda birinci gruptaki küçük işletmelerin üretim çeşitliliğini artırmaları için destekleyici tarımsal politikaların olması tarımsal üretimin devamlılığı açısından önemlidir.

İşletmelerin tarımsal faaliyette uğraşma nedenlerinden %92,65 baba mesleği ve %75 sahip olunan arazinin değerlendirilmesinin ön plana çıktığı görülmektedir. Tarımsal faaliyete katılımın temelinde yatan nedenlerin büyük ölçüde sosyo-kültürel miras, mülkiyet yapısı ve sınırlı istihdam seçenekleri olduğu gözlemlenmiştir. Bu bulgular, tarım politikalarının yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyolojik temellere dayanarak oluşturulması gerektiğini göstermektedir. Özellikle genç nüfusun tarıma entegrasyonu için gönüllülük ve girişimcilik temelli teşvik mekanizmaları geliştirilmeli; kırsalda alternatif istihdam alanları oluşturulup üretim teşvik edilmelidir.

Araştırmada bütün işletme gruplarında üreticilerin organik veya iyi tarım uygulamalarına geçme isteklerinin %66,80 ile yüksek olduğu söylenebilir. Bu oranın daha da yukarılara çıkarılması sürdürülebilir tarım politikalarında önemlidir. Politika yapıcıların hem ekonomik hem de sosyo-psikolojik faktörleri dikkate alan bütüncül bir yaklaşım geliştirerek organik ve iyi tarım uygulamalarına geçişin sağlanması noktasında daha yapıcı kararlar almaları gerekliliği önem arz etmektedir.

Bütün işletme gruplarında üreticilerin sözleşmeli üretime geçme isteği %58,80 olup bu oranın daha da yukarılara çekilmesi önemlidir. Bunun için sözleşmeli üretim modelleri desteklemeli ve geliştirilmelidir. Bu modeli üreticilere doğru aktarımın sağlanması gerektiği önemlidir. Bu sistemin sürdürülebilir şekilde uygulanabilmesi için yasal çerçevenin çiftçi lehine güçlendirilmesi, üretici birlikleri ve kooperatifler aracılığıyla sözleşmelerin toplu yapılması teşvik edilmelidir.

Bütün işletme gruplarının %91,20'si tarımsal desteklerden etkin biçimde yararlandığı belirtmiştir. Özellikle %91,20 ile mazot ve gübre desteği aldıkları

görülmektedir. Desteklerin verilmesi, yaygınlaştırılması ve çeşitlendirilmesi tarımsal sürdürülebilirlik açısından önemlidir.

İşletmelerin tarımsal üretimde sigorta yaptırma oranları %83,80 ile yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle üçüncü gruptaki işletmelerin, %91,10 ile yaptırma oranlarını yüksek olduğu, birinci gruptaki küçük işletmelerde ise bu oranın %62,50 ile düşük olduğu söylenebilir. Tarım sigortaları sistemine katılımı artırmak için prim sübvansiyonları daha kapsayıcı hale getirilmeli, özellikle küçük üreticiler hedeflenmelidir.

İşletmelerde danışmanlık hizmetlerinden yararlanma oranı genel olarak %61,80 olup, danışmanlık hizmeti alma ortalamalarına bakıldığında en fazla danışmanlık alınan hizmetinin %61,80 ile zirai bayiler en düşüğünün %7,40 ile üniversitelerden aldıkları görülmektedir. Özellikle bilgiye dayalı akademik danışmanlık hizmetlerinin sahada yeterince etkin olamadığı ve bunun yaygınlaştırılması gerektiği söylenebilir. Üniversiteler ve araştırma kurumlarının sahadaki görünürlüğü artırılmalı, bilgi transfer mekanizmaları güçlendirilmelidir. Tarım danışmanlarının yetkinlikleri artırılarak çiftçi ile iletişimleri daha etkili hale getirilmelidir.

İncelenen işletmelerin %100'nün tarımsal bir kuruluşa üye oldukları görülmektedir. Öne çıkan kuruluşlar ise %91 ile tarım kredi kooperatifi ve %89 ile ziraat odasıdır. Üreticilerin birden fazla tarımsal kuruluşa üyeliklerinin bulunması üreticilerin tarımın sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla ilgili kuruluşlardan yardım ve destek olarak tarımsal faaliyeti bilinçli bir şekilde sürdürdüklerini göstermektedir.

İncelenen işletmelerde üreticilerin büyük çoğunluğu %70'i üretim planında değişiklik yapmayı düşünmektedir. Üretim planında değişiklik yapma nedenlerinden öne çıkanın iklim koşullarının %73,50 ve %55,90 ile de fiyat istikrarsızlığı olduğu söylenebilir.

İşletmelerin kayıt tutma oranlarına bakıldığında üreticilerin %72'sinin kayıt tutmadıkları gözlenmektedir. Türkiye'de tarım sektöründe işletmecilerin masraflarının minimize olmasına da yarayan kayıt tutma alışkanlığı olmadığı için kapasiteleri, odaklanması gereken aktiviteleri ve izlenmesi gereken stratejileri hakkında öngörü sahibi olamamaktadırlar. Üreticilere kayıt tutma alışkanlıklarının geliştirilmesi için eğitim ve farkındalık programları düzenlenmeli, basit dijital uygulamalarla kayıt tutma kolaylaştırılmalıdır. Ayrıca, kayıt tutmayı teşvik edici destek ve prim uygulamaları geliştirilebilir.

İşletmelerin %61'inin toprak analizi yaptırmadıkları görülmektedir. Bu anlamda üretimde sürekliliğin, verim artışının ve doğru ürün modelinin yetiştirilmesi adına

üreticilerin bilinçlendirilmesi, toprak analizinin teşvik edilmesi ve bu anlamda gerekli desteklerin sağlanması önemlidir.

Bütün işletme gruplarının bilgiye erişim konusunda eksiklikler yaşadıklarını görülmektedir. Tüm işletme gruplarında tarımsal eğitime (%73,50) katılımların düşük olması, bilgi transferi ve yenilikçi uygulamaların yaygınlaştırılması açısından risk teşkil etmektedir. Özellikle üçüncü gruptaki büyük işletmelerin eğitimlere katılımındaki düşük oranlar bilgiye ihtiyaç duymadıkları varsayımına dayansa da bu gruptaki işletmelerin yenilikleri ihmal etme riski taşımaktadır. Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin ise desteklere olan bağımlılığı yüksek olup, bu gruplar için finansal ve teknik desteklerin artırılması gerekmektedir. Tarım il müdürlüklerinin yayım kapasitesi güçlendirilerek kamu danışmanlığı yeniden yapılandırılmalıdır. Kooperatifler, birlikler ve Ziraat Odalarının bilgi yayımı ve yenilik transferinde daha aktif roller üstlenmesi sağlanmalıdır. Eğitim programlarının saha bazlı ve uygulamalı hale getirilmesi, destekleme politikalarının sadece finansal değil teknik danışmanlıkla da desteklenmesi, fuar ve yayınlara erişimin kolaylaştırılması, büyük işletmelerin yenilikçi teknolojilere erişiminin teşvik edilmesi gerekliliği önem arz etmektedir.

İncelenen işletmelerde üreticilerin %88'nin ürettikleri ürünün pazarlamasında herhangi bir sorun yaşamadıkları görülmüştür. İncelenen alanın mevcut konumu özellikler şehir merkezine uzaklığın fazla olmaması üreticilerin ürettikleri ürünün pazarlama olanaklarına erişebilirliğini artırmaktadır. Araştırma yapılan alanda üreticilerin %12'si ürettikleri ürünün düşük fiyatlarla pazarlanması ve pazarladıkları ürünün gelirini zamanında tahsis edememe gibi sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Kentsel saçaklanma kavramı yıllardır özellikle Dünya'da birçok araştırmacının konusu olmasına rağmen hem anlam hem kavram itibarıyla halk arasında kullanılmayan ve bilinmeyen bir kavram olduğu görülmektedir. Bilinmezliğini sürekli pekiştiren bu kavram incelenen alanda da %95 oranında bilinmezliğini sürdürmektedir. İnceleme yapılan alandaki üreticilerin %88'i arazilerinin değerlerinin artacağı düşüncesi ile imara açılmasını istedikleri görülmektedir. Tarım arazilerinin arsaya dönüşmesi sonucunda yaşadığı yeri değiştirmek isteyenlerin oranı ise %56 olarak tespit edilmiştir.

Kentsel saçaklanma alanlarında tarımsal faaliyette bulunan üreticilerin tarım arazilerinin imara açılması değerlendirildiğinde çıkan sonuçlarda farklı büyüklükteki işletmelerin bu süreçten farklı düzeylerde etkilendiği görülmektedir. Küçük işletmeler açısından değerlendirildiğinde, tarım arazilerinin amaç dışı kullanımı ve tarımsal üretim üzerindeki etkiler çoğunlukla orta ve yüksek düzeyde algılanmaktadır.

Büyük işletmelerde ise özellikle tarımsal üretimin azalması, arazi değeri artışı ve sosyal donatı alanlarına olan etkiler daha belirgin olarak hissedilmektedir. Tüm işletme gruplarında ortak olarak dikkat çeken konulardan biri, tarım arazilerinin imara açılmasının istihdam ve çevre gelişimi gibi sosyo-ekonomik parametrelere olumlu katkı sağladığı yönündeki algıdır. Bununla birlikte, bu tür katkıların uzun vadeli tarımsal sürdürülebilirlik üzerinde yaratabileceği olumsuz etkiler göz önünde bulundurulmalıdır.

Tarım arazilerinin korunmasına yönelik politikalar geliştirilmelidir: Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin korunması, kırsal alanda üretim sürekliliği ve gıda güvencesi açısından kritik önemdedir. Toprak koruma kurullarının daha etkin çalışması sağlanmalı ve imar izinleri verilirken bilimsel veriler esas alınmalıdır.

İmar planlarında tarım arazileri için hassas alan sınıflandırması yapılmalıdır: Yüksek verimlilik gösteren tarım arazileri mutlak tarım arazisi statüsüne alınmalı ve bu alanlarda yapılaşmaya kesinlikle izin verilmemelidir.

Alternatif gelişme alanları belirlenmelidir: Kentsel gelişmenin tarım dışı, marjinal arazilerde yoğunlaştırılması, verimli tarım alanlarının korunmasına katkı sağlayacaktır.

Araştırma sonuçlarına göre İşletme büyüklüklerine göre değişmekle birlikte, tüm işletme grupları kent çeperindeki imar politikaları, arsa ve arazi fiyatları, sanayileşme baskısı, altyapı yetersizlikleri ve tarımsal gelir düşüklüğü gibi unsurların kentsel saçaklanmayı önemli ölçüde tetiklediğini ifade etmektedir. En fazla öne çıkan sorun alanları: Arazi planlamadaki eksiklikler (%52,9 yüksek), tarım arazilerinin amaç dışı kullanımı (%54,4 yüksek), Sanayileşme (%35,30 orta düzeyde), arsa fiyatlarındaki artışın etkisi (30,90 ile yüksek), kırsaldaki altyapı sorunları (%56 ile yüksek), eğitim sorunları (%44,10 çok yüksek), sağlık hizmetlerindeki yetersizlik (%42,60 yüksek) ve tarımsal gelir düşüklüğü (%35,80 yüksek) olarak göze çarpmaktadır.

Kentsel saçaklanmayı azaltmak ve kırsal alanların sürdürülebilir gelişimini desteklemek için aşağıdaki politik ve yapısal öneriler sunulabilir: Kırsal ve kent çeperlerinde etkin imar denetimi sağlanmalı. Bölgesel planlama stratejileri ile sanayi, konut ve tarım alanları uyumlu hale getirilmelidir. Kapsamlı mekânsal veri sistemleri oluşturulmalı, karar süreçleri veriye dayalı olmalıdır. Tarım dışı kullanım izinleri sıkı denetime alınmalı. Tarıma elverişli arazilerin kaybını önleyecek toprak koruma yasaları etkin uygulanmalı. Bu alanlardaki eğitim ve sağlık hizmetleri geliştirilmeli: Kırsal bölgelerde nitelikli öğretmen ve sağlık personeli teşviki sağlanmalı. Küçük işletmelere hibe ve düşük faizli kredi destekleri sunulmalı. Sanayi yatırımları planlı sanayi bölgelerine yönlendirilmeli. Çevre etkisi gözetilerek yeşil sanayi bölgeleri oluşturulmalı.

Son olarak araştırma alanında üreticilerden anket yolu ile işletmelerle ilgili ekonomik veriler elde etmenin zorluğu nedeni ile işletmelerin sermaye yapıları ile ilgili ekonomik analiz kısmı araştırmanın sınırlılıkları olarak söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Akgün, A. A., & Özkan, B. (2018). Kentsel yayılmanın tarımsal arazi kullanımı üzerindeki etkileri: Antalya örneği. *Mekân ve Toplum Dergisi*, 3(1), 47-63.
- Akseki, H., (2011). *Kentsel ayılmanın tarım arazileri üzerindeki etkisi, Konya kenti örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Konya.
- Akseki, H., & Meşhur, M. Ç. (2013). Kentsel yayılma sonucu yapılaşmaya açılan verimli tarım alanları: Konya kenti deneyimleri. *Megaron*, 8(3), 165-174.
- Aktan, C. C. (2017). Tarımsal danışmanlık sistemlerinde etkinlik ve yapısal dönüşüm. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 23(2), 112–123.
- Aslı, A., Demirel, M. K., & Havva, Ş. (2016). Tarım arazilerindeki yapılaşma baskısının azaltılmasında köy gelişme alanı ve imar uygulamaları: İç Anadolu Bölgesi örneği. *Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 5, 372-384.
- Aksoy, A., & Demiryürek, K. (2021). Kırsal alanlarda küçük aile işletmelerinin gelir kaynakları ve sürdürülebilirlik sorunları. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 27(1), 35–48.
- Altuntaş, A., & Yıldız, T. (2019). Tarımda kuşaklar arası bilgi aktarımı: Türkiye örneği. *Kırsal Kalkınma ve Araştırma Dergisi*, 3(1), 10–22.
- Altuntaş, Y., & Yılmaz, H. (2022). Kırsal kalkınmada küçük aile işletmelerinin karşılaştığı yapısal sorunlar ve çözüm önerileri. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 37(2), 155-168.
- Armağan, G. (2017). Tarım arazilerinin imara açılması ve kırsal alanlardaki sosyo-ekonomik Etkileri. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 23(1), 45-59.
- Ataman, S. (2022). *Tarım arazilerin değerinde sosyo-ekonomik gelişmişliğin üzerine bir araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Konya.
- Atik, M., & Sönmez, S. (2019). Kırsal alanlarda kentsel saçaklanmanın algılanışı ve etkileri: Bursa Örneği. *Kent ve Çevre Dergisi*, 12(1), 45-58.
- Aydınlı, H. İ., & Çiftçi, S.(2015). Türkiye’de kır-kent kavramlarının değişen niteliği ve mevzuatın sürece etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(12), 87-98.
- Aydın, H., & Şahin, M. (2020). Arazi fiyatlarının kentsel saçaklanma üzerindeki etkisi: Bursa örneği. *Kentsel Politikalar ve Planlama Dergisi*, 5(2), 112–129.
- Aydın, Z., & Şahin, N. (2019). Kırsal alanlarda imar faaliyetlerinin çevresel etkileri: Uygulama sorunları ve öneriler. *Çevre ve Şehircilik Dergisi*, 13(2), 34–48.

- Aydın, M., & Koç, A. (2021). Tarım arazilerinin kentsel dönüşüm projeleriyle kaybı: Türkiye örneği. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 134–150.
- Ayyıldız, M., Çiçek, A., & Ayyıldız, B. (2016). 6360 sayılı büyükşehir yasasının kırsal kesime olası etkileri. *Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 5, 280-285.
- Aydın, N., & Uzun, B. (2020). Tarım arazilerinin korunmasında planlama süreçlerinin önemi. *Planlama Dergisi*, 30(2), 105–120.
- Barnett, J. (1995). The Fractured Metropolis : Improving The New City, Restoring the Old City. *Reshaping The Region, Icon Editions*, 256 s.
- Bhatta, B. (2010). *Analysis of urban growth and sprawl from remote sensing data*. Springer Science & Business Media.
- Brueckner, J.K.(2001). Urban Sprawl: Lessons from Urban Economics. *Brookings Wharton Papers on Urban Affairs*, 65-97.
- Bruegmann, R. (2005). *Sprawl: A Compact History*, Chicago Press, USA.
- Büyükaslan, İ. H. (2019). Harran ovası tarım arazilerinde yapılaşma sorununun tespiti. *Determination of settlement construction (Urbanization) problem on agricultural lands of Harran plain*.
- Çelik, K. (2007). Tarım topraklarının kentsel arsa olarak imara açılmasının getirmiş olduğu sorunlar. *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 11. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı*, 2–6 Nisan 2007, Ankara.
- Çelik, M. (2011). Mülkiyet hakları ve arazi değerleri ilişkisi: Türkiye’de tarım arazileri üzerine bir inceleme. *Ege Akademik Bakış*, 11(1), 93-105.
- Çelik, Z., & Aydoğan, A. (2021). Kırsal alanda eğitim olanaklarının mekânsal eşitsizlik bağlamında değerlendirilmesi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 41–60.
- Çepel, N. (2003). *Ekolojik sorunlar ve çözümleri*. Tübitak Yayınları, s. 103-105.
- Çiftçi, F., & Tomar, A. (2013). Büyükşehir Yasası’nın İzmir kırsalı üzerine olası etkileri. *TMMOB*, 2, 28-30.
- Çiftçi, S., & Aydın, H. (2015). Türkiye’de kır-kent kavramlarının değişen niteliği ve mevzuatın sürece etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(54).
- Çolak, Ç. (2022). Kentsel büyüme ve hizmet sınırlarının genişlemesi. kentsel kamusal hizmetler. *Efe akademi yayınları*, s:71-90, <https://www.researchgate.net/publication/364315943> Erişim Tarihi: 02 Mart 2025.

- Demiryürek, K., & Ceyhan, V. (2008). Organik tarım yapan ve yapmayan çiftçilerin bilgi kaynakları ve bilgi kullanım düzeyleri: Samsun ili örneği. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 23(3), 22-30.
- Demiryürek, K. Erkan, O., & Ceyhan, V. (2000). Tarımsal bilgi sistemlerinin kırsal kalkınmadaki rolü. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 7(2), 45-56.
- Demirtaş, B. (2022). Küçük aile işletmelerinde bilgiye erişim sorunları ve çözüm önerileri. *Tarım Politikaları ve Uygulamaları Dergisi*, 4(1), 67-80.
- Demirtaş, M., & Koç, M. (2020). Kırsal dönüşüm sürecinde tarım arazilerinin imara açılmasının sosyo-ekonomik etkileri. *Kırsal Kalkınma ve Planlama Dergisi*, 12(1), 55-73.
- Demirtaş, M., & Güneş, E. (2021). Arazi kullanım planlaması ve kentsel saçaklanma ilişkisi: Türkiye örneği. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 101-118.
- Demirtaş, B., & Yılmaz, H. (2020). Tarım arazilerinin sürdürülebilir kullanımında fiziksel faktörlerin önemi. *Türkiye Tarım Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 45-57.
- Dik, E. (2014). 6360 Sayılı Kanun bağlamında köylerin mahalleye çevrilmesi sorunu. *Mülkiye Dergisi*, 38(1), 75-102.
- Doygun, N. Zengin, M., & Erdem, Ü. (2013). Endüstriyel alan kullanımlarının peyzaj dönüşümündeki rolü: Kahramanmaraş örneği. *Peyzaj Mimarlığı 5. Kongresi*, 14-17 Kasım 2013.
- Erdoğan, M., & Demirtaş, A. (2020). Tarım işletmelerinin çevresel baskılar karşısındaki dayanıklılığı: Kırsal kalkınma bağlamında bir değerlendirme. *Türkiye Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 33-50.
- Habitat,U.,&Resilıency,B. (2008). Sustainable Cities, <https://www.nrdc.org/issues/sustainable-cities>, Erişim Tarihi: 07 Mart 2025.
- Gardner, G. (1997). Dünya genelindeki tarım alanlarının korunması. Dünyanın durumu. *TEMA Vakfı Yayınları, yayın*, (19), 71-96.
- Glaeser, E. L., & Kahn, M. E. (2004). *Sprawl and urban growth. In Handbook of regional and urban economics* (Vol. 4, pp. 2481-2527). Elsevier.
- Gül, A., Yılmaz, H., & Karlı, B. (2017). Türkiye’de arazi miras paylaşımı ve işletme küçülmesi. *Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Dergisi*, 6(2), 91-100.
- Gültekin, M. C.(2014). *Kentsel periferide tarımsal arazi kullanım davranışlarının incelenmesi: Kahramanmaraş örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Kahramanmaraş.

- Gültekin, M.C., & Genç Kavas, H. (2015). Kahramanmaraş kent periferisinde arazi sahiplerinin arazi kullanım davranışları. *Mukaddime*, 5(1), 113-132.
- Gültekin, E., & Tümer, T. (2021). 6360 sayılı yasa sonrası mahalleye dönüşen köylerin tarımsal yapılarındaki değişim: Kahramanmaraş örneği. *Ulusal tarım ve Kırsal Kalkınma Sempozyumu*, Kahramanmaraş, Türkiye.
- Güler, B. (2020). Tarımsal sigorta sistemine çiftçilerin katılım düzeyleri ve belirleyici faktörler: Adana ili örneği. *Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 34-45.
- Gül, A., Gündoğmuş, E., & Yılmaz, B. (2018). Küçük ölçekli tarım işletmelerinde tarım sigortalarının kullanımı: Antalya örneği. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 5(4), 528-535.
- Gül, A., Yılmaz, M., Kılıç, O., & Karakayacı, Z. (2011). Tarım işletmelerinde üretim desenlerinin belirlenmesi: Isparta ili örneği. *SDÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 6(1), 35-42.
- Günay, A., & Doğan, M. (2020). Kentsel yayılma ve tarım arazilerinin korunması: Türkiye'de bir değerlendirme. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 45-60.
- Günay, A., & Eren, S. (2021). Tarım işletmelerinde büyüklük yapısının verimlilik üzerindeki etkisi. *Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 22-34.
- Gündüz, O., & Yıldırım, S. (2018). Tarımsal destekleme politikalarının çiftçi tercihlerine etkisi. *Ziraat Fakültesi Dergisi*, 35(2), 72-81.
- Güngör, H., & Bilgili, M. (2020). Kırsal sağlık hizmetlerinin yetersizliği ve göç ilişkisi üzerine bir değerlendirme. *Kırsal Kalkınma ve Planlama Dergisi*, 4(1), 45-62.
- Hayrullahoğlu, G., Tanrıvermiş, Y.A., & Tanrıvermiş, H. (2021), Kentsel yayılma alanları ve bu alanlardaki konut talebi üzerine nitel bir araştırma. *İdeal Kent Araştırmaları Dergisi*, 12 (34) 1413-1439.
- Kantürer, G. (2016). *İstanbul kent çeperlerinde kırsal arazilerin dönüşümü Ağaçlı – Yeniköy yöresi örneği* (Yüksek Lisan Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Kentsel Tasarım Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Kara, E., & Yücel, A. (2018). Kırsal alanlarda altyapı eksikliklerinin göç üzerindeki etkileri: Batı Karadeniz örneği. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 22(3), 119-135.
- Karagülle, D. (2011). *Kentsel saçaklanmanın doğal eşiklere mekânsal etkisi, İstanbul Çekme köyü üzerine bir çalışma* (Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, İstanbul.

- Karagöz, K., & Koç, E. (2017). Türkiye’de Kırsal alanda sosyal güvence sorunu: Bir alan araştırması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 113–134.
- Karagöz, M., & Cengiz, S. (2018). Tarımsal işletmelerin sosyo-ekonomik altyapıya erişiminde sosyal donatı alanlarının rolü. *Kırsal Kalkınma ve Arazi Yönetimi Dergisi*, 4(2), 75–90.
- Karakaş, M., & Yıldız, A. (2020). Tarım arazilerinin imara açılmasına yönelik tutumlar: Malatya örneği. *Ziraat Politikaları Dergisi*, 6(1), 78-94.
- Karakayacı, Ö., & Karakayacı, Z. (2012). Kentsel saçaklanma alanlarında arsa/arazi değerini belirlemeye yönelik yöntem önerisi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5 (4), 107-120.
- Karakayacı, Z. (2020). Konya kent saçaklarında tarımsal arazi kullanımında değişim ve etkileri. *Tarım ve Kentleşme Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 45–58.
- Karakuş, C., & Demirtaş, E. (2021). Kentsel büyümenin tarım alanlarına etkisi: İmar politikalarının rolü üzerine bir değerlendirme. *Mekânsal Planlama ve Kentsel Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 45–63.
- Karakuyu, M. (2006). İstanbul’un mekânsal gelişiminin analizi. *Coğrafi Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri Bildiriler Kitabı*, İstanbul, 477-483.
- Karaman, A., & Özkan, B. (2020, Eylül). Büyük ölçekli işletmelerde modern tarım tekniklerinin benimsenmesi ve eğitime bakış. *13. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi*.
- Karataş, N. (2007) . İzmir deki şehirselleşme eğilimlerinin Torbalı Ayrancılar da arazi sahipliği el değişim süreçlerine etkileri 1968 2000. *Planlama Dergisi*, 2(40), 3–12.
- Karaturhan, B., Gül, A., & Kızılaslan, N. (2016). Tarımsal üretimde toprak analizlerinin kullanım düzeyi ve etkileyen faktörler. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 33(1), 1–10.
- Karkacier, O., & Güzel, E. (2005). Türkiye’de küçük tarım işletmelerinin pazarlama sorunları ve çözüm önerileri. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 20(1), 12-21.
- Kaya, M., & Yıldız, E. (2020). Tarım arazilerinin korunmasında kentsel yayılmanın etkileri ve politikalar: Türkiye üzerine bir değerlendirme. *Tarımsal Ekonomi ve Politika Dergisi*, 8(3), 112-130.
- Kaygalak, İ. (2006). *İzmir’de Karşıyaka-Çiğli aksının kentsel gelişim süreci ve bu gelişimi etkileyen faktörler* (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Ana Bilim Dalı, İzmir.

- Keleş, R. (1990). *Kentleşme politikası* ,(vol. 13), İmge Kitabevi.
- Keleş, R. (2016). *Kentleşme Politikaları* (11. Baskı). Ankara, İmge Kitabevi.
- Keleş, R. (2022). Kentsel cazibe karşısında kırsal direncin kırılması: Sosyo-ekonomik nedenler ve planlama eksikliği. *Şehircilik ve Planlama Dergisi*, 28(1), 33–50.
- Keleş, R., & Hamamcı, C. (2005). *Çevre Politikası*. 5. Baskı, İmge Kitabevi, s:427, Ankara.
- Keleş, R., & Karakoç, E. (2020). Konut talebi ve kentsel saçaklanmanın tarım arazileri üzerindeki etkisi: İstanbul örneği. *Kent Planlama ve Arazi Kullanımı Dergisi*, 6(2), 89–105.
- Kızılaslan, N., & Yılmaz, N. (2016). Tarım işletmelerinin ekonomik yapısı ve sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmesi. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(1), 45–60.
- Kılıç, O., & Yılmaz, H. (2015). Küçük tarımsal işletmelerin iklim değişikliği karşısındaki duyarlılığı: Adana ili örneği. *Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 30(2), 89-98.
- Kızılay, H., & Miran, B. (2015). Aile tarım işletmelerinde sürdürülebilirlik: İzmir örneği. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 52(2), 149–156.
- Koç, A., Gül, A., & Demirci, R. (2019). Tarımda kuşaklar arası devir ve genç çiftçilerin durumu. *Ziraat Fakültesi Dergisi*, 36(2), 132-140.
- Koç, A., & Özkan, B. (2013). Kırsal alanda sosyal güvence sistemlerinin etkililiği üzerine bir değerlendirme. *Sosyo ekonomi Dergisi*, 21(2), 145–160.
- Koç, M., & Yıldırım, F. (2019). Tarım arazilerinin imara açılması sürecinde arazi sahiplerinin tutumları: İstanbul Örneği. *Kent ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 85-102.
- Konyalıoğlu, H.,E. (2011). Kentsel yayılma saçaklanma ve doğal çevreye etkisi. <https://www.sehirplanlama.org/>, Erişim Tarihi: 20 Mart 2025.
- Köktürk, E., & Gülçubuk, B. (2018). Tarım arazilerinin amaç dışı kullanımı ve kentsel yayılma: Tarımsal sürdürülebilirlik bağlamında bir değerlendirme. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 24(2), 89–104.
- Küçükayalar, H., & Güneş, T. (2021). Kentsel yayılma ve tarım arazilerinin kullanımında değişim: Bursa örneği. *Şehir ve Bölge Planlama Dergisi*, 29(1), 45-63.

- Marın, M., C., & Hakan A. (2004). Konut yer seçimi-ulaşım etkileşim teorileri: Kritik bir literatür incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 19, (1) 73-88.
- Morris, D. (2005). *Its a Sprawl World After All*. Canada: New Society Publishres.
- Mukherjee J, M. (2018). Exploring urban change in south asia, sustainable urbanization in india, chanllanges and oppurtunities. E Book, Indian Institute of Tecnology, <http://doi.org/10.1007/978-981-10-4932-3> , Erişim Tarihi :01 Mart 2025.
- Mutlu, H. (2015). *İstanbul metropolitan alanında kentsel arazi değerlerinin mekânsal dağılımının analizi* (Yüksek Lisans Tezi). Fen Bilimleri Enstitüsü Disiplinler Arası Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Nas, İ. (2016). *Kentleşmenin tarım alanlarına etkisinin yasal ve yönetsel açıdan irdelenmesi: Denizli örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Bartın.
- Olgun, G., & Gülçubuk, B. (2016). Kırsalın dönüşümünde fırsat ve tehditleriyle Yeni Büyükşehir Yasası'nın analizi. *XII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi*, 25-27.Mayıs, 2016.
- Özçevik, G. (1999). *Metropoliten kent çeperindeki yerleşimlerde yapısal dinamikler- İstanbul metropoliten kent çeperi örneği: İstanbul* (Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, s:246, İstanbul.
- Özçatalbaş, O., & Gürler, A. Z. (2018). Tarımsal örgütlenmenin çiftçilerin üretim kararları üzerindeki etkisi. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 5(1), 78–87.
- Günay, A., & Eren, S. (2021). Tarım işletmelerinde büyüklük yapısının verimlilik üzerindeki etkisi, *Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 22–34.
- Öncel, H., & Meşhur, M. (2021). Urban sprawl and its reasons in the growth process of Konya urban area. *TMMOB Şehir Plancıları Odası Planlama Dergisi*, 31(2),<https://planlamadergisi.org/eng/jvi.aspx?un>, Erişim Tarihi: 05 Mart 2025.
- Özgül, D., & İnal-Çekiç, T. (2015). Kentsel saçaklanmayı yerel kentsel hizmetlere erişim perspektifinden okumak: Beykoz üzerine bir çözümleme. *Mimarlık Kültür Dergisi*, 15(54), 65-70.
- Özdemir, A. (2018). Emeklilik sonrası kırsalda üretim: Yaşlı çiftçilerin yeniden üretim döngüsü. *Yaşlılık Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 101–117.
- Özdemir, G., & Tokgöz, H. (2016). Tarımsal kooperatiflerin yönetim yapısı ve üretici ilişkileri. *Kooperatifçilik ve Kırsal Kalkınma Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 55–67.

- Özdemir, M., & Çelik, Y. (2018). Tarımsal desteklerden yararlanma düzeylerinin işletme ölçeğine göre analizi. *Ziraat Fakültesi Dergisi*, 52(1), 89-98.
- Öztürk, M., & Karaman, S. (2020). Türkiye’de tarım sigortaları ve üreticilerin yararlanma düzeyleri: Çorum örneği. *Ziraat Fakültesi Dergisi*, 37(1), 75–86.
- Özdemir, S. (1993). *Metropolitan kent çeperlerinde mülkiyet örüntüsü değişim süreci* (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı, s:23-24, İzmir.
- Özdemir, S., & Kaya, A. (2019). İmar planlarının tarımsal üretime etkileri: Kırsal alanlarda küçük işletmeler üzerine bir değerlendirme. *Kentsel ve Bölgesel Planlama Dergisi*, 11(1), 55–70.
- Özkan, B., Gündoğmuş, E., & Akcaoğlu, E. (2020). Küçük ölçekli tarım işletmelerinde risk yönetimi ve tarım sigortaları: Antalya örneği. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 35(1), 112–121.
- Sağlık, A., Kelkit, A., & Sağlık, E. (2012). Kentsel kıyı alanlarında yerleşim baskısı sonucu oluşan çevresel sorunlar: Çanakkale kenti örneği. *Biyoloji bilimleri araştırma dergisi*, 5 (2), 145-149.
- Sarioğlu, Ö. (2005). *Mekânsal büyümenin kentsel çeper üzerine olan etkisi: İzmir Seyrek örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir Planlama Ana Bilim Dalı, İzmir.
- Sertkaya Dogan., & Ö. Gokburun, I. (2019). İstanbul’da köyden mahalleye evrilen yerleşmeler. *Cografya Dergisi*, 39 (73-87), <https://doi.org/10.26650/JGEOG2019-0020>, Erişim Tarihi: 20 Mart 2024.
- Sezgin, D. (2010). *Kentsel saçaklanmanın verimli tarım topraklarının amaç dışı kullanımına etkisi: Ankara örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Sezgin, D., & Varol, Ç. (2012). Ankara’daki kentsel büyüme ve saçaklanmanın verimli tarım topraklarının amaç dışı kullanımına etkisi. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 29(1), 273-288.
- Sönmez, M., & Yıldız, E. (2017). Tarımsal gelir düşüklüğü ve kentleşme baskısı altında kırsal alanlar: İzmir örneği. *Planlama Dergisi*, 27(3), 104–122.
- Staley, S. (1999). *The sprawling of America: In defense of the dynamic city: Los Angeles*. Reason public policy institute, 187 p, USA.
- Şahin, D., & Güler, Z. (2020). Kent çeperinde sanayileşmenin kentsel saçaklanmaya etkisi: Çerkezköy örneği. *Kentsel Araştırmalar ve Planlama Dergisi*, 6(2), 88–105.

- Terzi, F., & Bölen, F. (2010). İstanbul'da şehirselleşmenin ölçülmesi. *ITU Journal Series A: Architecture, planning, design*, 9 (2).
- TOB. (2023). Tarım ve Orman Bakanlığı, çiftçi kayıt sistemi, <https://www.tarimorman.gov.tr/> , Erişim Tarihi: 20 Mart 2025.
- Türkten, H. (2015). *Kentsel saçaklanma alanında tarımsal yapıda meydana gelen değişimin incelenmesi: Samsun ili Atakum ilçesi Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı, Samsun.
- Uslu, C., & Turgut, B. (2021). İmar uygulamalarının tarımsal gelir üzerine etkileri: Alan bazlı bir inceleme. *Kent ve Bölge Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 31-48.
- Uzun, A., & Demir, Y. (2016). Kentsel saçaklanmanın tarım alanlarına yayılımının uydu görüntüleri yardımıyla belirlenmesi: Samsun örneği. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 31(3), 408-416.
- Uzun, A., & Demir, Y. (2019). Samsun Büyükşehir Belediyesi mücavir alan uygulamalarının tarım alanlarına ve tarımsal üretim üzerindeki etkileri. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 34 (1), 118-128.
- Wei, Y. D., & Ewing, R. (2018). Urban expansion, sprawl and inequality. *Landscape and urban planning*, 177, 259-265.
- Wu, J. (2006). Environmental amenities, urban sprawl, and community characteristics. *Journal of Environmental Economics and Management*, 52(2), 527–547.
- Yamane, T. (1967). *Elementary Sampling Theory*. Printice-Hall. Inc. Engle Wood Clifts. Nt., <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=2316304>, Erişim Tarihi :10 Mart 2025.
- Yavuz, F. (2021). Sözleşmeli tarım ve tarımsal pazarlama zincirleri. *Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 31–48.
- Yenigül S.B., & Çamur, K.C. (2009). Metropolitan kentlerde bir büyüme biçimi olarak kentsel saçaklanma, Ulusal kalkınma ve yerel yönetimler, 4. ulusal yerel yönetimler sempozyumu bildirileri. *Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını*, s: 567-582, Ankara.
- Yıldız, H., & Demirtaş, B. (2019). Kentsel yayılmanın tarım arazileri üzerine etkisi ve çiftçilerin algısı: Bursa ili örneği. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 6(3), 456–470.

- Yıldız, T., & Demir, M. (2019). Kentsel yayılma sürecinde kırsal alanların dönüşümü: Konut talebi etkisi ve tarım arazileri. *Kırsal Kalkınma ve Planlama Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 55–72.
- Yıldız, H., & Karaman, S. (2019). Kentsel yayılma sürecinde tarım arazilerinin korunması: Balıkesir örneği. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 94–111.
- Yılmaz, F., Kaya, H., & Duran, M. (2021). Tarımda pazarlama sorunları ve işletme ölçeği arasındaki ilişki. *Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 89-106.
- Yılmaz, H., Karagül, M., & Sönmez, T. (2016). Tarımda kayıt dışı istihdam ve sosyal güvenlik sorunu. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 48(2), 273–298.
- Yazar, K. H. (2006). Sürdürülebilir kentsel gelişme çerçevesinde orta ölçekli kentlere dönük kent planlama önerisi (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Yiğit, F.(2019). *Kentsel saçaklanma alanlarındaki tarım arazilerinin hedonik fiyat modeli yardımıyla değerlemesi* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuklu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı, Konya.
- Yılmaz, H., Aydın, M., & Erkan, O. (2019). Türkiye’de küçük ölçekli tarım işletmelerinin desteklerden yararlanma düzeyi. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 25(1), 45-58.
- Yılmaz, A. (2021). Türkiye’de tarım işletmelerinde kayıt tutma alışkanlıkları: Nedenleri ve sonuçları. *Tarım ve Ekonomi Dergisi*, 29(1), 93–108.
- Yıldırım, A., Demirbaş, N., & Kılıç, T. (2020). Tarımda mevsimsel işgücü kullanımı ve kırsal istihdam üzerine etkileri. *Ziraat Ekonomisi Dergisi*, 26(1), 79–90.
- Yücer, E. (2014). *Şehir alanlarındaki mekânsal değişimin uydu görüntüleri ile zamansal takibi* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Harita Mühendisliği Ana Bilim Dalı, Konya.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı:	Kahraman ELDEK
Uyruğu:	T.C.
Orcid Numarası:	0009-0006-9650-2006

Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Kırşehir Ahi Evran
Fakülte	Ziraat Fakültesi
Bölümü	Tarım Ekonomisi
Mezuniyet Yılı	2021
Yüksek Lisans	
Üniversite	Kırşehir Ahi Evran
Enstitü Adı	Fen Bilimleri
Anabilim Dalı	Tarım Ekonomisi
Mezuniyet Tarihi	2025

Tezden Üretilen Makaleler ve Bildiriler
Bildiri Bölümü
Doğan, H. G. & Eldek, K. (2025). <i>Kentsel saçaklanma ve tarım sektörü ilişkisi: Kavramsal bir değerlendirme</i> . ISPEC 17th International Conference on Agriculture Animal Science & Rural Development. 2397-2404, april 25-27, 2025/ Kırşehir, Türkiye.